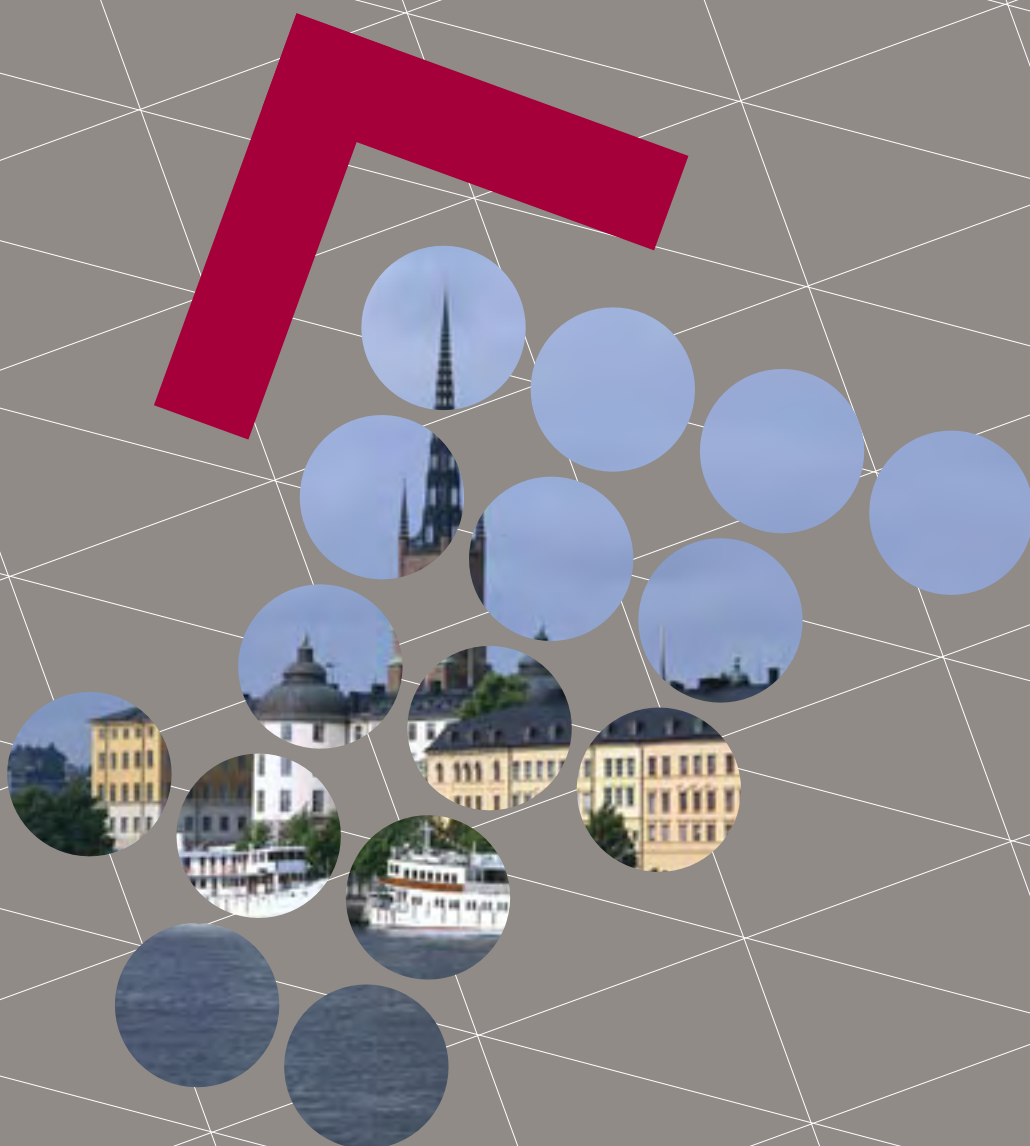

Ekonomiska utsikter våren 2007

Ekonomiska utsikter

**LO-ekonomerna utger sedan 1947 en konjunkturrapport.
Den kommer ut två gånger om året, vår och höst.
Detta är 2007 års vårprognos.**

Vid frågor om innehållet, ring Lars Ernsäter på tel: 08-796 27 44.
MANUSSTOPP: 2007-03-22

©Landsorganisationen i Sverige 2007

Bild: Terje Mortensen/EdelPix

Grafisk form: LO

Grafisk produktion: W&W Com. AB

Tryck: LO-tryckeriet, Stockholm 2007

ISBN 91-566-2363-1

LO 11.07 1500

Ekonomiska utsikter | Våren 2007

TABELLER

1:1	Försörjningsbalans och nyckeltal	7	2:14	Arbetskraften och potential	23
2:1	BNP, internationellt	12	2:15	Arbetskraftsdeltagande	23
2:2	Försörjningsbalans	14	2:16	Sjukfrånvaro.....	24
2:3	Export och import av varor	16	2:17	Sysselsättningsutveckling efter	
2:4	Investeringar	18		anknytningsgrad till arbetsmarknaden.....	25
2:5	Disponibel inkomst, privat konsumtion och hushållens tillgångar	19	2:18	BNP, sysselsättning och arbetade timmar.....	26
2:6	Arbetad tid per sysselsatt	24	2:19	Sysselsättningsgrad 20-64år	26
2:7	Arbetsmarknadsläget	25	2:20	Sysselsättningsutveckling från botten av lågkonjunktur.....	27
2:8	Totala löneökningar.....	28	2:21	Arbetslöshet, total och öppen.....	28
2:9	Bidrag till prisökningen	31	2:22	Producentpriser på konsumtionsvaror	30
2:10	BNP inom OECD-området.....	32	2:23	ULC och inhemsk inflation	30
2:11	Konsumentpriser inom OECD	32	2:24	KPI	31
2:12	Arbetslöshet i procent av arbetskraften inom OECD ..	33	2:25	BNP-tillväxt inom OECD	35
2:13	Lönekostnadsutveckling i näringslivet inom OECD ...	33	2:26	Arbetslöshet - Sverige, USA och EMU	35
2:14	Svensk industris relativa kostnadsläge på exportmarkanden	32	2:27	Svensk växelkurs mot exportkonkurrenter.....	35
2:15	Bytesbalansen	33	2:28	Orderingång exportmarknaden, KI-barometern	35
2:16	Investeringar	33	2:29	Orderingång exportmarknaden, SCB	35
2:17	Löner, priser och privat konsumtion.....	34	2:30	Handel med varor	35
2:18	Produktion inom olika sektorer.....	34	2:31	Exportvolym	36
2:19	Arbetsproduktivitet	34	2:32	Bostadsinvesteringar.....	36
2:20	Sysselsättningen enligt NR	34	2:33	Industrinvesteringar	36
2:21	Arbetsmarknadsläget i tusental	34	2:34	Övrigt näringsliv investeringar	36
3:1	Effekter av inkomstskatte- och avgiftsändringar för olika yrkesgrupper med regeringens politik.....	46	2:35	Ekonomins lagerstock.....	36
3:2	Faktorer som påverkar antalet arbetade timmar över livet.....	47	2:36	BNP och real disponibel inkomst	36
3:3	Andel av befolkningen i åldersgruppen 80+ år med hemtjänst eller särskilt boende	48	2:37	Sparkvot	37
			2:38	Villaprisernas utveckling.....	37
			2:39	Industriproduktionen	37
			2:40	Produktion övrigt näringsliv.....	37
			2:41	Byggnadsproduktionen	37
			2:42	Bruttovinstandel.....	37
			2:43	Arbetade timmar	38
			2:44	Produktivitet, varu- och tjänsteproducenter	38
			2:45	Totalt utbud och sysselsättning	38
			2:46	Befolkningssammansättning	38
			2:47	Personalomsättning i privata sektorn.....	38
			2:48	Nyanmälda platser och varsel	38
			2:49	Brist på arbetskraft i tjänstebranscher	39
			2:50	Lediga jobb och vakanser	39
			2:51	Sveriges Phillipskurva	39
			3:1	Försörjningskvot 2005-2050. Icke arbetande i hela befolkningen per person i arbete.....	40
			3:2	I arbete grad 20-64 år som krävs för konstant försörjningskvot på 2005-års nivå	40
			3:3	Födda i procent av befolkningen	41
			3:4	Grundavdrag år 2008 samt jobbavdrag för arbetsinkomster.....	45

DIAGRAM

1:1	Bidrag till BNP-tillväxt.....	7
2:1	BNP i 5 länder.....	12
2:2	Brentolja	13
2:3	Växelkurs EUR/USD	13
2:4	Svenska växelkurser.....	14
2:5	BNP i Sverige.....	14
2:6	RULC på exportmarknaden	15
2:7	Terms of trade	16
2:8	Finansiellt sparande	17
2:9	Bruttoinvesteringar.....	18
2:10	Privat konsumtion	18
2:11	Hushållssektorns förmögenhetsvärden	20
2:12	Hushållssektorns soliditet.....	20
2:13	Produktivitet i näringslivet och industrin.....	22

Innehåll

Sammanfattning	4
Prognosöversikt – två goda år utan risk för överhettning.....	4
Arbetsmarknadspolitiken	6
Peningpolitik	7
Finanspolitiken på lång och kort sikt	8
Konjunkturprognos	10
Den internationella utvecklingen.....	10
Den svenska utvecklingen.....	14
Efterfrågan och produktion.....	15
Arbetsmarknad, löner och priser	22
BILAGA: Tabeller och diagram	32
Finanspolitiken på kort och lång sikt	40
Den långa sikten.....	40
Den korta sikten	44
BILAGA: Sociala rättigheter.....	48

Sammanfattning

Prognosöversikt – två goda år utan risk för överhettning

Den internationella utvecklingen

År 2006 blev en mycket starkt år i världsekonomin. BNP-tillväxten för OECD-länderna blev dryga 3 procent och arbetslösheten fortsatte att minska. I vår höstprognos väntades den internationella ekonomiska utvecklingen bromsa in något efter flera år av mycket stark tillväxt. Den bilden kvarstår, även om nedväxlingen av tillväxten nu bedöms bli något svagare än vad vi trodde då.

Grunden till att världsekonomin mattas av i lugn takt är dels att utvecklingen i USA tyder på en "mjuklandning" av ekonomin och dels att de stora länderna i EU och Asien växer i god takt. Den mest påtagliga negativa faktorn i den amerikanska ekonomin är den försvagade bostadsmarknaden med kraftigt fallande bostadsinvesteringar. Den försvagade bostadsmarknaden har dock inte fått några stora spridningseffekter, de amerikanska hushållens köplust verkar ännu obruten.

Fjollåret blev det starkaste året på länge i euroområdet. Det är rimligt att tänka sig en avmattning i år, dels för att finanspolitiken blir stramare (på grund av momshöjningen i Tyskland bland annat), dels för att avkylningen i USA i viss mån sprids till Europa. Därtill kommer eurons relativa styrka. Den svaga utvecklingen av hushållens konsumtion är fortfarande ett problem i flera europeiska ekonomier, inte minst den tyska. Det är osäkert om en starkare arbetsmarknad och högre löner på allvar kan bryta denna trend.

Arbetslösheten har sjunkit trendmässigt i Europa och den svenska arbetslösheten (i ILO-termen) är inte längre särskilt låg vid en internationell jämförelse. Ekonomierna i de nordiska länderna fortsätter att växa snabbt och i Norge och Danmark är arbetslösheten mycket låg. Hittills har den gynnsamma utvecklingen av arbetslösheten där kunnat kombineras med låg inflation. Men risken för överhettning är ett dominerande inslag i diskussionerna om den ekonomiska politiken.

De största riskerna för en sämre internationell utveckling ligger i att den amerikanska bostadsmarknadens försvagning tvingar fram en ökat hushållssparande som kan innebära en mindre mjuk landning för USAs ekonomi med följdverkningar för världsekonomin. På längre sikt utgör sparandeobalanserna mellan

USA och de asiatiska länderna och de nedpressade obligationsräntorna risker.

Det finns en risk för finansiell instabilitet, som kan få stora makroekonomiska konsekvenser, till följd av ett överdrivet risktagande i spåren av låga riskpremier. Stora sparandeöverskott i Kina och vissa andra asiatiska länder bidrar till låga internationella realräntor och därmed låga riskpremier.

Oljepriset steg trendmässigt från och med år 2002 fram till sommaren 2006, då uppgången kulminerade med noteringar runt 78 dollar per fat. Sedan dess har priset fallit rejält och ligger nu på drygt 60 dollar per fat. De närmaste åren antas produktionskapaciteten öka mer än förbrukningen, vilket bedöms leda till en svag nedgång i oljepriset. Det genomsnittliga oljepriset väntas ligga på 58 respektive 55 dollar per fat 2007 och 2008. På kort sikt och under resans gång är betydande svängningar i priset troliga.

Så länge obalanserna – bytesbalansunderskott och lågt hushållssparande – i den amerikanska ekonomin kvarstår tror vi liksom tidigare att en dollarförsvagning är huvudtendensen på längre sikt. På kort sikt kan fortsatt stora kortränteskillnader bidra till att hålla dollarn uppe. Under loppet av 2007 och 2008 bedöms en försiktig dollarförsvagning komma till stånd och i slutet av 2008 bedöms EUR/USD stå i 1,37. Om problemen på bostadsmarknaden i USA fördjupas och sprids till den övriga ekonomin och utländska investerare tappar förtroendet för amerikanska tillgångar kan det leda till ett mer påtagligt dollarfall.

Den svenska utvecklingen

År 2006 var ett mycket gott år för den svenska ekonomin. BNP ökade med väl över 4 procent och sysselsättningen ökade med nära 80 000 personer. I år väntas en fortsatt stark utveckling med en BNP-tillväxt på nästan 4 procent och en sysselsättningsökning på ca 70 000 personer. Nästa år bedöms BNP-tillväxten dämpas till 3 procent och antalet sysselsatta växer med ca 50 000 personer.

Vi har i våra beräkningar utgått från Riksbankens egen prognos för reporäntans utveckling. Den framstår som den mest troliga räntebanan framöver då bankens ränteprognos är en del av en bild av den ekonomiska utvecklingen som i stora drag överensstämmer med vår egen. I samband med att räntan höjdes till 3,25 procent i februari aviserades ännu en ränte-

höjning inom de närmaste sex månaderna. Därefter anser man sig kunna avvakta innan det är dags för ytterligare en höjning.

Kronan stärktes under 2006 och grundläggande faktorer för kronkursens styrka såsom bytesbalans, offentligt saldo, inflation, produktivitetsutveckling och tillväxt indikerar en fortsatt förstärkning. De banor för korta räntor i Sverige och i omvärlden som ligger i prognosbilden talar dock för att förstärkningen blir måttlig. Vi räknar i prognosen med att en dollar kostar 6,60 och en euro 9,10 kronor i slutet av 2007 respektive 2008.

I fjol var BNP-tillväxten sedd från efterfrågesidan välbalanserad med ungefär lika stora bidrag från konsumtion, investeringar och nettoexport (se diagram 1.1). I år bedöms nettoexporten ge ett mindre bidrag till BNP-tillväxten jämfört med i fjol, främst beroende på en förhållandevis snabb importökning. Investeringarna ökade överraskande mycket förra året och bedöms bli fortsatt expansiva. Mot bakgrund av en stark inkomstutveckling, underbyggd av skattelättnader, och senare års gynnsamma förmögenhetsutveckling bedöms ökningstakten för hushållens konsumtion bli starkare i år jämfört med ifjol.

Under år 2008 dämpas BNP-utvecklingen i spåren av såväl svagare konsumtions- som investeringsutveckling. Att konsumtionsuppsvinget mattas beror på att ökningstakten för hushållens inkomster minskar. Det är möjligt att vi underskattar inkomstutvecklingen 2008 genom att bara räkna på beslutade reformer, trots att utvecklingen pekar mot stora överskott i de offentliga finanserna och att fortsatta skattesänkningar har aviserats.

En hög BNP-tillväxt flera år i rad har, liksom vid återhämtningarna 1994 och 1997, genererat en stabil ökning av sysselsättningen med viss fördröjning. Det tycks krävas en ihållande BNP-tillväxt på minst tre procent för att en sysselsättningsökning ska komma till stånd. Ökningen av antalet sysselsatta förra året gällde främst tidsbegränsat anställda, men mönstret från sysselsättningsuppgången under slutet av 1990-talet talar för att det nu följer en period där uppgången bärs av att antalet fast anställda ökar samtidigt som ökningen av de tidsbegränsade anställningarna dämpas.

Den fortsatt starka BNP-tillväxten på nästan fyra respektive tre procent i år och nästa år bör generera en

stabil uppgång i antalet arbetade timmar och antalet sysselsatta. Det finns också starkt stöd för en fortsatt sysselsättningsexpansion i en rad indikatorer som till exempel det rekordhög antalet nyanmälda lediga platser.

Den uppgång i medelarbetstiden, framför allt i år, som ligger i prognosbilden gör att sysselsättningen räknat i personer ökar långsammare än antalet arbetade timmar. I år bedöms sysselsättningen öka med nästan 70 000 personer. Nästa år dämpas BNP-tillväxten och sysselsättningen ökar med knappt 50 000 personer. Den reguljära sysselsättningen ökar betydligt mer eftersom plusjobb och anställningsstöd avvecklas. Den reguljära sysselsättningsgraden, andelen reguljärt sysselsatta i åldersgruppen 20-64, bedöms landa på 80,1 procent 2008, det vill säga strax över det mål på 80 procent för sysselsättningsgraden som tidigare fanns.

I prognosen ökar sysselsättningen sammantaget åren 2006-2008 med knappt 200 000 personer. Samtidigt bedöms tillgången på arbetskraft vara god – dels genom att arbetskraften växer på grund av att fler söker sig till arbetsmarknaden när det nu finns lediga jobb, dels därför att anställbarheten hos flertalet av de arbetslösa kan anses vara bra. Vår bedömning är att brist på arbetskraft kommer att vara ett begränsat problem de närmaste åren. Sysselsättningen skulle sannolikt kunna öka mer än i vår prognos utan risk för överhettning och hög inflation.

Ökningen av reguljär sysselsättning de närmaste åren åtföljs av en ökning av det totala arbetskraftsutbudet, men reguljär sysselsättning ökar så pass kraftigt att den totala arbetslösheten sjunker påtagligt, från 8,0 procent 2006 till 6,4 procent 2008. Den markanta neddragningen av antalet personer i arbetsmarknadspolitiska program innebär att den öppna arbetslösheten bara minskar svagt. I år bedöms den genomsnittliga öppna arbetslösheten minska från 5,4 till 5,2 procent. Nästa år sjunker arbetslösheten ytterligare något till 5,0 procent. Vår bedömning är att arbetslösheten skulle kunna vara lägre än vad som uppkommer i prognosen 2008 utan att resursutnyttjandet blir ansträngt.

Vinstläget är gott i näringslivet och lönerna bedöms i år och nästa år komma att öka i takt med löneutrymmet, det vill säga i storleksordningen 4 procent. Det innebär att lönerna nu bedöms öka ca 1 procent mer per år än vad de gjort de senaste åren. De centrala

löneavtal som inledningsvis har tecknats inom industrin tyder på en löneutveckling framöver i linje med löneutrymmet.

Avtalskraven i årets avtalsrörelse skiljer sig från den förra avtalsrörelsen genom att kraven inom arbetarkollektivet högre grad är inriktad mot de grupper som har relativt låg lön. Detta sker genom att det generella lönekravet innehåller ett kronpåslag lika för alla samt ett kronpåslag vars storlek beror på hur stor andelen kvinnor är inom avtalsområdet. Det finns ett samband mellan kvinnoandel och löneläge som tyder på att med en högre kvinnoandel följer ett lägre löneläge. Dessa krav på kronpåslag skulle kunna medföra högre procentuella påslag ju större kvinnoandel ett avtalsområde har. Därför skulle man kunna förvänta sig högre procentuella löneuppslag i den kvinnodominerande kommunala sektorn och mindre i den mansdominerande byggnadsindustrin.

Inflationen bedöms komma att närma sig men underskrida inflationsmålet på 2 procent de närmaste åren. Vår bedömning är att en avtagande men fortfarande stark produktivitet utveckling i näringslivet tillsammans med en påtagligt högre löneökningstakt innebär att enhetsarbetskostnaden och därmed inflationstrycket stiger de närmaste åren. Företagens arbetskraftskostnader bedöms dock inte öka i sådan grad att inflationsmålet hotas. Därtill kommer att enhetsarbetskostnaden påverkar inflationen med viss eftersläpning, vilket ger en långsam inflationsuppgång.

Fortsatt prispress på importerade produkter, ett fallande oljepris och en starkare krona bidrar till att importpriserna håller nere inflationen framöver, framför allt i år. Förväntade lägre elpriser har också en dämpande effekt på inflationen. Samtidigt som elpriserna börjar sjunka så kommer fjolårets kraftiga prisökningar på oljeprodukter och el att falla ur tolv-månaderstalen. Det innebär att inflationen dras ner kraftigt i mitten av i år.

Arbetsmarknadspolitiken

Regeringens sysselsättningspolitik framstår i huvudsak som en traditionell stimulans av den privata sektorns efterfrågan på varor och tjänster. Den starka sysselsättningen i år beror till övervägande del på den goda konjunkturen. En viktig komponent är naturligtvis att skattelättnader ger ett stort tillskott till hushållens disponibla inkomster, vilket driver upp konsumtionen och därmed efterfrågan på arbetskraft.

Vi uppfattar arbetsmarknadspolitiken som det politikområde där den nya regeringen har gått snabbast fram med att förändra politikens inriktning. Man

genomför en drastisk neddragning av de arbetsmarknadspolitiska programmen, vilket drabbar utsatta grupper hårt. Det håller kvar den öppna arbetslösheten på hög nivå och har ogynnsamma effekter på arbetsutbudet och därmed på den framtida sysselsättningen.

Genom att antalet programplatser nästa år minskar med nästan 50 000 personer – varav knappt 30 000 personer räknas som studerande – när arbetslösheten är hög, riskerar de som tvingas gå öppet arbetslösa under långa perioder att förlora kompetens. Följden kan bli att de antingen lämnar arbetskraften helt, eller att de står kvar som arbetssökande men saknar de kvalifikationer som krävs för att kunna få ett jobb. Det är en politik som sannolikt *minskar det framtida arbetsutbudet*.

Alla som får lämna sysselsättnings- eller utbildningsprogram kommer inte att stanna respektive träda in i arbetskraften. Arbetsmarknadspolitiken har en viktig mobiliserande funktion och de kraftiga neddragningarna av de arbetsmarknadspolitiska programmen innebär att sannolikt att det totala arbetsutbudet (reguljärt sysselsatta och deltagare i arbetsmarknadspolitiska program) hålls tillbaka.

Det har sagts att det är rimligt att dra ner på programmen nu när sysselsättningen ökar starkt. Men programplatserna blir relativt sett mycket få. Programmen som andel av total arbetslöshet faller från 34 procent 2006 till 18 procent 2008. Det är också så att det finns ett behov av arbetsmarknadspolitiska program även i konjunkturuppgångar, som "smörjmedel" för att matchningen ska fungera på bästa tänkbara sätt.

Plusjobben, som nu avskaffas, och liknande åtgärder är riktade till grupper som har svårt att få fotfäste på arbetsmarknaden. Denna typ av program bör utvecklas. Arbetslösheten 2008 bedöms bli fortsatt oacceptabelt hög och många har varit arbetslösa länge. Bra program är ett viktigt hjälpmedel för att ge alla möjlighet att ta de jobb som erbjuds. Det finns nu en möjlighet att dra fördel av konjunkturuppgången och flytta fram positionerna för dem som står långt bak i arbetslöshetskön.

Regeringen kommer att inrätta en jobb- och utvecklingsgaranti (JUG) i mitten av 2007, dock utan tillräckliga resurser för att ge bra kvalitet. JUG kommer att kräva cirka 75 000 platser. Men med de 65 000 programplatser och 10 000–15 000 nystartsjobb som planerats för år 2008 finns det små möjligheter att bedriva arbetsmarknadspolitik för andra än dem som får plats i JUG. Uppenbara behov finns ju för att till exempel möta den efterfrågan som finns eller att, när så är nödvändigt, ge stöd före 300 dagars arbetslöshet.

Penningpolitiken

Riksbankens Inflationsrapport har bytt namn till Penningpolitisk rapport. Vi tycker oss skönja en viss omorientering i Riksbankens synsätt i den första Penningpolitiska rapporten (2007:1). Vi har hävdad att banken under en period lagt för stor tonvikt vid tillgångspriser i jämförelse med utvecklingen på arbetsmarknaden. Det har funnits otydligheter kring hur en del räntebeslut motiverats. Nu tycker vi oss se en striktare penningpolitisk bedömning, med tydligt fokus på inflation och resursutnyttjande.

Vårt intryck av att Riksbanken, i samband med den Penningpolitiska rapporten i februari, för första gången publicerade sin egen bedömning av reporäntans utveckling, är att det tydliggör Riksbankens intentioner och ger en konsistent bild av sambanden mellan reporänta, inflationsutveckling och den makroekonomiska utvecklingen. Vidare visar Riksbanken tydligt att man står fri i förhållande till finansmarknadens aktörer.

I vår höstrapport menade vi att reporäntan på medellång sikt troligen ligger i den nedre delen av det intervall på 3½ - 5 procent som Riksbanken angivit för vad som är en normal ränta. Detta eftersom den svenska ekonomins funktionssätt har förbättrats med högre produktivitet, stort förtroende för inflationsmålet och väsentligt stabilare lönebildning. När Riksbanken nu för första gången publicerar en egen ränteprognoz i så landar reporäntan på 3,75 procent i början av 2010. Det ska inte uppfattas som en normalränta, den genomsnittliga räntenivån över en längre tidsperiod. Det faktum att räntan på flera års sikt ligger i den nedre delen av intervallet sammanhänger med fortsatt låg inflation under perioden. Det i sin tur beror på gynnsamma utbudsförhållanden.

Vi har drivit tesen att gynnsamma utbudsförhållanden gör det möjligt och önskvärt att under längre tid hålla ett högt efterfrågetryck i kommunikationen kring sitt senaste räntebeslut pekar Riksbanken på att tillväxten visserligen är stark, men att inflationen dämpas av ett antal faktorer, bland annat en snabb ökning av arbetsutbudet.

Med utgångspunkt i vad som sägs i Riksbankens så kallade strategidokument är vi osäkra på i vilken utsträckning banken beaktar att den konjunkturella och den strukturella arbetslösheten hänger samman. En stor grupp arbetslösa befinner sig i en gråzon mellan strukturell och konjunkturell arbetslöshet. Om den konjunkturella arbetslösheten är hög under en lång period kommer stora grupper lämna gråzonen och bli strukturellt arbetslösa. Ett högt resursutnyttjande är därför avgörande för att hålla nere den strukturella arbetslösheten. Ett för lågt resursut-

Bidrag till BNP-tillväxt Procentenheter

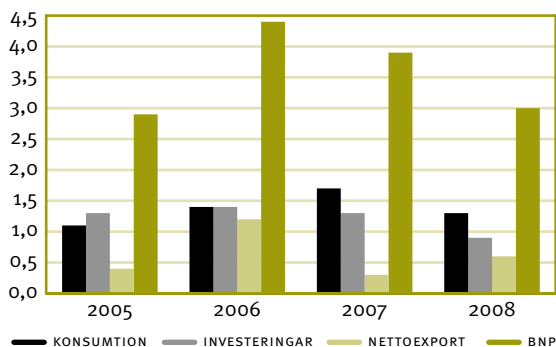

Diagram 1:1

Källa: SCB samt egna beräkningar

Försörjningsbalans och nyckeltal procentuell förändring

	2005	2006	2007	2008
Privat konsumtion	2,4	2,8	3,6	2,8
Offentlig konsumtion	0,3	1,8	1,6	1,2
Investeringar	8,1	8,2	7,3	4,8
Lagerinvesteringar*	-0,1	0,0	0,2	0,0
Export av varor och tjänster	6,7	9,1	7,4	7,2
Import av varor och tjänster	6,9	7,8	8,1	7,2
BNP	2,9	4,4	3,9	3,0
<i>Nyckeltal:</i>				
Sysselsättning	0,8	1,8	1,6	1,0
Arbetslöshet, total**	8,4	8,0	7,1	6,4
Arbetslöshet, öppen ***	6,0	5,4	5,4	5,2
Sysselsättningsgrad 20-64	77,2	77,7	79,1	80,1
Timlön	3,1	3,1	3,8	4,1
Produktivitet i näringslivet	2,6	4,0	2,4	2,4
KPI	0,5	1,4	1,5	2,0
UND1x	0,8	1,2	0,8	1,5
Real disponibel inkomst	1,5	1,9	5,3	2,2
Bytesbalans ****	5,8	7,0	7,5	7,7
Reporänta, årsgenomsnitt	1,5	2,2	3,4	3,6
SEK/USD, dec	7,95	6,84	6,90	6,60
SEK/EURO, dec	9,44	9,04	9,20	9,10
*förändring i procent av föreg. års BNP **procent av tot. utbud				
procent av arbetskraften *procent av BNP				

Tabell 1:1

Källa: SCB samt egna beräkningar

nyttjande under lång tid ökar jämviktsarbetslösheten.

Vi är anhängare av synsättet att Riksbanken måste vara beredda att ta risker för att kunna bidra till varaktiga förbättringar när det gäller sysselsättning och arbetslöshet. Förtroendet för att Riksbanken ska klara av att hålla sitt inflationsmål är mycket starkt. Vi anser att stabila inflationsförväntningar och stor tilltro till inflationsmålet ger utrymme för Riksbanken att genom ett högt resursutnyttjande pröva sig fram till hur långt arbetslösheten kan sjunka utan att inflationen tar fart.

Vi har länge efterlyst mer analys av arbetsmarknaden från Riksbankens sida och på den punkten tycker vi oss ha blivit bönhörda. Men det finns fortfarande behov av en fördjupad analys av arbetsmarknad, lönebildning och resursutnyttjande. I den penningpolitiska rapporten (2007:1) redovisas en rad alternativa beräkningar. Ur dessa kan man utläsa att arbetslösheten kan sjunka till 4,5 procent men inte till 4 procent om inflationen ska stanna vid 2 procent. Varför så är fallet är inte särskilt noggrant analyserat. Vår syn – byggd på en analys av var de arbetslösa bor, hur gamla de är, hur länge de varit arbetslösa och vilken utbildning de har – är mer optimistisk.

Vi har inga stora invändningar mot Riksbanken ränteprognos. Det viktiga är att man tydligt signalerar att stora räntehöjningar inte är nödvändiga trots att både BNP och sysselsättning ökar starkt. Vi menar att det finns argument för en något lägre räntenivå framöver jämfört med den i Riksbankens prognos. Vår bedömning är att sysselsättningen skulle kunna öka mer än vad den bedöms göra i vår prognos utan risk för överhettning och för hög inflation. Vi tror inte heller att en lägre arbetslöshet än den som uppkommer i vår prognos skulle ge några för inflationsmålet hotande inflationsimpulser.

Finanspolitiken på lång och kort sikt

I kapitel 3 i denna rapport diskuteras finanspolitiken på kort och lång sikt. En av den långa siktens utmaningar handlar om den demografiska utvecklingen, med en åldrande befolkning.

Såväl den nuvarande som föregående regeringen har/hade som huvudinriktning att den demografiska utmaningen skall hanteras genom att staten amorterar idag för att kunna låna i framtiden när det är färre som arbetar. Vi menar att detta är en hållbar strategi bara när det gäller att lösa kohortproblem (som de många 40-talisterna), inte den ökade medellivslängden. De offentliga utgifterna till följd av den ökade medellivslängden kan på sikt bara finansieras *via ökad arbetad tid*. Det kommer att innebära en väsentligt

högre arbetstid över livet och ett starkt tryck mot höjd pensionsålder.

Att öka den så kallade i-arbete graden med 5-6 procentenheter är en mycket stor uppgift och det finns med tanke på de senaste 15 årens utveckling all anledning att fråga sig om det är möjligt. Vi vill därför av försiktighetsskäl behålla ett överskottsmål.

Fokus för politiken måste vara sysselsättningen, inte skuldutvecklingen. Den nuvarande strategin bygger inte tillräckligt mycket på en politik för fler arbetade timmar. Reformerna som ökar den arbetade tiden tillräckligt mycket är på sikt självfinansierade. Det innebär att en aktiv politik för fler i arbete i högsta grad är förenlig med ett överskottsmål.

Vi menar att en politik som bygger på att staten i framtiden ska låna till delar av välfärden under flera decennier kräver bättre förberedelser. Följande förutsättningar måste vara uppfyllda för att det skall vara möjligt med överskott idag som följs av framtida upplåning:

- Det skall vara en rimligt rättvis finansiering av överskottet. Regeringen minskar nu beskattningen av fastigheter och förmögenheter, vilket ger framför allt personer i övre medelåldern lägre skatt och mindre incitament att arbeta trots att dessa ålderskohorter om 15 till 30 år kommer att vara vårdkrävande. Det finns en tydlig samvariation mellan inkomst och medellivslängd, vilket innebär att det av detta skäl kan vara befogat att beskatta dem med högre inkomst mer.
- Det måste finnas en politisk samsyn kring hur högt överskottet skall vara för att de offentliga finanserna skall vara långsiktigt uthålliga. Även om både socialdemokraterna och de borgerliga förespråkar överskottsmål finns det ingen blocköverskridande överenskommelse på detta område. En sådan överenskommelse skulle avsevärt minska risken för att en regering använder överskottet till reformer som inte minskar den framtida försörjningsbördan.
- Det bör finnas i förväg fastställda riktlinjer för hur de i framtiden lånade medlen skall fördelas

Vilken vård och omsorg medborgarna kan förvänta sig är på såväl kort som lång sikt beroende av om det finns ekonomiska resurser att infria utlovade rättigheter. Vi ställer därför frågan om dessa rättigheter kommer att vara svagare om staten måste låna till delar av välfärdsutgifterna? Är det trovärdigt att un-

der tre decennier låna för att finansiera fler äldre. Det bör diskuteras om någon form av fondering är nödvändig. För att detta ska vara möjligt krävs en bred överenskommelse över blockgränserna.

I kapitel 3 diskuteras också om regeringens politik i nuläget är tillräckligt inriktad på att öka antalet arbetade timmar. Vår slutsats är att regeringens politik är relativt ineffektiv och att det är möjligt att uppnå minst samma utbud utan den ökade inkomstspridning som regeringens politik medför. Vi presenterar därför huvuddragen i en alternativ politik för fler arbetade timmar.

Vi ifrågasätter om regeringen för en effektiv politik för fler arbetade timmar. Det finns ett antal invändningar:

- Jobbavdraget är en dyr metod att öka arbetsutbudet.
- Den som arbetar får mer i pension, sjukpenning och inte minst avtalade förmåner än den som inte arbetar. Genom att försämlra dessa försäkringar minskas incitamenten att arbeta.
- Regeringen urholkar arbetslinjen genom sina nedskärningar i arbetsmarknadspolitiken.
- Regeringens politik syftar till att ge dem utanför arbetsmarknaden drivkrafter att ta sig in på arbetsmarknaden men den minskar drivkraften för många väletablerade att jobba mer.
- Regeringen för en politik som gynnar ägande av den egna bostaden trots att det minskar rörligheten på arbetsmarknaden.

Det alternativ till jobbavdraget som vi presenterar ska inte ses som en färdig politik utan som en möjlighetsstudie eller laboration. Det finns både för- och nackdelar med det alternativ som presenteras. Vi visar att det går att avskaffa jobbavdraget med en begränsad skatteköjning för dem som arbetar samtidigt som alla får ett bättre försäkringsskydd vid arbetslöshet och ohälsa. Det skulle dock kosta relativt mycket jämfört med att återvända till det gamla grundavdraget och tröskeleffekterna skulle öka.

Jobbavdraget kostar ca 39 miljarder kronor. I vårt alternativ används dessa pengar till ett nytt grundavdrag för alla och för att återta försämlringarna i inkomstförsämlringarna. Eftersom vi använder hela jobbavdraget till reformer som går direkt till hushållen förlorar inte hushållssektorn på detta jämfört med

jobbavdraget. Fördelningen mellan olika hushåll blir dock annorlunda.

På kort sikt är det efterfrågan som avgör sysselsättningen i ekonomin, på lång sikt är det tvärtom. Jobbavdraget innebär en viss utbudsstimulans som försvinner om det slopas. Men då det är en orättvis och ineffektiv metod att öka arbetsutbudet är det möjligt och önskvärt att vidta andra utbudsåtgärder. Vi vill använda det reformutrymme som finns till att stärka arbetslinjen för att få fler i arbete.

Konjunkturprognos

Den internationella utvecklingen

Översikt

2006 blev ett mycket starkt år i världsekonomin. Tillväxttakten inom OECD-länderna blev dryga tre procent och arbetslösheten fortsatte att falla. Hösten 2006 var bilden redan att den internationella ekonomiska utvecklingen skulle bromsa in, dock efter flera år av mycket stark tillväxt. Den bilden kvarstår, men nedväxlingen av tillväxten i världsekonomin blir svagare och därmed är vår syn nu mer positiv.

Huvudorsakerna till att världsekonomin avmattning blir något svagare under 2007 och 2008 är två. USA är fortsatt motorn i världsekonomin och utvecklingen där mycket viktig för konjunkturutvecklingen. Siffror över tillväxten i USA tyder på en "mjuklandning" i nuvarande avmattning. Penningpolitiken understödjer denna.

Den främsta riskfaktorn i USAs ekonomi framöver är den försvagade bostadsmarknaden med kraftigt fallande byggnadsinvesteringar. Utvecklingen har hittills inte fått spridningseffekter av det slaget att de hotar den makroekonomiska stabiliteten.

En ytterligare faktor bakom den mjuka inbromsningen är att de stora länderna i EU, främst Tyskland, och i Asien – både Kina och Japan – har en BNP-tillväxt som fortsätter på god nivå. Därmed bidrar de till att motverka avmattningen på andra håll i världsekonomin.

2006 blev det starkaste året i euroområdet på lång tid. Under åren som kommer blir tillväxten svagare, men den kommer ändå att överstiga två procent. Utvecklingen på arbetsmarknaden har varit god, inte minst i Tyskland, och arbetslösheten förväntas fortsätta sjunka.

Vissa farhågor för en sämre utveckling finns i de europeiska utsikterna. Finanspolitiken i euroområdet blir stramare och avmattningen i USA sprids till Europa. Därtill kommer eurons relativa styrka gentemot US-dollar. Hushållens konsumtionsutveckling är fortsatt en faktor som inger viss oro i den europeiska ekonomin. Penningpolitiken behöver understödja den goda utvecklingen, vilket bör vara möjligt med de återhållsamma löneökningar som förväntas. ECB har dock gett vissa signaler om räntehöjningar framöver.

Den japanska konjunkturuppgången fortsätter, men sannolikt med större tyngd i exporten och investeringar knutna till denna produktion. Det har visat sig svårt för Japan att ta sig ur den långa deflationsperioden och det råder fortsatt bräcklighet i åter-

hämtningen. Bland annat är löneökningarna fortsatt relativt svaga. Kinas mycket starka ekonomiska utveckling kommer att fortsätta, men en viss avmattning sker sannolikt även där.

De nordiska länderna fortsätter att växa snabbt, men uppvisar alltmer en tudelning vad det gäller arbetslösheten. Sverige och Finland har klart högre arbetslöshet, än Danmark och Norge. Både Danmark och Norge klarar hittills av att kombinera den höga tillväxten och resursutnyttjandet med stabilt låg inflation. Troligt är dock att priserna börjar stiga där under prognosåren och överhettningensrisk finns. Det anmärkningsvärda hittills har varit att den heta byggkonjunkturen i Skandinavien inte motsvarats av ett starkt inflationstryck ifrån sektorns löneutveckling. Det är ett nytt mönster.

Finansmarknaderna visar i början av 2007 upp nervositet. Det finns mycket god tillgång på likvida medel, vilket sammanhänger med de makroekonomiska förhållandena i världsekonomin. Växelkurspolitik som bidrar till stora sparandeöverskott i Kina och vissa andra asiatiska länder bidrar till att hålla de internationella realräntorna på mycket låg nivå, via en nedpressning av statsobligationsräntor. Detta gör att en dynamik skapas på finansmarknaderna där likviditet kommer att om sättas i form av bland annat lånefinansiering inom riskkapitalsektorn. Det tar i sig bland annat uttryck i utköp av noterade företag från börserna, s.k. "buy-outs". Riskpremierna är mycket låga och det finns signaler om att överdrivet risktagande tas av vissa finansiella aktörer. Detta kan utvecklas till finansiell instabilitet med makroekonomiska konsekvenser exempelvis om riskerna fortplantar sig in i banksystemen.

Sammanfattningsvis bedömer vi att den största risken på kort sikt är att bostadsmarknadens försvagning i USA tvingar fram ett ökat hushållssparande i landet. Det kan då innebära en mindre mjuk landning för USA i den internationella avmattningen, med följdverkningar för världsekonomin. På längre sikt utgör sparandeobalanserna mellan USA och de asiatiska länderna, samt de nedpressade internationella obligationsräntorna, risker som kan ge upphov till makroekonomisk instabilitet med negativa effekter för produktion och sysselsättning.

Länder och regioner

USA

Under senare tid har det kommit tydliga tecken på att USAs ekonomi inte mattas av så snabbt under kom-

mande år som vi tidigare befarat. Allt mer talar nu för att avmattningen motverkas av olika faktorer som håller uppe efterfrågan. Det handlar således om en relativt mild avmattning.

Vi bedömer att tillväxten kommer att ligga kring 2,5 procent båda åren, men att 2008 blir det något starkare året. Minskade bygginvesteringar fortsätter att försvaga tillväxttakten även under 2007, men effekten väntas gradvis avta. Arbetslösheten kommer dock möjligen att stiga något.

Den privata konsumtionen är en av nyckelfaktorerna för hög tillväxt i USA. Den ökade snabbare under 2006 än året innan. Detta trots en skarp nedgång i efterfrågan på fastigheter under året, och en svagare förmögenhetsutveckling för hushållen. Den privata konsumtionen mattas av något under prognosperioden, men fortsätter trots det att öka. Det är en följd av ökningarna i både reallöner och sysselsättning för stora grupper. Hushållens förmögenhetsställning är också god överlag.

Federal Reserve bedömer inflationstrycket som begränsat i början av 2007, men banken kan sannolikt komma att höja räntan något ytterligare under prognosperioden. I mars i år valde de dock att avvakta. Skatteintäkterna ökade under 2005 och 2006, men det var från deras lägsta nivå sedan slutet av 1950-talet.

Trots en god reallöneutveckling i allmänhet i landet, har utvecklingen varit mycket svag eller negativ för breda grupper av löntagare i ett längre tidsperspektiv bakåt. Utrymmet för en hög privat konsumtion är skevt fördelat mellan hushållen, till nackdel för låg- och medelinkomsttagare. Vinsterna i företagen är starka och kapitalinkomsterna går i högre andel än tidigare till de få rikaste hushållen. De skattesänkningar som genomförts under senare år har inte bidragit till att motverka de ökande inkomstklyftorna, utan tvärtom spärrat på dem ytterligare.

Bytesbalansen uppvisar fortsatt stora underskott. USA kommer dock att under prognosperioden gynnas av att utvecklingen på vissa av exportmarknaderna blir gynnsam. De dubbla sparandeobalanserna i USA – budgetunderskott och bytesbalansunderskott – har under en längre tid varit i fokus för diskussionen om ekonomins utveckling och dess potentiella effekter för dollarkursen. Hittills har dock landet kunnat klara att hantera detta obalanserade läge med förvånansvärd stabilitet.

Sammantaget ser vi med relativt ljusa ögon på utvecklingen i USA under vår prognosperiod. De största riskerna för en sämre utveckling än vår prognos ligger

sannolikt i en ytterligare nedgång i bygginvesteringar och fastighetspriser. En mindre andel av huslånemarknaden, kopplad till hushåll med låga inkomster och små marginaler, oroar. Den ser dock inte i nuläget ut att kunna skapa smittoeffekter eller stabilitetsproblemm för hela landets ekonomi.

Europa

Euroområdet fick en starkare tillväxttakt 2006 än vår tidigare bedömning. Under åren som kommer blir tillväxten svagare, men den kommer ändå att överstiga två procent. Både investeringar och hushållens konsumtion utvecklas relativt starkt och optimism råder. Utvecklingen på arbetsmarknaden har varit god och arbetslösheten förväntas fortsätta sjunka. Den har för första gången sedan 2001, sjunkit under åtta procent. Vi bedömer att den kommer att fortsätta sjunka i god takt.

Inflationen steg tillfälligt till cirka 2,5 procent under mitten av 2006, men har åter stabiliserats. ECB har höjt räntan vid ett antal tillfällen sedan i december 2005 för att klara inflationsmålet om högst två procent inflation. Det är dock inte tydligt att det finns ett inflationstryck från arbetsmarknaden, utan det har främst haft sitt ursprung i energiprishöjningarna. Den låga inflationen bedöms vara stabil.

Penningpolitiken i euroområdet behöver understödja den goda utvecklingen. ECB har gett signaler om räntehöjningar framöver, vilket dock ger farhågor om att ökningstakten i tillväxt och sysselsättning kan bli svagare.

Den omsvängning som ägde rum i Tysklands ekonomi under 2006 var mycket positiv för hela Europa. Det är avgörande att den kan bli uthållig för att arbetslösheten mer varaktigt ska kunna bringas ned. Den ekonomiska tillväxten förväntas bli något svagare 2007, men åter stiga över två procent 2008.

Landet har stora problem med hög arbetslöshet, även om den nu minskar i god takt. Arbetslösheten ligger fortsatt över snittet för euroområdet, även under 2008.

De tyska insatserna i finanspolitiken bedöms bli omfattande och med effekter på tillväxten under både 2007 och 2008. Den underliggande utvecklingen verkar dock vara så stark nu att tillväxten inte mattas av i hög grad.

Italiens tillväxt blir relativt god under prognosåren, inte minst för att landet drar nytta av uppgången i Tyskland genom sina många underleverantörer. Vår bedömning är att trots att tillväxten mattas något, så är landet ett av de inom euroområdet som visar en ljus bild. Arbetslösheten fortsätter också att sjunka under perioden och ligger strax över sex procent.

Frankrike förefaller att ha haft problem att fullt ut dra nytta av den mycket goda internationella utvecklingen under 2006. Exportens sammansättning är mindre gynnsam än den tyska i förhållande till de länder som bygger upp sina ekonomier för mer industriproduktion. Detta förhållande reser vissa frågetecken för om tillväxten i landet under de kommande åren kan komma att bli svagare.

Storbritannien fortsätter att ha en tillväxttakt över genomsnittet i euroområdet, med inhemsk efterfrågan som främsta drivkraft. Räntehöjningarna under 2006 medför att investeringstakten blir svagare under åren som kommer, och sannolikt blir det tydligast i byggsektorn.

Norden

Danmark har haft en mycket stark tillväxt under de senaste åren med en topp under 2006, men den mattas av under prognosperioden. Bostadspriserna som stigit mycket under de två senaste åren slutar sannolikt att öka i så snabb takt. Det innebär ökat sparande och svagare utveckling av konsumtionen. Det finns en risk för överhettning som en följd av att efterfrågan på arbetskraft är fortsatt hög, och arbetslösheten mycket låg. Arbetslösheten var 2006 bland de lägsta inom OECD-området.

Norge har liksom Danmark en bred konjunkturuppgång, och utvecklingen på arbetsmarknaden har varit stark under de senaste åren. Tillväxten på mer än fyra procent under de senaste tre åren mattas dock av under prognosperioden. Arbetsmarknaden blir allt stramare och inflationstendenser kommer sannolikt att uppstå.

Både Danmark och Norge klarar hittills av att kombinera den höga tillväxten och resursutnyttjandet med stabilt låg inflation. Troligt är dock att priserna börjar stiga under prognosåren.

Finland fick 2006 en tillväxt på hela 5,5 procent. 2007 fortsätter med en mer normal, men god tillväxt på drygt 3 procent. Arbetslösheten har sjunkit över en längre tid men är fortfarande hög i internationell jämförelse. Sysselsättningsökningen avtog under 2006 samtidigt som arbetskraftsutbudet ökade. Arbetslösheten förväntas plana ut på cirka 7,5 procent under 2007 och 2008.

Asien

Det är främst den inhemska efterfrågan som drivit den ekonomiska uppgången i Japan sedan 2002, men den ser nu ut att få något mindre betydelse. Den japanska konjunkturuppgången fortsätter, men sannolikt med större tyngd i exporten och investeringar knutna till denna produktion.

Vi bedömer att landet får en årlig ökning av BNP med cirka 2 procent under prognosperioden. Det är en

BNP internationellt, årlig förändring

	2005	2006	2007	2008
USA	3,2	3,3	2,4	2,7
Japan	1,9	2,2	2,0	2,3
Tyskland	1,1	2,9	1,9	2,1
UK	1,9	2,7	2,6	2,5
OECD	2,5	3,1	2,5	2,7
EMU-12	1,4	2,7	2,2	2,2
NORDEN	3,3	4,4	3,1	2,6
Exp.markn.vägd	2,3	3,2	2,5	2,4

Tabell 2:1

Källa: OECD samt egna beräkningar

BNP i fem länder

Årlig procentuell förändring

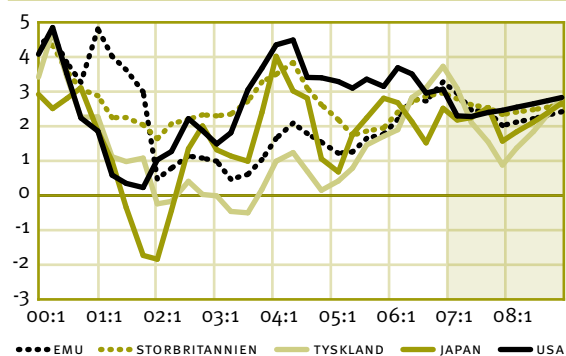

Diagram 2:1

Källa: Reuters EcoWin samt egna beräkningar

starkare utveckling än under 2005-2006, men reviderade nationalräkenskaper visar nu lägre tillväxtsiffror för dessa år än de som tidigare gällde. Arbetslösheten förväntas fortsätta sjunka under prognosåren.

Det stigande resursutnyttjandet bidrar sannolikt till en svagt stigande inflation. Inflationstakten bedöms dock inte vara tillräcklig för att i den närmaste framtiden motivera räntehöjningar från den japanska centralbanken. Det har visat sig mycket svårt för Japan att ta sig ur den långa deflationsperioden och det råder fortsatt bräcklighet i återhämtningen. Bland annat är löneökningarna fortsatt svaga.

Handeln mellan Japan och Kina har växt mycket, och landet har underskott i handelsbalansen med Kina. Kinas tillväxt genererar dock även import från Japan, exempelvis inom bilindustrin.

Kinas starka ekonomiska utveckling kommer att fortsätta. I syfte att dämpa investeringstakten inom sektorer som visar överhettningstendenser, såsom fastighets-, stål- och energisektorn, har den kinesiska centralbanken vid upprepade tillfällen under 2006 vidtagit en rad åtgärder, såsom räntehöjningar och ökade reservkrav på bankerna. Till följd av detta förväntas den kinesiska tillväxten dämpas något under 2007 och 2008 från den anmärkningsvärda tillväxten på 10,6 procent under 2006. Åtgärderna bedöms enbart få en liten effekt.

Oljepriset

Oljepriset har stigit trendmässigt från och med år 2002 fram till sommaren 2006. Det grundläggande skälet är en snabb ökning av konsumtionen av olja i spåren av stark global BNP-tillväxt. Då det tar tid att öka produktionskapaciteten har utbudet inte kunnat anpassas till den högre efterfrågan och priset har drivits upp. Därtill kommer ständigt återkommande geopolitiskt betingade produktionsstörningar. Oljeprisuppgången nådde sin hittills högsta nivå med noteringar runt 78 dollar per fat i juli 2006. Sedan dess har priset fallit rejält och ligger nu på drygt 60 dollar per fat. Den politiskt betingade oron har minskat och vädrets makter har varit skonsamma.

Tre faktorer är viktiga framöver. Hur stark blir efterfrågan? Hur utvecklas reservkapaciteten som avgör hur känsligt oljepriset är för utbudsstörningar och hur utvecklas de geopolitiska riskerna som tillsammans med naturkrafterna är grunden till utbudsstörningarna?

Huvudtendensen de närmaste åren bedöms vara att produktionskapaciteten ökar mer än förbrukningen, vilket ökar reservkapaciteten. Det bedöms leda till en försiktig nedgång i oljepriset. Det genomsnittliga oljepriset väntas ligga på 58 respektive 55 dollar per fat 2007 och 2008. På kort sikt och under resans gång är betydande svängningar i priset troliga.

Ett gradvis minskat oljeberoende gör att ekonomin inte är lika känslig som tidigare för oljeprisförändringar. En tumregel med stöd i beräkningar från OECD och IMF brukar anges som att ett 10 dollar per fat permanent högre oljepris drar ner tillväxten och upp inflationen med runt en halv procentenhet. Erfarenheterna från den senaste oljeprisuppgången tyder dock på att denna tumregel troligen överskattar oljeprisförändringars effekter på ekonomin.

Dollarkursen

Dollarn försvagades trendmässigt under åren 2002-2004. År 2005 förstärktes dollarn med ca 10 procent mot euron. Dels överträffade tillväxten i USA den i EMU-området med råge, men framför allt förklarar dollarapprecieringen av den stora skillnaden i korta

Brentolja

USD/fat

Diagram 2:2

Källa: Reuters EcoWin samt egna beräkningar

Växelkurs

EUR/USD

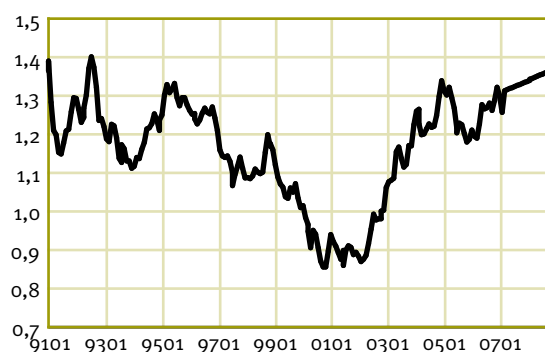

Diagram 2:3

Källa: Riksbanken samt egna beräkningar

räntor. Höjningarna av den amerikanska styrräntan stöttade dollarn som stärktes trots det stora och växande underskottet i bytesbalansen. I fjol försvagades dollarn. Valutamarknaden tog intryck av eurozonens förbättrade tillväxtutsikter och att ECB höjde räntan medan FEDs räntehöjningar kom till vägs ände.

Så länge obalanserna i den amerikanska ekonomin kvarstår är en dollarförsvagning på längre sikt huvudtendensen. På kort sikt kan fortsatt stora ränteskillnader bidra till att hålla uppe dollarn, då en förväntad räntesänkningen från FEDs sida tycks ha skjutits på framtiden. En viss appreciering av den kinesiska valutans väntas också lätta något på apprecieringstrycket mot euron. Under loppet av 2007 och 2008 bedöms en gradvis dollarförsvagning komma till stånd. I slutet av 2008 bedöms EUR/USD stå i 1,37.

Om problemen på bostadsmarknaden i USA fördjupas och sprids till den övriga ekonomin och utländska investerare tappar förtroendet för amerikanska tillgångar kan pressen på dollarn bli stor. Sannolikt kommer dock asiatiska centralbanker att motverka en alltför kraftig dollarförsvagning.

Den svenska utvecklingen

BNP ökade förra året med 4,4 procent (4,7 procent kalenderkorrigerat) och sysselsättningen ökade med knappt 80 000 personer, vilket ligger väl i linje med vår bedömning i fjolårets två konjunkturprognoser. BNP har vuxit i mycket hög takt – med mer än 3 procent i årstakt varje kvartal och med i genomsnitt 4,5 procent under perioden. Samtidigt har situationen på arbetsmarknaden blivit allt ljusare. Överskotten i bytesbalansen har varit stora, de offentliga finanserna har förstärkts och inflationen har varit låg.

I år bedöms utvecklingen i den svenska ekonomin bli fortsatt stark. BNP väntas öka med nära 4 procent och sysselsättningen väntas öka med ca 70 000 personer. Nettoexporten ger ett mindre bidrag till BNP-tillväxten jämfört med i fjol, främst beroende på en förhållandevis snabb importökning. Investeringarna ökade överraskande mycket förra året och bedöms bli fortsatt expansiva. En kraftig inkomstutveckling, underbyggd av skattelättnader, och senare års gynnsamma förmögenhetsutveckling bedöms ge en bred och stark konsumtionsuppgång. Ökningstakten för konsumtionen väntas bli starkare i år jämfört med ifjol.

Under år 2008 dämpas BNP-utvecklingen i spåren av såväl svagare konsumtions- som investeringsutveckling. Att konsumtionsuppsvinget mattas beror på att ökningstakten för hushållens inkomster minskar. Det är möjligt att vi underskattar inkomstutvecklingen 2008 genom att bara räkna på beslutade reformer, trots att utvecklingen pekar mot stora överskott i de offentliga finanserna och att fortsatta skattesänkningar har aviserats.

Prognosen för BNP-tillväxten har reviderats upp med 0,6 respektive 0,3 procent för 2007 och 2008 jämfört med vår bedömning i höstprognosen. Det ska ses i ljuset av att vi underskattade kraften i den nuvarande sysselsättningsuppgången. Trots en stigande medelarbets-tid, framför allt i år, väntas sysselsättningen öka med 70 respektive 50 000 personer 2007 och 2008.

Sammantaget ökar sysselsättningen 2006-2008 i prognosen med knappt 200 000 personer. Samtidigt bedöms tillgången på arbetskraft vara god – dels genom att arbetskraften växer på grund av att fler söker sig till arbetsmarknaden när det nu finns lediga jobb, dels därför att anställbarheten hos flertalet av de arbetslösa kan anses vara bra. Brist på arbetskraft kommer att var

Svenska växelkurser

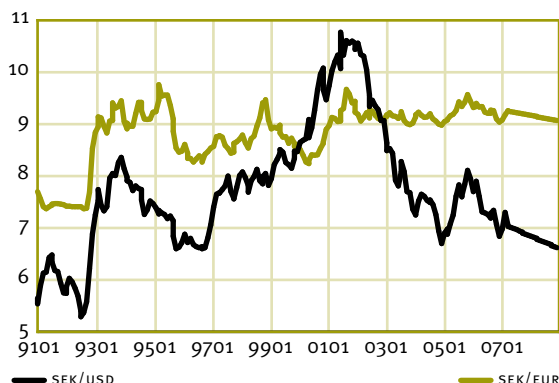

Diagram 2:4

Källa: Riksbanken samt egna beräkningar

BNP i Sverige

Säsongrensade kvartalsvärden

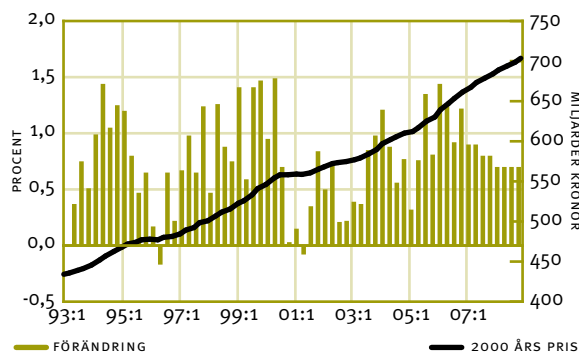

Diagram 2:5

Källa: scb samt egna beräkningar

Försörjningsbalans

Procentuell förändring

	2005	2006	2007	2008
Privat konsumtion	2,4	2,8	3,6	2,8
Offentlig konsumtion	0,3	1,8	1,6	1,2
Investeringar	8,1	8,2	7,3	4,8
Lagerinvesteringar *	-0,1	0,0	0,2	0,0
Export av varor och tjänster	6,7	9,1	7,4	7,2
Import av varor och tjänster	6,9	7,8	8,1	7,2
BNP	2,9	4,4	3,9	3,0

* förändring i procent av föregående års BNP

Tabell 2:2

Källa: scb samt egna beräkningar

ett begränsat problem de närmaste åren och den totala och öppna arbetslöshet på 6, 4 respektive 5,0 procent som uppkommer i prognosen 2008 skulle kunna vara lägre utan att resursutnyttjandet blir ansträngt.

Liksom i vår höstprognos bedöms en avtagande men fortfarande stark produktivitet utveckling i näringslivet tillsammans med en påtagligt högre löneökningstakt innebära att enhetsarbetskostnaden och därmed inflationstrycket stiger de närmaste åren. Företagens arbetskraftskostnader bedöms dock inte öka i sådan grad att inflationsmålet hotas. Därtill kommer att enhetsarbetskostnaden påverkar inflationen med viss eftersläpning, vilket ger en långsam inflationsuppgång.

Riksbanken höjde sin styrränta sex gånger under 2006 och ännu en gång i februari i år. I samband med det senaste räntebeslutet publicerade Riksbanken för första gången en egen prognos för reporäntan. Ytterligare en räntehöjning inom de närmaste sex månaderna aviserades. Därefter anser man sig kunna avvakta något innan det är dags för ytterligare en höjning. Att reporäntan inte behöver höjas mer trots att tillväxten är stark motiverar man med att inflationen dämpas av ett antal faktorer, bl a en snabb ökning av arbetsutbudet. Vår bedömning är att Riksbankens ränteprognos är rimlig mot bakgrund av vad vi tror om den ekonomiska utvecklingen framöver och vi har utgått från den i våra beräkningar.

Efter tre års förstärkning försvagades den svenska kronan i konkurrensvägda termer under 2005 med knappt 2 procent mätt som årsgenomsnitt. Det var mest mot dollarn som kronan tappade mark. Orsaken var framför allt skillnader mellan korta räntor i Sverige, USA och euroområdet.

Kronan stärktes under 2006 och grundläggande faktorer för kronkursens styrka såsom bytesbalans, offentligt saldo, inflation, produktivitet utveckling och tillväxt indikerar en fortsatt förstärkning. De banor för korta räntor i Sverige och i omvärlden som ligger i prognosbilden talar dock för att förstärkningen blir måttlig. Vi räknar i prognosen med att en dollar kostar 6,60 och en euro 9,10 kronor i slutet av 2007 respektive 2008.

De långa räntorna antas i stort sett följa motsvarande räntor i omvärlden som för närvarande är svagt stigande. På ett par års sikt bedöms de långa räntorna ligga på ungefär samma nivåer som dagens. De planerade utförsäljningarna av statliga bolag kan hålla tillbaka långräntorna (lånebehovet minskar).

De redovisade beräkningarna avser den kalenderkorrigerade utvecklingen 2007 och 2008.

Efterfrågan och produktion

Utrikeshandel

Utrikeshandelns bidrag till BNP-tillväxten beräknas bli 0,3 procent i år och 0,6 procent 2008.

Ökningstakten för exporten av varor steg i fjol till 8 procent jämfört med 5 procent året innan. Världsmarknadstillväxten – mätt som importutveckling i de viktigaste avnämländerna för svensk export – förstärktes påtagligt och konkurrenskraften förbättrades något, främst till följd av industrins höga produktivitetstillväxt. Under tidigare år har exportutvecklingen kännetecknats av framgångar och motgångar för vissa sektorer som teleprodukter och fordon, men i fjol var exportuppgången bred och omfattade de flesta varuområden.

Efter ett starkt första kvartal och ett svagare andra tog exporten ny fart under andra halvan av förra året. Indikatorer pekar överlag mot fortsatt ljusa exportutsikter. I SCBs statistik, Konjunkturbarometern och Inköpschefsindex rapporteras om ökande ordergång, om än i något långsammare takt än tidigare.

Den svenska exportindustrins konkurrensläge har trendmässigt förbättrats under de senaste tio åren och framstår som stark (se diagram 2.6). Liksom under tidigare år bedöms svenska lönekostnader åren 2007 och 2008 öka snabbare än omvärldens samtidigt som produktiviteten också ökar snabbare och dessa två motverkande faktorer tar i stort sett ut varandra. Den försvagning av konkurrenskraften som kommer till stånd 2007 och 2008 beror på att kronan stärks med 2 respektive 1,5 procent dessa år.

I år leder en försvagad global tillväxt till att marknadstillväxten bromsar in. 2008 återhämtar den sig något, dock utan att nå upp till fjolårets starka ök-

RULC på exportmarknaden

Index 1980 = 100

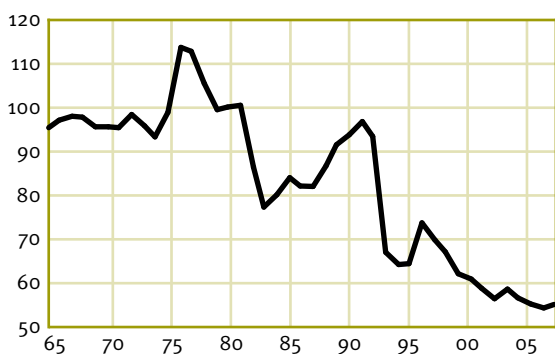

Diagram 2:6

Källa: SCB samt egna beräkningar

Export och import av varor

Procentuell förändring

	2005		2006		2007		2008	
	Volym	Priser	Volym	Priser	Volym	Priser	Volym	Priser
Export	5,1	2,9	8,0	3,1	7,0	-1,6	6,9	-0,4
Import	7,9	5,2	7,6	4,2	8,5	-3,7	7,5	-0,5

Tabell 2:3

Källa: scb samt egna beräkningar

ning. Mot den bakgrunden väntas en något svagare exportutveckling i år och nästa år jämfört med förra året. Därtill kommer kronförstärkningen och att råvaruexporten hålls tillbaka av kapacitetsbrist. Exporten av varor bedöms öka med ca 7 procent båda åren vilket är något över marknadstillväxten.

Tjänsteexporten har ökat mycket snabbt de senaste tre åren. I år och nästa år väntas en långsammare men fortsatt stark utveckling. Efterfrågan på företags-tjänster bedöms fortsätta att öka starkt. Exporten av frakttjänster dämpas när världshandel och svensk varuexport utvecklas något långsammare än tidigare. Den utländska konsumtionen i Sverige fortsätter att öka, men i långsammare takt jämfört med 2006.

Importen av varor ökade med 7,6 procent förra året, vilket är något långsammare än året innan trots att BNP-tillväxten var betydligt högre 2006 jämfört med 2005. En förklaring är att ökningstakten för maskininvesteringar, som har ett högt importinnehåll, var markant lägre.

Efter en svag inledning under fjolåret har varuimporten enligt nationalräkenskaperna och utrikeshandelsstatistiken ökat snabbt i slutet av förra året och i början av i år. Utvecklingen väntas fortsätta en bit in i 2007 och mätt som årsgenomsnitt bedöms importen av varor öka starkare i år än i fjol trots en något lägre aktivitet i ekonomin. Till det bidrar att fjolårets lagerneddragningar, som minskade behovet av import, vänds till en viss lageruppbyggnad.

Efter hand bedöms importutvecklingen komma att mattas av när allmän efterfrågan försvagas även om importen stimuleras av att kronan stärks, vilket dämpar importprisutvecklingen.

Ökningstakten för **tjänsteimporten** tog ett rejält kliv uppåt i fjol. Såväl importen av företags- och frakttjänster som hushållens resande bidrog till uppgången. En något mer dämpad utveckling väntas de närmaste åren när allmän efterfrågan försvagas.

Både **export- och importpriserna** steg kraftigt 2005 och 2006. Det var framför allt priserna för vissa råvaror som ökade mycket. Världsmarknadspriserna för

råolja och petroleumprodukter liksom för malmer och metaller steg markant. Prisutvecklingen för bearbetade varor var däremot begränsad.

Priset (deflatorn) för importen av varor föll enligt nationalräkenskaperna kraftigt det fjärde kvartalet i fjol i spåren av ett betydligt lägre oljepris. Under loppet av i år och nästa bedöms varuimportpriset sjunka långsamt som en följd av att kronan förstärks och svagt fallande oljepriser.

Exportpriset (deflatorn) för varor föll också i slutet av förra året men inte i samma grad som importpriset. Exportpriset bedöms hållas uppe av fortsatt höga priser på metaller de närmaste åren. En lång period med svag prisutveckling före de senaste två årens stora prisuppgång har inneburit svag investeringsaktivitet som gör det svårt att öka utbudet i den omfattning som behövs för att möta den ökade internationella efterfrågan. Ett fortsatt begränsat utbud samtidigt som global efterfrågan hålls uppe innebär att höga prisnivåer på metaller kommer att bestå framöver.

Mätt som årsgenomsnitt sjunker såväl export- som importpriserna både i år och nästa år. Importprisfallet i år är stort, närmare 4 procent.

Terms of trade

Index 2000 = 1

Diagram 2:7

Källa: scb samt egna beräkningar

Terms-of trade, eller bytesförhållandet, mätt som kvoten mellan export- och importpriser i svenska kronor - som försvagats trendmässigt sedan 1996 (se diagram 2.7) - förstärktes ordentligt det fjärde kvartalet förra året, när oljepriset föll kraftigt. Under prognosåren planar bytesförhållandet i stort sett ut. Den lilla ytterligare förbättring som ligger i prognosbilden sammanhänger främst med att oljepriset fortsätter att sjunka.

Bytesbalansens överskott minskade något mellan 2004 och 2005. Det var överskottet i handelsbalansen som sjönk, såväl nettoexporten som bytesförhållandet försämrades. Förra året steg åter överskottet i bytesbalansen och landade på 7 procent av BNP. I år och nästa år stabiliseras handelsbalansen som andel av BNP samtidigt som tjänstebalansen förstärks. Överskottet i bytesbalansen når en bit över 7 procent av BNP.

Finansiellt sparande

Procent av BNP

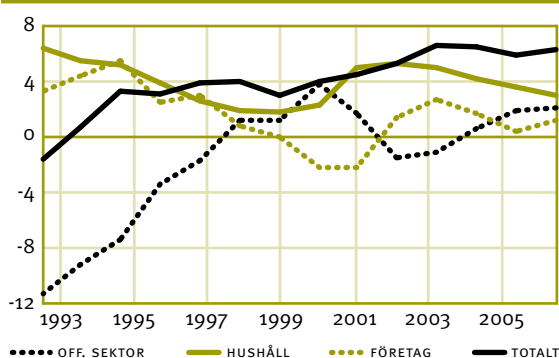

Diagram 2:8

Källa: SCB samt egna beräkningar

Demografiska faktorer är en viktig förklaring till den nu långa perioden av stora bytesbalansöverskott. Ett sparande byggs upp för senare konsumtion, inte minst i både offentliga och privata pensionstillgångar.

Bytesbalansen är summan av den offentliga sektorns, företagens och hushållens finansiella sparande (så när som på sk kapitaltransfereringar, som i allmänhet är en liten post). Historiskt har privat och offentligt sparande ofta balanserat varandra, men så har inte skett fullt ut under senare år. Samtliga inhemska sektorer har periodvis haft ett positivt sparande. De senaste tre åren har kännetecknats av en bättre konsumtionsutveckling och en ökad investeringsaktivitet – hushållens och företagens sparande har minskat. Samtidigt har den offentliga sektorns sparande ökat och det totala sparandet i ekonomin (bytesbalansen) har varit fortsatt högt.

I samband med publiceringen av nationalräkenskaper för fjärde kvartalet 2006 genomfördes en statistikomläggning, premiepensionssystemet som tidigare ingick i socialförsäkringssektorn har flyttats till den finansiella företagssektorn. Omläggningen har stor påverkan på redovisningen av sparandet 1995-2006, hushållens sparande är högre och den offentliga sektorns sparande är lägre.

Investeringar

Investeringarnas bidrag till BNP-tillväxten beräknas bli 1,3 respektive 0,9 procentenheter 2007 och 2008.

Mellan 2003 och 2006 ökade investeringarna med nästan 30 procent. De senaste årens investeringsuppgång har främst drivits av investeringar i bostäder och den varuproducerande sektorn. Ökningen i den privata tjänstesektorn som står för cirka 60 procent av investeringarna har legat ett par procentenheter under totalen. De offentliga investeringarna utvecklades fram till 2006 svagt.

Det är troligt att de den privata tjänstesektorn kommer att ta över som draglok för investeringarna de närmaste åren. Detta i takt med att ökningen i efterfrågan allt mer kommer från den inhemska konsumtionen och inte från export. Ökningen i bostadsinvesteringarna prognostiseras avta men hålla en fortsatt hög nivå. Industriinvesteringarna kommer att öka i god men inte väldigt snabb takt. De offentliga investeringarna kommer att stiga, särskilt de kommunala investeringarna. Totalt sett ger detta fortsatt relativt goda investeringar men med en delvis annan sammansättning än de senaste åren.

För industrin följdes 2005 års kraftigt ökade investeringar av ett 2006 med svag utveckling. Under 2006 ökade investeringarna i gruvsektorn i kronor mer än i tillverkningsindustrin, detta trots att det i den senare vanligtvis investeras för 10-20 gånger mer per år. Enligt KIs konjunkturbarometer i januari var ordertillväxten i svensk industri under början av 2007 god även om den minskat något från första halvåret 2006. Detta visar på en stabil industrikonjunktur men där toppen i industrikonjunkturen är passerad eller kommer att passeras under början av 2007. Kapacitetsutnyttjandet i industrin är historiskt sett högt och kommer att vara så de kommande åren trots de planerade investeringarna. Enligt investeringsenkäten för februari planerar industriföretagen kraftiga ökning av investeringarna 2007. Vår prognos är att utvecklingen av industriinvesteringarna under 2007 och 2008 kommer att vara god men lägre än den totala ökningen för hela näringslivet.

Bruttoinvesteringar

Säsongrensade kvartalsvärden

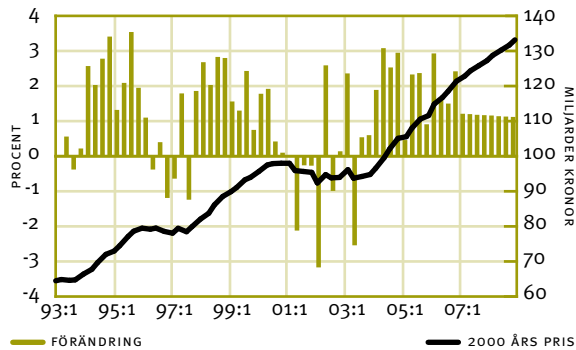

Diagram 2:9

Källa: SCB samt egna beräkningar

Investeringar

Procentuell volymförändring

	2005	2006	2007	2008
Totalt	8,1	8,2	7,3	4,8
Bostäder	14,0	16,5	7,3	3,8

Tabell 2:4

Källa: SCB samt egna beräkningar

I detaljhandeln är, enligt KIs barometer i februari, nio av tio företag är nöjda med försäljningen även om konfidensindikatorn har minskat sedan den toppade i början av 2006. För övriga privata tjänstenäringar är läget liknande genom att 4 av 5 företag är nöjda med efterfrågeläget men att toppen har passerats. Vår prognos är att investeringarna kommer att fortsätta att öka med god fart i övrigt näringsliv under 2007 och 2008. Ökningstakten minskar dock över tiden.

Den kommande utvecklingen av bostadsinvesteringarna är svår att prognostisera. Detta beror bland annat på politiska faktorer. Enligt Boverkets bedömning påbörjades 40 500 bostäder 2006 om de så kallade "Odell-plattorna" rensas bort. De senare är bostäder igångsatta som en följd av att regeringen har tagit bort stöden för hyres- och bostadsrätter från och med den 1 januari 2007. För att berättiga stöd göts många bottenplattor innan nyår. Boverket uppskattar att det rör sig om 8 500 bostäder, varav närmare hälften i Stockholms stad.

KIs konfidensindikator för byggsektorn låg i början av 2007 på den högsta nivå som uppmäts sedan mätningarna startade 1996. Nästan samtliga företag är

nöjda med orderstockens storlek. Bostadsinvesteringarna ökade med ungefär 15 procent under åren 2004 till 2006. Det mesta pekar på att tillväxten i bostadsinvesteringarna kommer att bli lägre innevarande och nästa år än de tre föregående åren. Utvecklingen av antalet beviljade bygglov liksom de förväntat stigande räntorna talar för denna utveckling.

För fortsatt höga investeringar i bostäder talar att andelen av befolkningen som bor i kommuner med bostadsbrist, enligt Boverket, har fördubblats på fem år till 63 procent. Andelen av kommunerna som uppger att det råder bostadsbrist har ökat från 7 till 41 procent mellan 1998 och 2006. De flesta kommuner tror inte att bostadsbristen i deras kommun kommer att minska de närmaste åren. Därtill ökar gruppen 20 till 24-åringar kraftigt de närmaste åren.

Huvudförklaringen till den negativa utvecklingen av offentliga sektorns investeringar under början av 2000-talet var de svaga kommunala finanserna. 2005 förbättrades dock de offentliga finanserna utan att investeringarna ökade nämnvärt. Året efter innebar emellertid en kraftig ökning av de offentliga investeringarna. Med tanke på de goda offentliga finanserna de kommande åren och de stora behoven av investeringar tror vi på ökade offentliga investeringar de närmaste åren.

Lagerinvesteringarna minskade såväl 2005 som i fjol. Intrycket från Konjunkturinstitutets Företagsbarometer är att möjligheterna till och önskemålen om ytterligare lagerneddragningar i nuläget är begränsade. Mot den bakgrunden bedöms efter hand en försiktig lageruppbyggnad komma till stånd som ger ett positivt bidrag till BNP-tillväxten på 0,2 procentenheter 2007 och lämnar BNP-tillväxten i stort sett opåverkad 2008.

Privat konsumtion

Säsongrensade kvartalsvärden

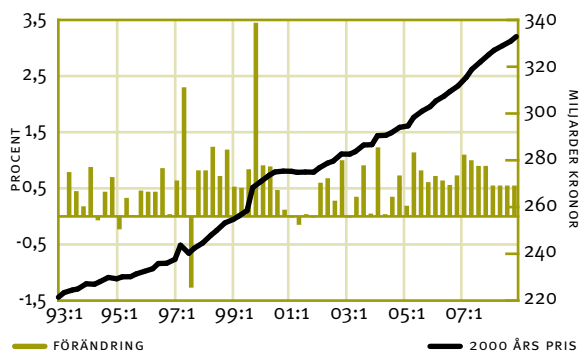

Diagram 2:10

Källa: SCB samt egna beräkningar

Konsumtion

Konsumtionsutgifternas (hushållens och de offentliga sammantaget) bidrag till *BNP-tillväxten* beräknas bli 2,1 respektive 1,6 procentenheter 2007 och 2008. Konsumtionen är den viktigaste drivkraften för efterfrågetillväxten.

Den årliga ökningen av hushållens konsumtionsutgifter har successivt blivit starkare de senaste åren. Förra året växte konsumtionen med 2,8 procent. Det var sämre än vad vi väntade oss i höstprognosen och framstår som överraskande mot bakgrund av rekord-siffror för detaljhandelns försäljning under fjolåret. En förklaring är att hushållens inkomster ökade långsammare än i vår prognos. En annan orsak var den ogynnsamma utvecklingen av nettot mellan hushållens konsumtion i utlandet och utlänningarnas konsumtion i Sverige. Därtill kommer att det varma vädret hållit tillbaka hushållens utgifter för uppvärmning av bostäder.

I år bedöms en kraftig inkomstutveckling och senare års gynnsamma förmögenhetsutveckling ge en bred och stark konsumtionsuppgång och ökningstakten bedöms tillta jämfört med i fjol. Den sysselsättningsuppgång som ligger i prognosen är ytterligare en gynnsam faktor för konsumtionen. Sedan en tid tillbaka är det inte bara hushållens köp av kapitalvaror som ökar snabbt, utan köplusten har breddats till dagligvaror och tjänster. År 2008 mattas konsumtionens ökningstakt när såväl inkomst- som förmögenhetsutvecklingen dämpas.

En bred och stark uppgång inom stora delar av detaljhandeln har kännetecknat fjolåret och utvecklingen under början av 2007 ser fortsatt stark ut enligt *detaljhandelsindex* från HUI och SCB för januari. Enligt Konjunkturinstitutets *Hushållsbarometer* (fd Hushållens inköpsplaner (HIP)) ökade hushållens optimism påtagligt i februari. Hushållens syn på den svenska ekonomin har kännetecknats av en stark, positiv trend sedan mitten av 2005. När det gäller synen på den egna ekonomin framträder däremot ingen tydlig trend. Effekterna av regeringens politik på privatekonomin verkar ännu inte satt några avtryck i stämningläget bland hushållen.

Vår sammantagna bedömning är att hushållens konsumtion ökar med 3,6 procent i år och 2,8 procent 2008. Konsumtionen av kapitalvaror kommer liksom tidigare att ge det största bidraget till konsumtionsutvecklingen, men även tjänstekonsumtionen och konsumtionen av dagligvaror ökar påtagligt. Den något långsammare konsumtionsutvecklingen 2008 sammanhänger med att inkomstutvecklingen försvagas jämfört med i år när stora skattesänkningar drar upp ökningstakten och en fortsatt dämpning av förmögenhetsutvecklingen.

Disponibel inkomst och privat konsumtion

Procentuell förändring

	2005	2006	2007	2008
Lönesumma	3,7	5,4	6,3	5,2
Disponibel inkomst	2,8	3,2	6,2	3,7
Konsumentpris, IPI	1,3	1,3	0,9	1,5
Real disponibel inkomst	1,5	1,9	5,3	2,2
Privat konsumtion	2,4	2,8	3,6	2,8
Sparkvot *	8,7	8,0	9,3	8,8
* inkluderar sparande i avtals- och premiepensioner				
Hushållens tillgångar				
prisförändringar under resp år	12,7	10,1	6	3
Småhus+Mark	11,4	9,2	7	3
Börsaktier	32,6	24,5	10	10

Tabell 2:5

Källa: SCB, ECOWIN samt egna beräkningar

Hushållens **reala disponibla inkomster** ökade med 1,9 procent 2006. Det är en något högre ökningstakt än åren innan, men lägre än vad vi väntade oss i höstprognosen. Sysselsättningsuppgången gav visserligen som väntat fart åt lönesummans utveckling men samtidigt utvecklades transfereringsnettot – nettot mellan de inkomstöverföringar som hushållen får och de skatter hushållen betalar –klart sämre än i vår bedömning.

I år väntas hushållens inkomster öka betydligt snabbare än i fjol. Lönesumman växer något snabbare, en något svagare sysselsättningsökning motverkas av en högre timlöneökning. Den sammantagna effekten av åtgärder på skatteområdet, och av åtgärder när det gäller de offentliga transfereringarna, som genomförs i år innebär ett tillskott till hushållens inkomster omfattande ca 20 miljarder kronor.

Åtgärderna på skatteområdet omfattar dels en stor skattereduktion på arbetsinkomster, jobbvdraget, dels nedsatt förmögenhetsskatt och en frysning av fastighetsskatten. Dessa skattesänkningar motverkas av höjd a-kasseavgift och slopad skattereduktion för avgifter till fack och a-kassa. Sammantalet innebär skatte- och avgiftsändringarna en lättat för hushållen med ca 30 miljarder kronor. Samtidigt minskar hushållens inkomster från arbetslöshetsförsäkringen, sjukförsäkringen och föräldraförsäkringen med ca 10 miljarder kronor till följd av ändrade regler för och tillämpningar av ersättningsystemen.

Nästa år minskar ökningstakten för hushållens inkomster. Vi har inte räknat med några skattesänk-

Hushållssektorns förmögenhetsvärden 1 januari under respektive år

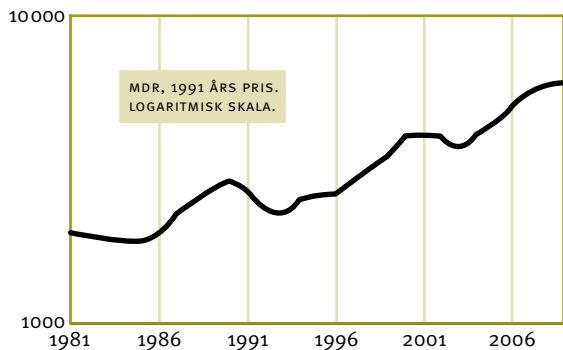

Diagram 2:11

Källa: SCB samt egna beräkningar

Hushållssektorns soliditet 1 januari under respektive år

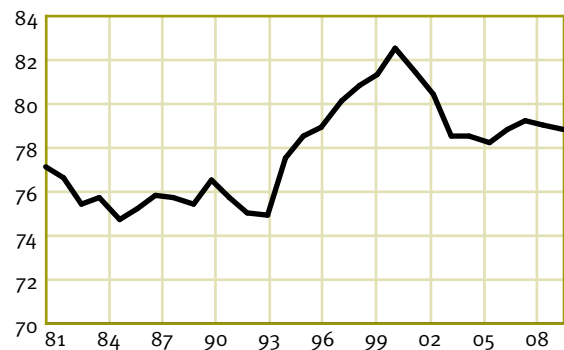

Diagram 2:12

Källa: SCB samt egna beräkningar

ningar eller stora förändringar av transfereringssystemen detta år. En svagare sysselsättningsökning gör att lönesumman växer något långsammare än under 2006 och 2007. Samtidigt pekar utvecklingen mot stora överskott i de offentliga finanserna och fortsatta skattesänkningar har aviserats. Det är därför möjligt att vi genom att bara räkna på beslutade reformer under skatter inkomstutvecklingen 2008.

Prognosen för konsumtions- och inkomstutveckling innebär ett fortsatt högt *hushållssparande*. Sparandet i förhållande till den disponibla inkomsten, sparkvoten, föll något förra året när inkomsterna utvecklades förhållandevis svagt, men stiger åter i år när inkomsterna växer kraftigt. Sparandet fungerar som buffert för tillfälliga inkomstsvängningar, medan konsumtionen följer en jämnare bana. År 2007 och 2008 hamnar sparkvoten runt 9 procent. Efter en statistikomläggning ingår hushållens sparande i premiepensioner tillsammans med sparandet i avtalspensioner i sparkvoten, vilket har dragit upp sparkvotens nivå i jämförelse med i tidigare redovisning. Hushållens sparkvot år 2005 är med det nya redovisningssättet 1,7 procentenheter högre än tidigare.

Hushållssektorn väljer att varje år spara en viss del av sina inkomster. Skillnaden mellan inkomster och konsumtionsutgifter kallas för hushållssparande. När detta sparande sätts i relation till hushållens inkomster erhålls hushållens sparkvot. Hushållssektorns sparande går till reala och finansiella placeringar. De reala placeringarna utgörs av bostadsinvesteringar medan de finansiella placeringarna (hushållens finansiella sparande) främst utgörs av banksparende, statsobligationer, aktier samt olika typer av fonder.

Hushållens totala förmögenhet är summan av allt sparande under många år samt värdestegringar på till-

gångarna. Hushållens förmögenhet är lägre än värdet på deras tillgångar. Detta beror på att drygt 20 procent av de totala tillgångarnas värde är belånade. Förmögenheten i förhållande till totala tillgångar, dvs soliditeten, uppgår för närvarande till 78 procent.

Soliditeten är ett mått på hushållssektorns ekonomiska trygghet. Ju mer ekonomisk trygghet hushållen vill ha desto högre soliditet eftersträvas. För hushållen finns det två sätt att öka soliditeten. Det ena är att öka sparandet (mäts som en sparkvot). Det andra är att sälja tillgångar och amortera skulder.

Hushållens investeringar i reala tillgångar är en relativt stabil utgiftspost. De finansiella placeringarna varierar dock betydligt. Hushållen har varje år ökat sina finansiella tillgångar och skulder. Skillnaden mellan dessa utgörs av det finansiella sparandet.

Hushållens finansiella sparande toppade under åren 2001-2003 och uppgick till 100 miljarder kronor per år. Därefter har sparandet sjunkit och väntas år 2006 uppgå till ca 60 miljarder kronor. Det finansiella sparandets betydelse för privat konsumtion framgår klart. Skulle det finansiella sparandet år 2006 i stället ha uppgått till 100 miljarder kronor, skulle privat konsumtion ha varit 40 miljarder kronor, eller 3 procent, lägre. Då hade privat konsumtion år 2006 varit oförändrad jämfört med 2005 i stället för att öka med 3 procent.

Två poster har märkbart förändrats sedan början av 2000-talet, hushållens skuldökning samt restposten. Hushållens nyupptagna lån har nästan fördubblats från 100 miljarder kronor per år till 190 miljarder kronor per år. Denna snabbare skuldökning har till en del stimulerats av stigande tillgångspriser som medfört att soliditeten trots skuldökningen har kunnat bevaras på drygt 78 procent.

Hushållens soliditet kan också påverkas av yttre faktorer som värdeförändringar på förmögenheten. Allt annat lika så medför stigande tillgångspriser att soliditeten ökar. Det som har störst betydelse är prisstegringar på småhus och aktier. Den låga ränta som rått under de senaste åren har bidragit till kraftigt stigande tillgångspriser (se tabell 2.5). Under åren 2004-2006 har priserna ökat med ca 10 procent per år. Nu är räntan på väg upp, vilket kommer att medföra en lugnare prisutveckling framöver. Den sänkta fastighetskatten år 2006 ger dock i stället en positiv effekt på småhuspriserna. Sammantaget kan prisökningen dämpas till ned mot ca 5 procent per år under 2007 och 2008.

Utvecklingen av hushållssektorns sparande och dess tillgångspriser beräknas medföra att hushållens förmögenheter i fasta priser (då inflationen räknas bort) fortsätter att öka, men i långsammare takt (se diagram 2.11). Soliditeten väntas ligga kvar på de nivåer som rått sedan början av 2000-talet (se diagram 2.12).

Den offentliga konsumtionen ökade i fjol med 1,8 procent efter några svaga år. Sysselsättningsåtgärder som de sk plusjobben tillsammans med en kraftig förbättring av kommunsektorns finansiella läge medförde att den kommunala konsumtionen ökade med 2 procent och att sysselsättningen i kommunsektorn ökade med knappt 15 000 personer.

En fortsatt stark konjunkturutveckling och ett markant förbättrat arbetsmarknadsläge innebär finansiellt utrymme för en fortsatt god ökning av den kommunala konsumtionen, framför allt i år. Samtidigt medför regeringens beslut att avveckla plusjobben att den kommunala konsumtionsutvecklingen dämpas något.

Produktion och produktivitet

Produktionens utveckling väntas bli mycket stark i år, i linje med den efterfrågeutveckling som redovisats tidigare. I näringslivet bedöms produktionen öka med 5 procent till följd av att såväl hushållens konsumtion som investeringar och export utvecklas starkt. Även den offentliga produktionen ökar påtagligt. 2008 dämpas produktionens ökningstakt gradvis när efterfrågetillväxten mattas.

Industriproduktionen ökade med starka 5,6 procent ifjol och kapacitetsutnyttjandet är mycket högt. Såväl SCBs statistik för orderingång som Konjunkturinstitutets barometer tyder på att den goda industrikonjunkturen kan hålla i sig ett tag till. På lite sikt bedöms industriproduktionens tillväxt begränsas av en något försvagad exportutveckling.

Även byggnadsproduktionen är inne i en mycket expansiv fas och ökningstakten i år väntas bli i linje med fjolårets. Enligt Konjunkturbarometern finns en

Restposten är den skillnad som finns mellan nationalräkenskapernas (NR) och finansräkenskapernas (FIR) beräkning av hushållssektorns finansiella sparande. År 2000 beräknade NR det finansiella sparandet till 26 miljarder kronor och FIR beräknade det till 9 miljarder kronor. Restposten detta år uppgick således till 17 miljarder kronor. År 2005 beräknade NR att hushållens finansiella sparande hade ökat till 71 miljarder kronor medan FIR beräknade att det inte hade ökat alls utan uppgick till 7 miljarder kronor. Restposten har således ökat till hela 64 miljarder kronor. Hela ökningen av hushållens finansiella sparande enligt NR på 45 miljarder kronor går inte att förklara enligt FIRs sammanställning utan har i stället registrerats som en ökning av restposten.

Restpostens storlek är delvis beroende av NRs beräkning av hushållens disponibla inkomster. Om konsumtionsutgifterna är givna, så blir hushållens sparande och restposten större ju mer NR beräknar hushållens disponibla inkomster till. I detta sammanhang är det intressant att notera att i NRs beräkningar antas ca 100 miljarder (10 procent) av hushållens inkomster utgöras av sk svarta inkomster. Dessa har nästan helt bokförts som egenföretagares inkomster. Detta antagande om 100 miljarder kronor ska sättas i relation till att registrerade inkomster för egenföretagare endast uppgår till 35 miljarder kronor.

Detta måste anses som en synnerligen osäker uppgift.

De svarta inkomsterna har under många år legat på ca 10 procent av hushållens inkomster och kan därför inte förklara den kraftiga ökningen av restposten. Däremot är dagens höga finansiella sparande (enligt NR) helt beroende av att antagandet om de svarta inkomsterna är realistiska. Skulle de vara hälften så stora, skulle hushållens inkomster bli drygt 50 miljarder kronor mindre med resultat att hushållens sparande också skulle bli 50 miljarder kronor mindre.

Restpostens ökning sedan början av 2000-talet samt ett antagande om svarta inkomster i NRs beräkningar skapar för närvarande en alltför stor osäkerhet om hushållens sparande för att kunna anses som godtagbart. Finansdepartementet bör därför tillskjuta resurser så att denna problematik får en bättre lösning.

Produktivitet i näringslivet och industrin

Årlig procentuell förändring

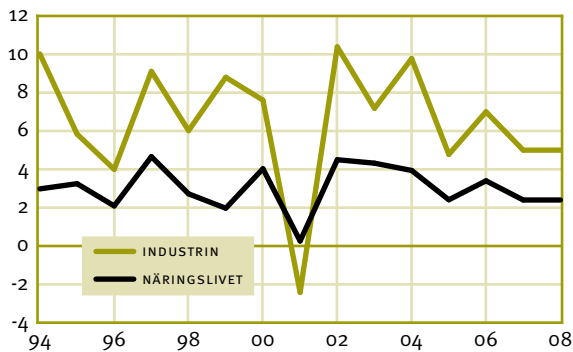

Diagram 2:13

Källa: SCB samt egna beräkningar

betydande brist på lämplig arbetskraft. Byggnadsproduktionens utveckling bedöms komma att dämpas gradvis framöver när bostadsinvesteringarnas ökningstakt mattas, men förblir stark hela prognosperioden. Produktionen i många av tjänstesektorerna gynnas av att hushållens konsumtion ökar snabbt.

Produktiviteten i näringslivet ökade i fjol med 4 procent. Efter en avmattning 2005 var produktivitetstillväxten därmed åter i linje i linje med den genomsnittliga produktivitetstillväxten åren 2002-2004 (se diagram 2.13).

Noterbart är att det var utvecklingen i tjänstesektorerna som i hög grad bidrog till näringslivets genomsnittliga produktivitetstillväxling i fjol. Under främst 2002 och 2004 var det en mycket stark produktivitetstillväxling i industrin som drog upp näringslivets produktivitetstillväxt.

Den snabba produktivitetstillväxten under senare år torde kunna förklaras både av faktorer som har med konjunkturen att göra och av mer långsiktigt verkande faktorer. Till de senare hör stora IT-investeringar, avregleringar och ökad konkurrens samt en helt ny makroekonomisk miljö med inflationsmål och mål för budgetpolitiken. Det ligger nära till hands att tolka 2005 års försvagade produktivitetstillväxling som en effekt av att konjunkturuppgången pågått så länge att möjligheterna att tänja på tillgänglig kapacitet är på väg att ebba ut. Den åter mycket starka produktivitetstillväxten i fjol, inte minst i tjänstesektorerna, var därför överraskande.

Den kraftiga sysselsättningsuppgången under slutet av fjolåret och början av i år pekar mot att produktivitetstillväxten kan komma att dämpas. Vår bedömning är att en nedväxling av produktivitetstillväxten mot en mer långsiktig nivå är huvudtendensen

framöver, trots den överraskande starka utvecklingen förra året. Åren 2007 och 2008 väntas produktivitetstillväxten i näringslivet stabiliseras vid ca 2,5 procent.

Arbetsmarknad, löner och priser

Arbetskraftsutbud

Arbetskraften ökade enligt AKU med drygt 50 000 personer förra året. Studerande som sökte sig till arbetsmarknaden när efterfrågan på arbetskraft tog fart var en betydelsefull faktor för den kraftiga ökningen. I år växer arbetskraften mycket starkt, med 70 000 personer, till en betydande del beroende på att de arbetsmarknadspolitiska programmen av utbildningskaraktär skärs ner markant. Även 2008 ger nedtrappningen av de arbetsmarknadspolitiska programmen ett visst tillskott till arbetskraften som bedöms växa med ca 45 000 personer.

Befolkningen i arbetsför ålder ökar år 2007 och 2008 med 36 000 respektive ca 26 000 personer per år. I en framskrivning baserad på befolkningsförändringar och ett arbetskraftsdeltagande på 2006 års nivå för olika åldersgrupper ökar dock arbetskraften långsammare, med runt 15 000 respektive 10 000 personer per år. Arbetsutbudet bromsas av att andelen personer i åldersgrupper med högt arbetskraftsdeltagande minskar. Samtidigt blir de äldre och de yngre åldersgrupperna större vilket medför ett ökat antal personer som är studerande eller sjuka utanför arbetskraften.

Tillflödet till arbetskraften under prognosåren bedöms bli betydligt större än vad som följer av demografiska skäl av flera orsaker. Först och främst väntas den sysselsättningsökning som kommer till stånd under prognosperioden föra med sig en uppgång i arbetskraftsdeltagandet. Det gäller inte minst, i år och nästa år liksom 2006, många av dem som tidigare förlängde sina studier i väntan på att efterfrågan på arbetskraft skulle förbättras.

I internationell statistik räknas de heltidsstuderande som sökt arbete till gruppen arbetslösa, medan de i svensk statistik, än så länge, räknas till gruppen utanför arbetskraften. En förändring på den punkten är dock aviserad. Bland de heltidsstuderande ingår deltagare i arbetsmarknadspolitiska utbildningsprogram. Antalet heltidsstuderande som sökt arbete var 85 000 personer år 2006, vilket är ungefär samma nivå som året innan. Om dessa hade räknats som arbetslösa hade den öppna arbetslösheten 2006 varit drygt 1,8 procentenheter högre.

Arbetskraften ökar också genom att antalet platser i arbetsmarknadspolitiska utbildningsprogram minskar drastiskt. Men det är viktigt att uppmärksamma

Arbetskraften och potential Tusental

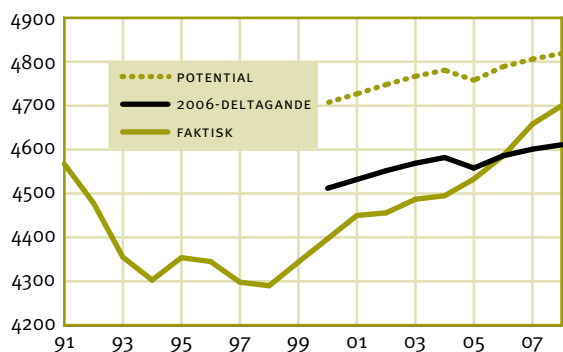

Diagram 2:14

Källa: SCB samt egna beräkningar

att alla som får lämna sysselsättnings- eller utbildningsprogram inte kommer att stanna respektive träda in i arbetskraften. Arbetsmarknadspolitiken har bl a ett mobiliserande syfte och de kraftiga neddragningarna av de arbetsmarknadspolitiska programmen innebär att sannolikt att det totala arbetsutbudet (reguljärt sysselsatta och deltagare i arbetsmarknadspolitiska program) hålls tillbaka.

En viss ökning av arbetskraften väntas uppkomma som ett resultat av att antalet personer i den kommunala vuxenutbildningen minskar när det riktade statsbidraget upphör. Därtill kommer att Försäkringskassans prognoser indikerar att något färre får sjuk- och aktivitetsersättning 2007 och 2008, trots att demografin talar för motsatsen.

Beräkningar från Konjunkturinstitutet visar att regeringens politik för att "stärka drivkrafterna för arbete" genom jobbvdrag, lägre ersättningsnivåer i a-kassan m m på sikt kan komma att öka den potentiella arbetskraften med drygt 1 procent. Vi menar, liksom tidigare i en rad utgåvor av Ekonomiska Utsikter, att det finns en betydande potential för en ökning av arbetskraften (se diagram 2.15) genom ett ökat arbetskraftsdeltagande och att nyckelfrågan för att denna potential ska realiseras är att efterfrågan på arbetskraft är tillräckligt hög. Den kraftiga ökningen av arbetskraften i föl synes bära syn för sägen om efterfrågans stora betydelse.

Hur stort kan arbetskraftsdeltagandet bli de närmaste åren om efterfrågan på arbetskraft är god? För att komma fram till det studerar vi orsakerna till att människor i olika åldrar står utanför arbetskraften och resonerar om i vilken utsträckning detta kan komma att förändras i framtiden. Vår slutsats är att arbetskraftsdeltagandet i åldersgruppen 20-64 år skulle kunna

Arbetskraftsdeltagande Procent

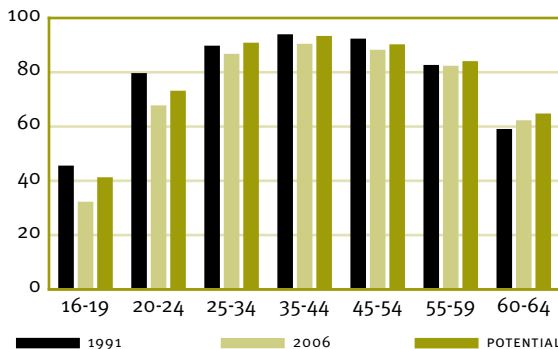

Diagram 2:15

Källa: SCB samt egna beräkningar

öka (från 82,9 procent år 2006) till 85,6 procent år 2011.

Bedömningen bygger på att de flesta orsaker till att människor väljer att ställa sig utanför arbetskraften i någon mån kan antas vara konjunkturberoende dvs fler träder ut ur arbetskraften när efterfrågan på arbetskraft är låg än när den är hög. Detta kan dock inte antas gälla i lika stor utsträckning för alla orsaker och benägenheten att återinträda i arbetskraften är inte lika stor i alla fall. Studerande får t ex betraktas som mer benägna att inträda i arbetskraften än för-tidspensionerade.

Vi har därför antagit att antalet studerande är nästan 50 000 färre än det skulle ha varit med samma studerandeandel i varje åldersgrupp som år 2006. Skälet till detta antagande är att en stor grupp av de studerande var människor som deltog i arbetsmarknadspolitiska program. Även om det, också när arbetslösheten är låg, kommer att finnas ett visst behov program, t ex för omskolning, finns alla skäl att räkna med ett betydande tillskott till arbetskraften från denna grupp när det är god efterfrågan på arbetskraft.

Vi har också räknat med att ingen står utanför arbetskraften som arbetssökande när efterfrågan på arbetskraft är stor. Vi antar alltså att det som hindrar dem från att räknas till arbetskraften i dag, t ex att de inte aktivt söker arbete, lätt kan undanröjas om chanserna att få ett jobb ökar. Detta skulle ge ett tillskott till arbetskraften på 39 000 personer jämfört med hur det skulle se ut om andelarna arbetssökande utanför arbetskraften i varje åldersgrupp blev lika stora som år 2006. Därtill har vi räknat med att hälften av alla som skulle betecknas som lediga med samma utanförmöns-ter som år 2006 skulle träda in i arbetskraften om de efterfrågades på arbetsmarknaden. Det rör sig då om ett tillskott på nästan 22 000 personer. Detta är en

restgrupp där andra svarsalternativ inte passar. De kan tex vara på resa eller arbeta ideellt. Hälften av dessa antas alltså ha valt sin sysselsättning i brist på arbete.

Utgångspunkten för denna analys är att det huvudsakligen är en större efterfrågan på arbetskraft som stimulerar arbetsutbudet och inte att bristande ekonomiska incitament hämmar det. Detta är naturligtvis en förenklad syn. Ekonomiska incitament spelar också en roll för arbetsutbudet. Hur mycket smärre förändringar av de ekonomiska incitamenten specifikt påverkar det potentiella arbetsutbudet analyseras dock inte i detta avsnitt, utan effekten förmodas rymmas inom den givna analysramen. Större förändringar, tex ett radikalt försämrat studiemedelsystem, skulle naturligtvis ändra förutsättningarna för hela analysen.

De ekonomiska incitamenten bör dock ha olika stor betydelse i olika grupper, varför gruppernas bidrag kanske skulle tillmätas en annan vikt om arbetsutbudet är tänkt att stimuleras av ekonomiska incitament i stället för av efterfrågan. För studenter som blir kvar på högskolan med studielån trots att de hellre vill arbeta och för dem som betecknar sig som arbetssökande är de ekonomiska incitamenten, uppenbarligen, redan i dag, tillräckliga för att de ska uttrycka en vilja att arbeta. Betecknas man i stället som ledig så framstår det som mer troligt att man inte, av ekonomiska skäl, är i lika stort behov av ett arbete omedelbart. Observera att detta är gissningar gjorda utan kännedom om folks inkomster.

Antalet personer som står utanför arbetskraften som sjuka eller förtidspensionerade av hälsoskäl antas bli 2000 mindre år 2011 än år 2006 trots att den större andelen äldre i befolkningen skulle motivera en ökning med 2000 personer. Vår positiva bild beror på att Försäkringskassan (i sin prognos till Regeringen den 20:e februari år 2007) räknar med en försiktig minskning av antalet personer med sjuk- och aktivitetsersättning fram till år 2010.

I övrigt har vi inte antagit några betydande förändringar jämfört med dagens mönster för arbetskraftsdeltagande i olika åldersgrupper.

Arbetad tid per sysselsatt

Den (dagkorrigerade) arbetade tiden per sysselsatt antas öka med 0,4 procent år 2007. Det beror i huvudsak på två effekter, minskad sjukfrånvaro och ett minskat antal tjänstlediga för friår eller utbildningsvikariat. Minskningen av sjukfrånvaron antas avstanna år 2008 medan tjänstledigheten väntas minska något ytterligare eftersom friårsledigheten och utbildningsvikariatet då är helt avvecklade. Sammantaget leder detta till att den arbetade tiden per sysselsatt ökar med 0,1 procent.

Arbetad tid per sysselsatt

	2007	2008
Medelarbetstid (h/v)	36,4	36,4
årlig förändring (%)	0,0	0,0
Närvaroandel (%)	84,2	84,3
årlig förändring (%)	0,4	0,1
Genomsnittlig arbetad tid (h/v)	30,7	30,7
årlig förändring (%)	0,4	0,1

Tabell 2:6

Källa: SCB samt egna beräkningar

Sjukfrånvaro Procent

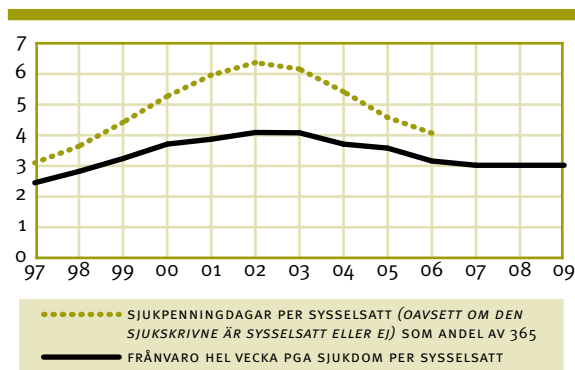

Diagram 2:16

Källa: SCB (AKU), RFV samt egna beräkningar

Den arbetade tiden per sysselsatt kan delas upp i två komponenter, andelen av de sysselsatta som är på sina arbeten och deras medelarbetstid. Förändringar i den arbetade tiden per sysselsatt kan hänföras till förändringar i någon av dessa komponenter.

I prognosen antar vi att medelarbetstiden för dem som är på sina arbeten inte kommer att förändras de närmaste åren. Detta trots att det finns sådant som talar för en viss ökning av medelarbetstiden. Sysselsättningsuppgången åren 2005 och 2006 har karaktäriserats av en kraftig ökning av antalet tillfälligt anställda, vilka kan antas arbeta heltid i mindre utsträckning än tillsvidareanställda. I konjunkturuppgångens senare skede väntas antalet tillsvidareanställda öka mer, vilket skulle ge en ökad medelarbetstid. Storleken på denna effekt är svår att uppskatta men bedöms vara förhållandevis liten. Den prognostiserade medelarbetstiden har därför inte justerats med anledning av detta.

Frånvarons effekt på den arbetade tiden per sysselsatt analyseras mer noggrant. År 2006 var i genomsnitt 83,8 procent av de sysselsatta närvarande på sina arbeten varje vecka. De antaganden som redovisas i det följande ger en närvaroandel på 84,2 procent år 2007 och 84,3 procent år 2008.

De frånvaroororsaker som SCB redovisar specifikt i Arbetskraftsundersökningen (AKU) är semester och sjukdom. För semestern, som står för ungefär hälften av frånvaron, räknar vi inte med någon förändring. I vår prognos för sjukfrånvaron utgår vi ifrån den prognos som Försäkringskassan lämnade till regeringen, den 20:e februari år 2007.

Sjukskrivningarna, mätt som nettoantalet dagar med sjuk- eller rehabiliteringspenning, minskar. Försäkringskassan räknar med att dagarna med sjuk- eller rehabiliteringspenning kommer att minska med 7 procent mellan år 2006 och år 2007. Men eftersom antalet startade sjukfall inte minskar som tidigare och utflödet inte längre sker tidigare i sjukfallen så räknar Försäkringskassan med att minskningen sedan kommer att plana ut.

I vår prognos för sjukfrånvaron har vi räknat ner den av Försäkringskassan prognostiserade minskningstakten med förhållandet mellan sjuk- och rehabiliteringspenningdagarnas förändringstakt och den för andelen sjukfrånvarande enligt AKU, åren 1998-2006. En viss korrigering för att sjuklöneperioden var 21 dagar år 2004 och halva år 2003 har gjorts i detta sammanhang. Det innebär att vi räknar med att andelen frånvarande p g a sjukdom minskar med 4,3 procent år 2007 och sedan blir kvar på samma nivå år 2008.

Än viktigare än sjukfrånvaron, när det gäller närvaron på jobbet, är att tjänstledigheten p g a friårslidighet eller utbildningsvikariat fasas ut under år 2007. Om denna tjänstledighet låg kvar på samma nivå som år 2006 uppskattar vi att närvaroandelen skulle bli 84,0 procent år 2007 i stället för 84,2 procent. Eftersom tjänstlediga räknas som sysselsatta och frånvarande skulle detta minska den arbetade tiden per sysselsatt med i genomsnitt 6 minuter i veckan.

Sysselsättningen

Arbetsmarknaden kännetecknas sedan drygt ett år tillbaka av en allt starkare ökning av efterfrågan på arbetskraft.

Enligt nationalräkenskaperna steg det totala antalet (dagkorrigerade) arbetade timmar i ekonomin med 2 procent i fjol. I näringslivet och offentlig sektor ökade timmarna med 2,2 respektive 1,6 procent. Antalet (säsongrensade) arbetade timmar i näringslivet stabiliserades under 2004 efter att ha sjunkit kraftigt under

Arbetsmarknadsläget

Procentuell förändring

	2005	2006	2007	2008
Arbetskraft	0,8	1,2	1,6	0,9
Sysselsatta	0,8	1,8	1,6	1,0
Total arbetslöshet, procent	8,4	8,0	7,1	6,4
Öppen arbetslöshet, procent	6,0	5,4	5,4	5,2

Tabell 2:7

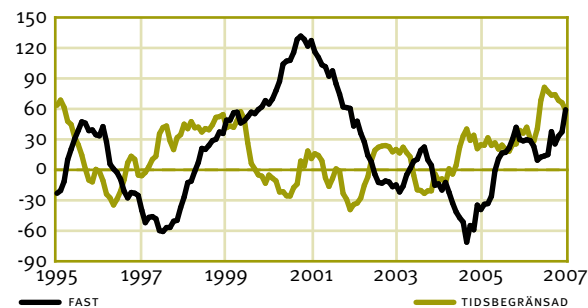
Källa: scb samt egna beräkningar

flera år. Under loppet av 2005 och 2006 har timmarna stigit i jämn takt. För kommunerna innebar en uppgång från och med slutet av 2005 ett trendbrott efter nästan två års nedgång. Inom näringslivet var ökningen av timmarna i början koncentrerad till de tjänsteproducerande sektorerna. Det var först i fjol som sysselsättningen också ökade i de varuproducerande sektorerna.

Enligt såväl Arbetskraftsundersökningen (AKU) som nationalräkenskaperna (NR) steg sysselsättningen med nästan 80 000 personer 2006 jämfört med året innan. Särskilt efter sommaren och framåt tog sysselsättningen rejäl fart. En del av sysselsättningsökningen (ca 20 000 personer) sammanhänge med arbetsmarknadspolitiska satsningar som tex plusjobben.

Enligt NR var det främst i de tjänsteproducerande företagen, särskilt företagstjänster, som sysselsättningen ökade i fjol. Även inom byggindustrin, och i viss mån i offentlig sektor, ökade sysselsättningen påtagligt. Däremot sjönk sysselsättning i industrin, om än i mindre omfattning än under tidigare år.

Sysselsättningsutveckling efter anknytningsgrad till arbetsmarknaden. Årlig procentuell förändring

ANMÄRKNING: 2005:4-2006:3 HAR "NYA AKU" JÄMFÖRTS MED "GAMLA AKU", VILKET TORDE INNEBÄRA VISS ÖVERSKATTNING.

Diagram 2:17

Källa: scb samt egna beräkningar

Ökningen av antalet sysselsatta förra året gällde främst tidsbegränsat anställda, men under det fjärde kvartalet steg också antalet fast anställda påtagligt (se diagram 2.17). Att en ökning av tidsbegränsade anställningar föregår en ökning av antalet fast anställda synes vara det vanliga mönstret i konjunkturuppgångar. Det talar för fortsatt sysselsättningsökning under förutsättning att BNP-tillväxten inte går i stå. Mönstret från sysselsättningsuppgången under slutet av 1990-talet indikerar att det nu följer en period där uppgången bärs av att antalet fast anställda ökar samtidigt som ökningen av de tidsbegränsade anställningarna dämpas.

Utvecklingen av antalet sysselsatta och antalet arbetade timmar enligt nationalräkenskaperna ger bilden av en stark positiv trend för sysselsättningen samtidigt som BNP-tillväxten har varit stark (se diagram 2.18). En hög BNP-tillväxt flera år i rad har, liksom vid konjunkturåterhämtningarna 1994 och 1997, genererat en stabil ökning av sysselsättningen med viss fördröjning. Det tycks krävas en ihållande BNP-tillväxt på minst 3 procent för att en sysselsättningsökning ska komma till stånd. Det ska ses mot bakgrund av att den långsiktiga, trendmässiga produktivitetsutvecklingen har skiftat upp under den senaste tioårsperioden. Om den långsiktiga produktivitetstillväxten, skillnaden mellan BNP-tillväxt och tillväxt i antalet arbetade timmar, antas vara runt 2 procent per år, och samtidigt produktiviteten vanligen ökar snabbare än så i en konjunkturuppgång, så måste BNP öka med 3 procent för att antalet arbetade timmar ska börja öka.

Den fortsatt starka BNP-tillväxten på nästan 4 respektive 3 procent i år och nästa år bör generera en stabil uppgång i antalet arbetade timmar och antalet sysselsatta. Det finns också starkt stöd för en fortsatt sysselsättningsexpansion i en rad indikatorer som nyanmälda lediga platser, varsel och företagsenkäter. Antalet (säsongrensade) nyanmälda lediga platser låg i början av i år på mer än 60 000, vilket är betydligt fler än under sysselsättningsuppgången i slutet av 1990-talet.

Den uppgång i medelarbetstiden, framför allt i år, som ligger i prognosbilden gör att sysselsättningen räknat i personer ökar långsammare än antalet arbetade timmar. I år bedöms sysselsättningen öka med nästan 70 000 personer. Nästa år dämpas BNP-tillväxten och sysselsättningen ökar med knappt 50 000 personer. Den reguljära sysselsättningen ökar betydligt mer. Men det handlar i viss utsträckning mer om hur saker och ting bokförs än om verkliga förändringar. Plusjobb och anställningsstöd, som inte räknas som reguljär sysselsättning, avvecklas och ersätts till en del av liknande åtgärder, tex "nystartsjobb", som räknas som reguljär sysselsättning.

BNP, sysselsättning och arbetade timmar Kvartal, årlig procentuell förändring

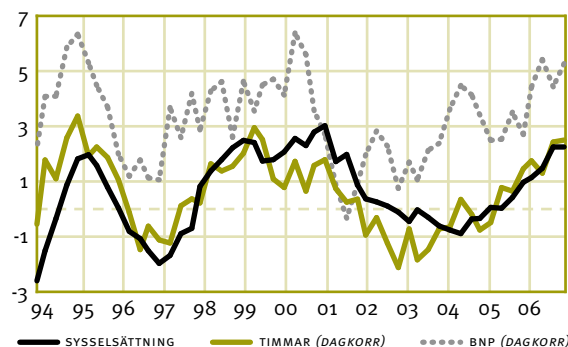

Diagram 2:18

Källa: scb samt egna beräkningar

Sysselsättningsgrad 20-64 år Procent

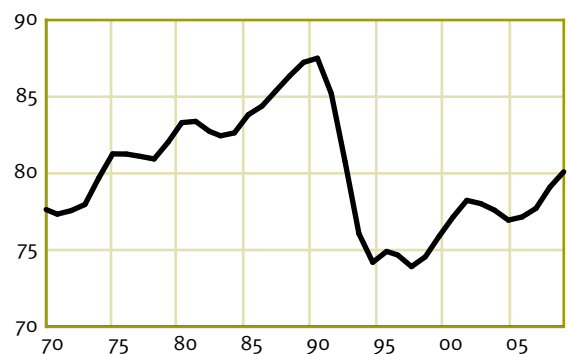

Diagram 2:19

Källa: scb samt egna beräkningar

Den reguljära sysselsättningsgraden, andelen reguljärt sysselsatta i åldersgruppen 20-64, bedöms landa på 80,1 procent 2008, dvs strax över det mål på 80 procent för sysselsättningsgraden som tidigare fanns.

Stark BNP-tillväxt och sysselsättningsuppgång medför att antalet företag som anger brist på arbetskraft som ett problem ökar. Men enligt Teknikföretagens konjunkturbarometer utnyttjar bara hälften av teknikföretagen sin kapacitet fullt ut och bristen på arbetskraft är fortfarande liten. Teknikföretagens slutsats är att risken för överhettning är begränsad. Enligt Konjunkturinstitutets barometer är bristsymtomen mest påtagliga inom byggsektorn, transporter och övriga tjänster men även företag i andra branscher rapporterar ökad brist. Mest ökad brist är en sak, det är först när bristen är så stor att den allvarligt hämmar

Sysselsättningsutvecklingen från botten av lågkonjunktur

I diagram 2.20 belyses hur sysselsättningen utvecklats under den nuvarande konjunkturcykeln jämfört med tidigare konjunkturcyklar. Starten på konjunkturcykeln har definierats som det kvartal då produktionsgapet är som störst. Att beräkna produktionsgap, dvs de lediga resurserna i ekonomin, är svårt. Men de kan med det förbehållet sägas vara en indikator på konjunkturen. Det finns, enligt vår definition, fyra tydliga konjunkturcykler de senaste 20 åren, med start på cykeln 1983:1, 1993:1, 1996:3 och 2003:3. I vår redovisning exkluderas förloppet under 1990-talskrisen eftersom utvecklingen under denna konjunkturcykel var extrem.

I diagrammet beskrivs utvecklingen av sysselsättningen 10 kvartal före och 20 kvartal efter konjunkturbotten (0). Utvecklingen under de tre redovisade konjunkturcyklarna har stora likheter. Det normala förloppet är att sysselsättningen är oförändrad eller minskar under de 10 kvartal som föregår konjunkturbotten. Efter att botten är nådd tar det som regel 5 kvartal innan sysselsättningen börjar öka.

Den senaste konjunkturcykeln utmärker sig genom en relativt snabb uppgång i sysselsättningen. Konjunkturbotten mätt som produktionsgap föregicks dock av historiskt sett många kvartal med svag sysselsättningsutveckling. Hur många kvartal som

företagens verksamhet kan man tala om ett problem. Den bästa indikatorn på att brist på arbetskraft är ett problem är att löneutvecklingen tenderar att accelerera snabbt och sådana tendenser lyser ännu med sin frånvaro. Inte ens i byggsektorn där bristsituationen enligt Konjunkturbarometern är värst återfinns ännu några påtagliga tendenser till ökad löneökningstakt. Om det råder stor brist, så att arbetsgivarna tvingas konkurrera om befintlig arbetskraft, så torde det innebära att de använder såväl lön som anställningsvillkor som "lockbete". Att större delen av de nyanställda fortfarande är tillfälligt anställda kan tolkas som att det fortfarande är "köparens marknad".

I prognosen ökar sysselsättningen sammantaget åren 2006-2008 med knappt 200 000 personer. Samtidigt bedöms tillgången på arbetskraft vara god – dels genom att arbetskraften växer på grund av att fler söker sig till arbetsmarknaden när det nu finns lediga jobb, dels därför att anställbarheten hos flertalet av de arbetslösa kan anses vara bra. Vår bedömning är att brist på arbetskraft kommer att var ett begränsat pro-

Sysselsättningsutveckling från botten av lågkonjunktur

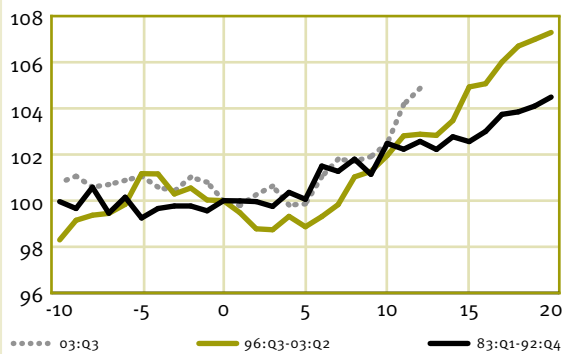

Diagram 2:20

Källa: SCB samt egna beräkningar

uppgångarna respektive nedgångarna i sysselsättningen pågått varierar från gång till gång. Att göra en stor sak av att det skapades få jobb under åren 2002 till 2004 är att dra starka slutsatser av en period som på intet sätt är unik. Sysselsättningen ökade inte heller under en treårsperiod i början av 1980-talet. Den långa perioden med svag sysselsättningsutveckling visar dock på Riksbankens problem, under åren 2002 till 2005, att föra en räntepolitik som stabiliserar resursutnyttjandet.

blem de närmaste åren. Sysselsättningen skulle sannolikt kunna öka mer än i vår prognos utan risk för överhettning och för hög inflation.

Arbetslöshet

Ökningen av reguljär sysselsättning de närmaste åren åtföljs av en ökning av det totala arbetskraftsutbudet (arbetskraften plus personer i utbildningsprogram), men reguljär sysselsättning ökar så pass kraftigt att den totala arbetslösheten (öppen arbetslöshet plus personer i arbetsmarknadspolitiska program) sjunker påtagligt, från 8,0 procent 2006 till 6,4 procent 2008.

Antalet platser i arbetsmarknadspolitiska program i år och nästa år har antagits bli i enlighet med regeringens planer som de redovisades i budgetpropositionen från hösten 2006. Det innebär en dramatisk neddragning av antalet personer i program 2007 och 2008, framför allt 2007. Sammantaget minskar antalet programdeltagare från knappt 140 000 personer 2006 till 65 000 personer 2008. Förändringarna av programvolymen innebär att den öppna arbetslösheten bara

minskar svagt. I år bedöms den genomsnittliga öppna arbetslösheten minska från 5,4 till 5,2 procent. Nästa år sjunker arbetslösheten ytterligare något till 5,0 procent.

Vår bedömning är att såväl den totala som den öppna arbetslösheten kan vara lägre än de 6,4 respektive 5,0 procent som uppkommer i prognosen 2008 utan att resursutnyttjandet blir ansträngt. Vi har i tidigare rapporter belyst anställbarheten hos de arbetslösa (se exempelvis Ekonomiska utsikter, hösten 2006). Med utgångspunkt i arbetsmarknadsstatistik undersöktes var de arbetslösa bor, hur gamla de är, hur länge de har varit arbetslösa och vilken utbildning de har för att se om det är troligt att merparten skulle ha ett problem att ta ett arbete eller inte. Slutsatsen var att anställbarheten hos merparten av de arbetslösa var god.

Löner

Lönerna i den svenska ekonomin har sedan 2004 i genomsnitt ökat med 3 procent per år. Detta är historiskt sett en låg löneökningstakt samtidigt som produktivitetsetvecklingen legat på historiskt sett höga tal. Detta har bidragit till ett mycket gott vinstläge i näringslivet. Samtidigt har stora överskott uppstått i den offentliga sektorn. Prognoserna tyder på att denna goda utveckling kommer att fortsätta och det verkar finnas utrymme för högre löneökningar än tidigare (se Ekonomiska utsikter, hösten 2006).

Under de tre senaste åren har löneutvecklingen i ekonomins fyra huvudsektorer varit relativt lika. Totalt ökade lönerna som mest i offentliga sektorn, med 9,6 procent, och minst i byggnadsindustrin, med 9 procent (se tabell 2.8). Detta blir i genomsnitt en maximal löneskillnad med 0,2 procent per år. Denna jämna löneutveckling kan komma att förändras framöver.

Från och med andra kvartalet 2007 kommer nya löneavtal att gälla för nästan hela arbetsmarknaden. Utifrån de avtalskrav som har ställts från den fackliga sidan skulle man kunna förvänta sig att de procentuella löneökningstakterna framöver kan komma att skilja sig mer än vad som varit fallet under de senaste åren. Detta beror framför allt på de lönekrav som arbetarkollektivet ställt på en sk kvinnopott som ska utgå i kronor samt ett generellt lönepåslag i kronor som minst ska uppgå till en angiven siffra i procent. Kvinnopotten är en insamlingsmodell som innebär att ju större andel kvinnor som arbetar inom ett avtalsområde desto större andel av löneutrymmet ska också tillfalla avtalsområdet.

Det finns ett starkt samband mellan en hög kvinnoandel och lågt löneläge. Byggnadsarbetarna har tex en relativt låg kvinnoandel och ett relativt högt löneläge och kommunalarbetarna har en relativt hög kvinnoandel och ett relativt lågt löneläge. Genom att

Arbetslöshet Procent

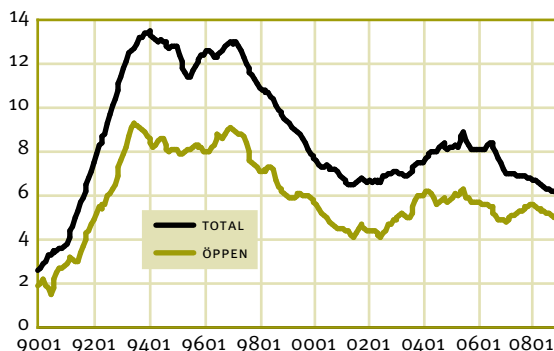

Diagram 2:21

Källa: SCB samt egna beräkningar

kvinnopotten ska utgå i kronor och dessutom i högre grad kommer att tillfalla sektorer med lågt löneläge, kan sektorer med stor kvinnoandel komma att få relativt höga procentuella lönepåslag. Detta procentuella lönepåslag förstärks av att det generella lönekravet ger mer i procent till avtalsområden med lägre löneläge.

Ju högre kvinnoandel och lägre löneläge en bransch har, desto högre procentuella lönepåslag kommer arbetarnas avtalskrav att ge. Arbetarna i kommunala sektorn kan därför förväntas få ett högre procentuellt lönepåslag än arbetarna i byggnadsindustrin.

På tjänstemannaområdet finns inget krav på en kvinnopott eller lägsta kronpåslag, vilket kommer att dämpa skillnaden i procentuell löneökningstakt mellan ekonomins branscher. På tjänstemannaområdet antas lönerna öka lika mycket i procent i alla branscher.

I tabellen ovan visas en löneprognos för åren 2007 och 2008. Utgångspunkten är att löneutrymmet i privata sektorn (näringslivet) ökar med 4 procent och att

Totala löneökningar

	2005	2006	2007	2008
Industri	3,1	3,2	3,6	3,9
Byggnads	3,1	3,3	3,2	3,5
Övrigt näringsliv	3,2	3,2	3,9	4,1
Offentlig sektor	2,9	2,8	4,0	4,4
Totalt	3,1	3,1	3,8	4,1
Näringslivet	3,2	3,2	3,7	4,0

Tabell 2:8

Källa: Medlingsinstitutet samt egna beräkningar

näringslivets löneutveckling följer löneutrymmet. Därmed bevaras det goda vinstläget.

De nya lönerna kommer huvudsakligen att gälla från och med det andra kvartalet, vilket innebär att endast 3/4 av avtalshöjningen slår igenom på årsgenomsnittet 2007. Andra kvartalet 2008 antas lönerna höjas lika mycket som 2007, vilket medför att hela avtalshöjningen slår igenom på årsgenomsnittet.

Under de senaste åren har tjänstemännens löner ökat något mer än arbetarnas. I näringslivet antas denna utveckling fortsätta, fast i begränsad utsträckning. Här har antagits att arbetarnas löner ökar med knappt 4 procent och tjänstemännens med drygt 4 procent. Kvinnopottens effekter på kommunalarbetarnas löner kan medföra att lönerna i offentliga sektorn ökar mer än i den privata. För hela ekonomin som genomsnitt kan det då resultera i att arbetarnas och tjänstemännens löner skulle kunna öka i samma takt, 4,1 procent, år 2008.

Kvinnopottens olika fördelning på sektorer bidrar till en större spridning i löneökningstakter än tidigare. År 2008 skulle lönerna i den offentliga sektorn kunna öka med 4,4 procent och i byggnadssektorn med 3,5 procent. Genom att de branscher som antas få högst procentuella lönepåslag också är de branscher som har ett relativt lågt löneläge, kommer lönespridningen att minska i ekonomin.

I år sker dessutom förhandlingar om avtalspensionerna mellan LO och Svenskt näringsliv. Syftet är att LO-medlemmar ska få samma förmåner som tjänstemän. Ett sådant avtal kan beräknas kosta knappt 1 procent på lönesumman. Genom att fasa in denna kostnadsökning på ett antal år, kan den årliga kostnadsökningen under 2007 och 2008 begränsas till en eller ett par tiondelar per år.

Inom industrin har de första avtalen träffats i mitten av mars år 2007. De tre största har ingåtts mellan Teknikarbetsgivarna å ena sidan och IFMetall, SIF och Sveriges Ingenjörer å den andra. Dessa tre avtal är relativt lika. Lönepotten ökar under tre år med 8,1 procent.

Skillnaden är främst att i avtalen med IFMetall och SIF har kostnaden för löneöversynen blivit sifferfatt, vilken den inte blivit för Sveriges Ingenjörer. Dessutom har 0,2 procent per år använts för arbetarna till förbättring av avtalspensionen och för tjänstemännen till arbetstidsförkortning. Dessa 0,2 procent utgör en motsvarande lönekostnadsökning för alla tre grupperna men bokförs som en ökning av avtalade löneavgifter för arbetarna och en ökning av utgående lön för tjänstemännen.

Hög svensk ekonomisk tillväxt och försämrat bytesförhållande

Den svenska ekonomin har sedan 1993 haft en stark tillväxt, vilket främst beror på produktivitetens utvecklingen. Mellan 1993 och 2005 har BNP i genomsnitt ökat 3 procent per år och BNP per capita har ökat med 2,7 procent per år. Det ekonomiska välståndet har inte ökat lika starkt eftersom exportpriserna har haft en svagare utveckling än importpriserna, dvs bytesförhållandet eller terms of trade har försämrats. Korrigerat för detta har den sk reala BNP per capita ökat med 2,3 procent per år. I genomsnitt har således terms of trade – effekten per år varit negativ och uppgått till -0,4 procent.

När löneutrymmet ska beräknas utgår man från näringslivets genomsnittliga pris- och produktivitetens utveckling. Ytterst är det priset på näringslivets förädlingsvärde som är relevant. Därmed tar man hänsyn till prisutvecklingen på importerade insatsvaror och näringslivets export. En negativ terms of trade – utveckling påverkar således löneutrymmet genom dess effekter på prisutveckling på näringslivets förädlingsvärde.

Vid beräkning av den framtida utvecklingen av näringslivets förädlingsvärdespris, är det lämpligt att utgå från ekonomins inflationsmål. Då måste detta korrigeras för terms of trade – effekten. Dessutom måste man korrigera för en annorlunda varusammansättning i konsumentkorgen jämfört med näringslivets produktionskorg. Konjunkturinstitutet (KI) beräknar att inflationsmålet på 2 procent behöver korrigeras ned med -0,1 procent för terms of trade – effekten och -0,2 procent för annorlunda produktsammansättning. Förädlingsvärdespriset skulle då väntas öka med 1,7 procent per år.

KI räknar således med en betydligt mindre negativ terms of trade – effekt än vad som har varit fallet sedan 1993 (då den uppgick till -0,4 procent). Detta verkar rimligt eftersom den stora negativa priset effekten har berott på en ovanligt stark produktivitetens utveckling och höjda oljepriser. I framtiden väntas produktivitetens utvecklingen bli mer dämpad samtidigt som oljepriset i stället väntas falla.

För arbetarna inom IFMetall blir den siffrsatta ökningen av lönekostnaden totalt 10,2 procent medan ökningen av utgående lön blir 9,6 procent. För tjänstemännen inom SIF blir den i avtalet siffrsatta ökningen av lönekostnad och utgående lön densamma och uppgår till 10,2 procent. För tjänstemännen inom Sveriges Ingenjörer är den siffrsatta löneökningen 8,7 procent. Sammantaget med löneökningar från den lokala lönebildningen som antas bli ungefär som under de senaste åren, kan de utgående lönerna komma att öka i en årstakt på ca 4 procent från andra kvartalet år 2007.

Inflation

Inflationen har stigit trendmässigt från mycket låga nivåer sedan våren 2005, även om den föll tillbaka under en period i fjol höst när oljepriset föll snabbt (se diagram 2.23). Högre priser på energi har i stor utsträckning drivit inflationsuppgången och i dagsläget förklaras över hälften inflationen av höga elpriser tillsammans med ökade räntekostnader. Inflationen, mätt med KPI, var 2,0 procent i februari. UNDI_X, som mäter den underliggande inflation och är Riksbankens flitigast använda indikator för penningpolitiken, uppgick till 1,3 procent. Stigande räntor gör att KPI ökar snabbare än UNDI_X för närvarande och under de närmaste åren.

Det finns i nuläget inga tecken på inflationsimpulser, om man bortser från höga elpriser och stigande räntekostnader. Prisökningstakten på importerade konsumtionsvaror klättrade snabbt uppåt under andra halvåret 2005 men föll brant under 2006 och ligger nu åter på ca -2 procent (se diagram 2.21). Produktivitetsutvecklingen förstärktes i fjol jämfört med 2005, vilket har medfört att uppgången i enhetsarbetskostnaden under 2005 helt har kommit av sig (se diagram 2.22; en del av den låga enhetsarbetskostnaden i fjol förklaras dock av en tillfällig rabatt på de pensionspremier som ingår i de avtalade kollektiva avgifterna).

Skälen till den låga inflationen under senare år är välkända. Kostnadstrycket i ekonomin har varit svagt till följd en stark produktivitetstillväxt och måttliga löneökningar. Därtill kommer att import från lågprisländer och ökad konkurrens bidragit till den svaga prisutvecklingen.

Vår bedömning är att en avtagande men fortfarande stark produktivitetstillväxt i näringslivet tillsammans med en påtagligt högre löneökningstakt innebär att enhetsarbetskostnaden och därmed inflationsstrycket stiger de närmaste åren. Företagens arbetskraftskostnader bedöms dock inte öka i sådan grad att inflationsmålet hotas. Därtill kommer att enhetsarbetskostnaden påverkar inflationen med viss efter-

Producentpriser på konsumtionsvaror Årlig procentuell förändring

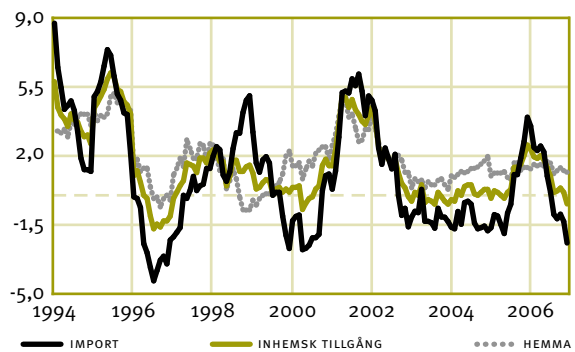

Diagram 2:22

Källa: SCB

ULC och inhemsk inflation Årlig procentuell förändring

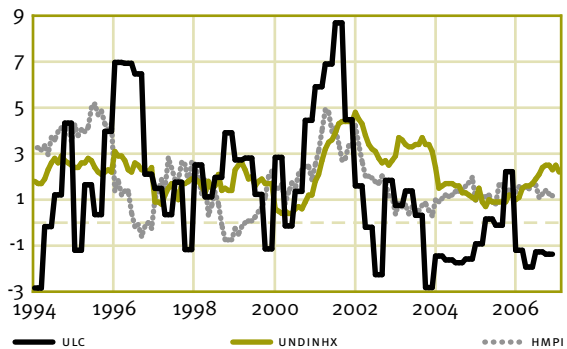

Diagram 2:23

Källa: SCB samt egna beräkningar

släpning, vilket ger en långsam inflationsuppgång. Fortsatt prispress på importerade produkter, ett fallande oljepris och en starkare krona bidrar till att importpriserna håller nere inflationen framöver, framför allt i år. Förväntade lägre elpriser har också en dämpande effekt på inflationen. Samtidigt som elpriserna börjar sjunka så kommer fjolårets kraftiga prisökningar på oljeprodukter och el att falla ur tolv månaders-talen. Det innebär att inflationen dras ner kraftigt i mitten av innevarande år.

Den genomsnittliga inflationen mätt med KPI bedöms bli 1,5 procent i år och 2,0 procent 2008. Genomförda och aviserade förändringar på skatteområdet bedöms höja KPI med ett par tiondelar i år. KPI-inflationen blir påtagligt högre än inflationen mätt med UNDI_X under prognosperioden, särskilt 2007,

KPI Årlig procentuell förändring

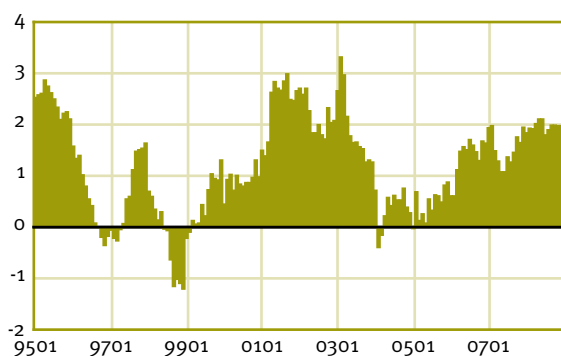

Diagram 2:24

Källa: SCB samt egna beräkningar

beroende på ökade räntekostnader för egna hem som stiger när Riksbanken höjer sin styrränta.

Inflationen bedöms komma att närma sig men underskrida inflationsmålet på 2 procent de närmaste åren. Svagare produktivitet utveckling och högre löneökningstakt gör att utvecklingen av enhetsarbetskostnaden etablerar sig på en ny, högre nivå jämfört med tidigare år, men denna nya nivå är förenlig med inflationsmålet. Det som skulle kunna leda till en inflation över målet är om ekonomin snabbt går mot fullt resursutnyttjande. Men som diskuterats tidigare bedöms inte sysselsättningsuppgången i prognosen leda till någon allmän brist på arbetskraft, därtill är arbetskraftsreserven för stor.

Vår inflationsbedömning utgår från hur implicitpriset för privat konsumtion (IPI) förändras. Ökningstakten för IPI skiljer sig normalt från inflationstakten enligt KPI bl a beroende på hur bostadskonsumtionen mäts. När bostadsräntorna går ner (upp) ökar KPI långsammare (snabbare) än IPI. Den ränteuppgång som

ligger i prognosen gör att KPI ökar snabbare än IPI. Inflationstrycket mätt som den genomsnittliga, årliga förändringen av IPI beräknas bli 0,9 procent i år och 1,5 procent 2008. Som en illustration av de viktigaste faktorerna för prisökningarna framöver görs en grov uppdelning av prisutvecklingen i termer av bidrag från löneinflation (arbetskraftskostnad per producerad enhet, ULC), importprisernas utveckling, vinstförändringar samt skatter och taxor i tabell 2.9. Den löneutveckling som redovisats tidigare har justerats upp eftersom det i normalfallet finns en avvikelse mellan Medlingsinstitutets konjunkturlönestatistik och nationalräkenskapernas timlöner, som är det mått som bör användas för beräkningen av enhetsarbetskostnaden. Vi har bortsett från den förändring av enhetsarbetskostnaden i år, som följer av att fjolårets tillfälliga rabatt på de pensionspremier som ingår i de avtalade kollektiva avgifterna upphör, eftersom den kan antas ha begränsad betydelse för prisbildningen. Nettoeffekten av aviserade förändringar av arbetsgivaravgifterna bedöms lämna ökningstakten för arbetskostnaderna opåverkad i år och sänka dem med ett par tiondelar 2008. Då har också hänsyn tagits till överenskomna avgiftshöjningar för att finansiera förbättringar i arbetarnas avtalspensioner.

Enhetsarbetskostnaden bedöms stiga med 1,4 procent både i år och nästa år. Importpriserna faller kraftigt i år och är i stort sett oförändrade 2008. Mot bakgrund av utfallet för 2005 och 2006 kan konstateras att importprisuppgången har fått ett begränsat genomslag på konsumentpriserna. Vinstmarginalerna synes ha fungerat som buffert. På motsvarande sätt väntas importprisnedgången i år, i viss mån, fångas upp i ökade vinster. Vinstförändringarna i tabell 2.9 ska tolkas som förändringen för den hemmamarknadsorienterade delen av näringslivet. Vinstandelen, totalt sett, har i beräkningarna antagits vara konstant under prognosåren.

Bidrag till prisökningen

	2005		2006		2007		2008	
	% för	prisb	% för	prisb	% för	prisb	% för	prisb
ULC	0,3	0,2	-1,1	-0,7	1,4	0,9	1,4	0,9
Kapitalandel	-1,9	-0,8	1,2	0,5	1,8	0,8	1,6	0,7
Importpris	4,8	1,7	3,6	1,3	-2,9	-1,0	-0,2	-0,1
Indirekta skatter, taxor		0,2		0,2		0,3		0,0
Prisökning		1,3		1,3		0,9		1,5

Tabell 2:9

Källa: SCB samt egna beräkningar

BILAGA: Tabeller och diagram

BNP inom OECD-området

Förändring i procent från föregående år

	2005	2006	2007	2008
USA	3,2	3,3	2,4	2,7
Japan	1,9	2,2	2,0	2,3
Tyskland	1,1	2,9	1,9	2,1
Frankrike	1,2	2,0	2,0	2,2
Italien	0,1	2,0	1,7	1,6
UK	1,9	2,7	2,6	2,5
Danmark	3,0	3,2	2,1	2,0
Norge-fastland	4,5	4,6	3,3	2,3
Finland	2,9	5,5	3,2	2,7
Sverige	2,9	4,4	3,9	3,0
OECD	2,5	3,1	2,5	2,7
EMU-12	1,4	2,7	2,2	2,2
NORDEN	3,3	4,4	3,1	2,6
Exp.markn.vägd	2,3	3,2	2,5	2,4

Tabell 2:10

Källa: OECD samt egna beräkningar

Konsumentpriser, (implicitpriser)

Förändring i procent från föregående år

	2005	2006	2007	2008
USA	2,9	2,8	2,2	2,2
Japan	-1,0	-0,4	0,4	0,8
Tyskland	1,3	1,5	1,8	1,0
Frankrike	1,8	1,5	1,4	1,7
Italien	2,3	2,6	2,0	2,0
UK	2,5	2,2	2,1	2,0
Danmark	2,0	2,2	2,0	2,6
Norge	1,2	2,2	2,1	2,6
Finland	0,4	1,1	1,6	1,5
Sverige	1,3	1,3	0,9	1,5
OECD	1,9	2,0	1,8	1,9
EMU-12	2,0	2,0	1,8	1,8
NORDEN	1,3	1,7	1,7	2,0
Exp.konk.vägd	1,8	1,8	1,7	1,7

Höginflationsländer ingår ej

Tabell 2:11

Källa: OECD samt egna beräkningar

Svensk industris relativa kostnadsläge på exportmarknaden

Procentuell förändring

	2005		2006		2007		2008	
	Sverige	OECD	Sverige	OECD	Sverige	OECD	Sverige	OECD
Timplönekost.	3,1	2,7	3,2	2,9	3,6	2,9	3,9	2,9
Produktivitet	4,8	3,3	6,4	3,7	5,0	3,7	5,0	3,7
ULC	-1,6	-0,6	-3,0	-0,8	-1,3	-0,8	-1,0	-0,8
RULC *	-1,0		-2,2		-0,5		-0,3	
Växelkurs	-1,9		0,5		2,1		1,6	
RULC **	-2,8		-1,6		1,6		1,3	

* relativ arbetskostnad mätt i nationella valutor

** relativ arbetskostnad mätt i gemensam valuta

Tabell 2:14

Källa: scb samt egna beräkningar

Arbetslöshet i procent av Arbetskraften, definition enligt ILO

	2005	2006	2007	2008
USA	5,1	4,6	4,8	5,1
Japan	4,4	4,1	3,7	3,5
Tyskland	9,6	8,4	8,1	7,6
Frankrike	9,9	9,0	8,6	8,2
Italien	7,7	6,7	6,6	6,4
UK	4,8	5,4	5,7	5,9
Danmark	4,8	3,8	3,3	3,2
Norge	4,6	3,6	3,3	3,4
Finland	8,4	7,7	7,6	7,5
Sverige	7,8	7,1	6,9	6,7
OECD	6,6	6,0	5,9	5,8
EMU-12	8,7	7,8	7,5	7,2
NORDEN	6,6	5,8	5,5	5,4
Exp.konk.vägd	6,9	6,3	6,2	6,0

Tabell 2:12

Källa: OECD samt egna beräkningar

Bytesbalansen Miljarder kronor

	2005	2006	2007	2008
Handelsbalans	146	157	172	179
Tjänstebalans	58	76	92	106
Transferbalans	-48	-33	-40	-40
Bytesbalans	156	199	224	245
I procent av BNP	5,8	7,0	7,5	7,7

Tabell 2:15

Källa: SCB samt egna beräkningar

Lönekostnadsutveckling i näringslivet Procentuell förändring

	2005	2006	2007	2008
Belgien	2,9	2,6	2,2	2,5
Danmark	2,9	3,2	4,3	5,2
Tyskland	0,6	0,6	1,6	2,4
Spanien	3,7	3,0	3,5	3,7
Frankrike	3,1	3,2	2,8	3,1
Irland	4,4	4,5	4,6	4,6
Italien	3,5	3,3	1,7	2,8
Luxemburg	4,8	2,9	2,8	2,6
Nederländerna	1,9	0,6	1,9	1,8
Österrike	4,0	2,5	2,9	3,0
Portugal	2,0	2,6	2,2	2,2
Finland	4,2	2,5	2,9	3,5
Sverige	3,2	3,2	2,9	4,2
UK	3,2	4,7	4,5	4,3
USA	3,8	6,8	5,0	5,0
Japan	0,8	0,6	1,5	2,2
Norge	3,8	4,0	5,0	5,1
OECD exkl **	2,8	3,9	3,5	3,9
EU exkl Grekl	2,4	2,4	2,6	3,0
EMU-12	2,4	2,3	2,4	2,9
NORDEN	3,4	3,0	3,6	4,5
OECD-15 ExpKvägd	2,6	2,9	2,9	3,3
EU ExpKvägd	2,4	2,4	2,6	3,0
EMU ExpKvägd	2,3	1,9	2,1	2,6

Tabell 2:13

Källa: EUROSTAT, OECD samt egna beräkningar

Totala investeringar Procentuell volymförändring

	2005	2006	2007	2008
Totalt	8,1	8,2	7,3	4,8
Industri	13,7	3,7	6,4	4,2
Övrigt näringsliv	7,4	7,4	8,1	5,4
Offentlig sektor	-0,3	8,7	5,3	4,6
Bostäder	14,0	16,5	7,3	3,8

Tabell 2:16

Källa: SCB samt egna beräkningar

Löner, priser och privat konsumtion Procentuell förändring

	2005	2006	2007	2008
Timlöner	3,1	3,1	3,8	4,1
Arbetade timmar	0,6	1,4	2,0	1,1
Lönesumma	3,7	5,4	6,3	5,2
Övriga faktorinkomster	5,3	3,5	3,4	2,0
Transfereringar	1,6	1,1	1,1	2,5
Skatter	4,6	5,6	0,1	4,9
Disponibel inkomst	2,8	3,2	6,2	3,7
Konsumentpris *	1,3	1,3	0,9	1,5
Real disponibel inkomst	1,5	1,9	5,3	2,2
Privat konsumtion	2,4	2,8	3,6	2,8
Sparkvotens förändring **	-0,9	-0,7	1,3	-0,5
Sparkvot **	8,7	8,0	9,3	8,8
* implicitprisindex				
** sparkvoten inkl. sparande i avtals- och premiepensioner				
KPI	0,5	1,4	1,5	2,0
KPI, dec-dec	0,9	1,6	1,9	2,0

Tabell 2:17

Källa: scb samt egna beräkningar

Sysselsättningen enligt NR Förändring i tusental

	2005	2006	2007	2008
Industri	-15	-5	-4	-14
Byggnads	8	17	14	7
Övrigt näringsliv	28	50	41	39
Offentlig sektor	-4	15	17	14
Totalt	17	77	69	47
Därav näringsliv	21	62	52	32

Tabell 2:20

Källa: scb samt egna beräkningar

Produktion inom olika sektorer Procentuell förändring

	2005	2006	2007	2008
Industri	4,1	5,6	4,8	3,0
Byggnads	5,6	9,6	7,5	4,1
Övrigt näringsliv	3,3	5,1	4,2	3,8
Offentlig sektor	-0,2	1,1	1,6	1,2
BNP	2,9	4,4	3,9	3,0
Näringsliv	3,7	5,6	4,6	3,6

Tabell 2:18

Källa: scb samt egna beräkningar

Arbetsproduktivitet Procentuell förändring

	2005	2006	2007	2008
Industri	6,1	6,4	5,0	5,0
Byggnads	1,0	3,2	1,5	1,5
Övrigt näringsliv	1,6	3,3	1,8	1,8
Offentlig sektor	0,3	0,0	0,0	0,0
BNP	2,2	2,9	1,9	1,9
Näringsliv	2,6	4,0	2,4	2,4

Tabell 2:19

Källa: scb samt egna beräkningar

Arbetsmarknadsläget Tusental

	2005	2006	2007	2008
Arbetskraft	4533	4586	4658	4700
Sysselsatta	4263	4341	4408	4454
Totalt utbud	4606	4658	4703	4739
Total arbetslöshet	385	374	332	302
Öppet arbetslösa	270	246	250	246
Åtgärder utanför arbetskraften	73	72	45	39
Åtgärder i arbetskraften	41	56	37	17
Öppen arbetslöshet, procent	6,0	5,4	5,4	5,2
Total arbetslöshet, procent	8,4	8,0	7,1	6,4

Tabell 2:21

Källa: scb samt egna beräkningar

BNP-tillväxt inom OECD Årlig procentuell förändring

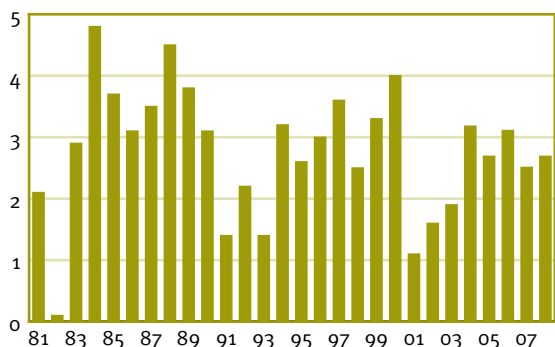

Diagram 2:25 Källa: OECD samt egna beräkningar

Orderingång exportmarknaden KI-barometern, s-rens, 3-m-glid

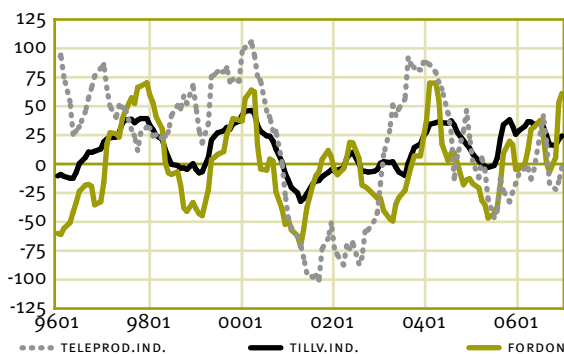

Diagram 2:28 Källa: Konjunkturinstitutet

Arbetslöshet – Sverige, USA och EMU Procent (definition enligt ILO)

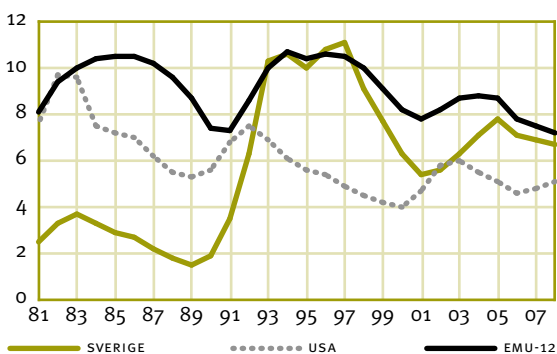

Diagram 2:26 Källa: OECD, SCB samt egna beräkningar

Orderingång exportmarknaden Index 2000 = 100, 3-m-glid, SCB

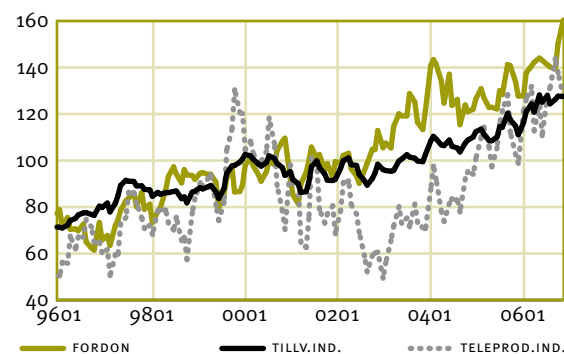

Diagram 2:29 Källa: SCB

Svensk växelkurs mot exportkonkurrenter Index januari 1991 = 100

Diagram 2:27 Källa: Riksbanken samt egna beräkningar

Handel med varor Säsongrensade kvartalsvärden

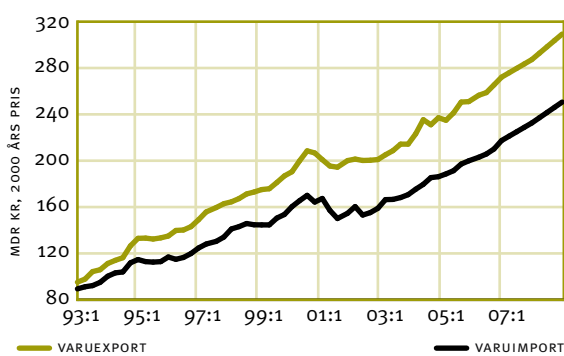

Diagram 2:30 Källa: SCB samt egna beräkningar

Exportvolym Årlig procentuell förändring

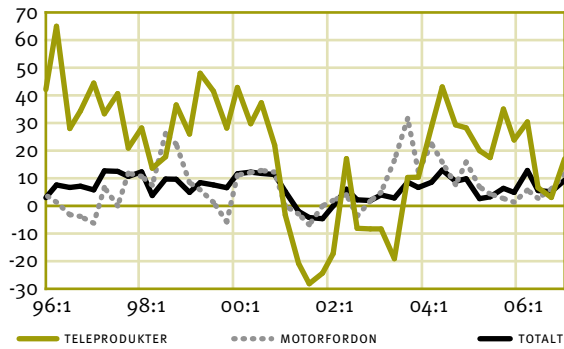

Diagram 2:31

Källa: scb

Övrigt näringsliv investeringar Säsongrensade kvartalsvärden

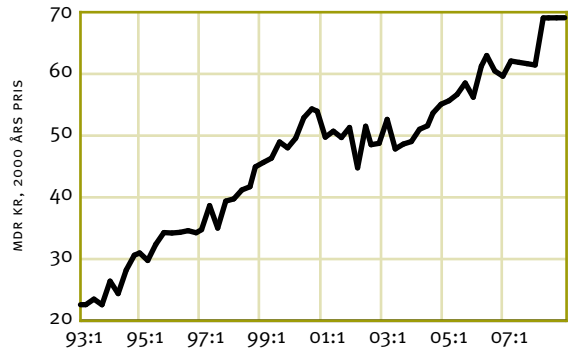

Diagram 2:34

Källa: scb samt egna beräkningar

Bostadsinvesteringar Säsongrensade kvartalsvärden

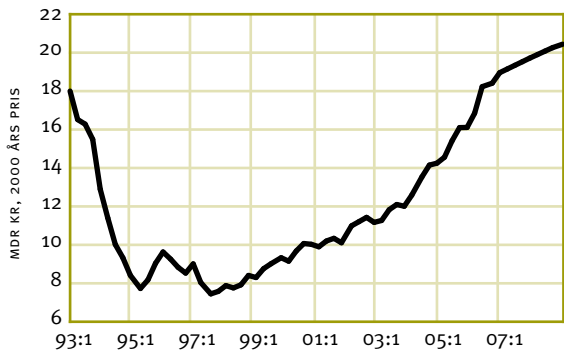

Diagram 2:32

Källa: scb samt egna beräkningar

Ekonomins lagerstock Index 1993 Q1 = 100

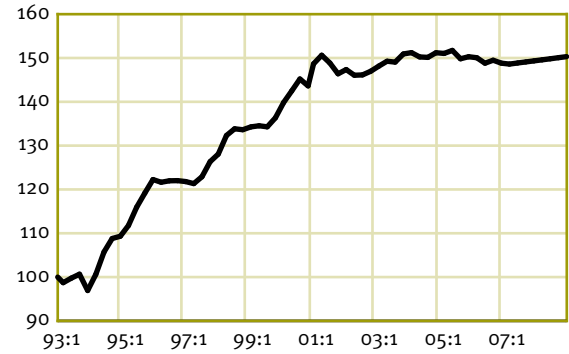

Diagram 2:35

Källa: scb samt egna beräkningar

Industriinvesteringar Säsongrensade värden

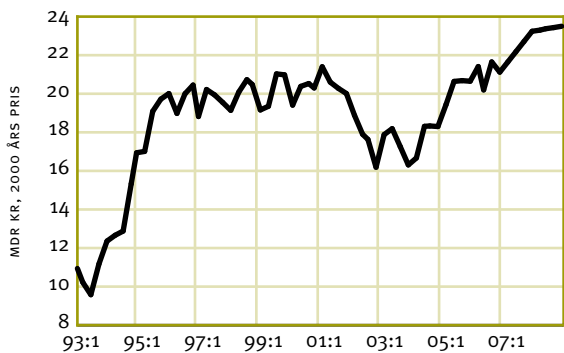

Diagram 2:33

Källa: scb samt egna beräkningar

BNP och real disponibel inkomst Procent

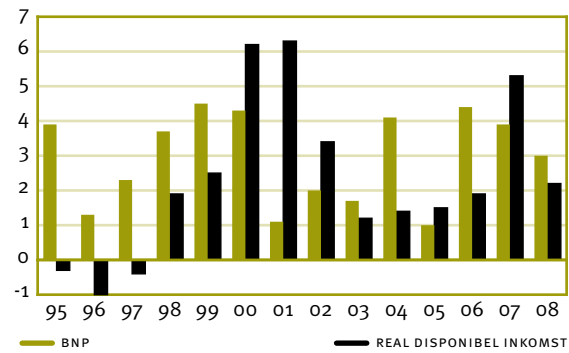

Diagram 2:36

Källa: scb samt egna beräkningar

Sparkvot Procent

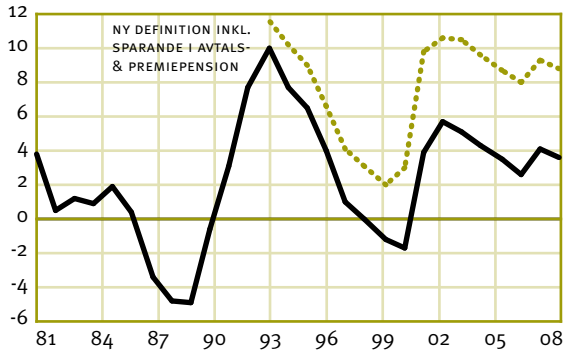

Diagram 2:37

Källa: scb samt egna beräkningar

Produktion övrigt näringsliv Säsongrensade kvartalsvärden

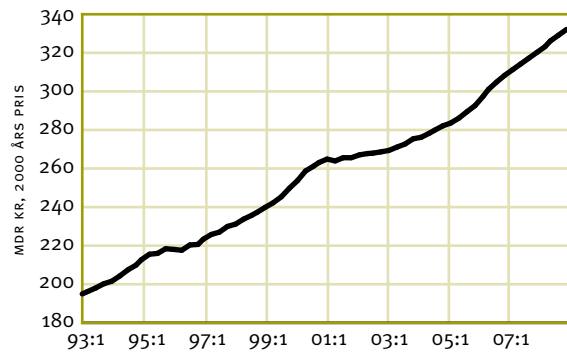

Diagram 2:40

Källa: scb samt egna beräkningar

Villaprisernas utveckling Årlig procentuell förändring

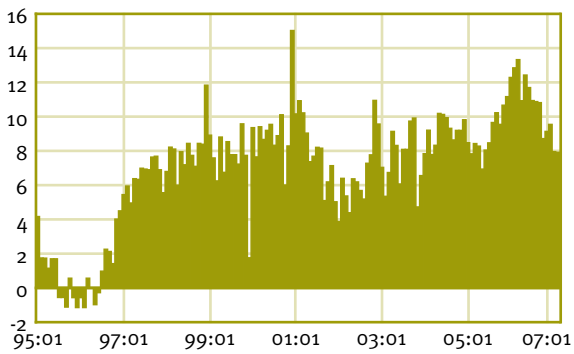

Diagram 2:38

Källa: scb samt egna beräkningar

Byggnadsproduktionen Säsongrensade kvartalsvärden

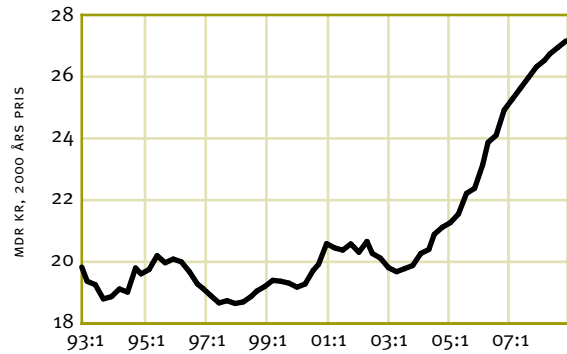

Diagram 2:41

Källa: scb samt egna beräkningar

Industriproduktionen Säsongrensade kvartalsvärden

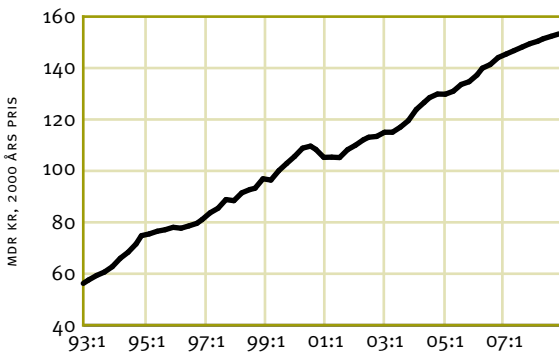

Diagram 2:39

Källa: scb samt egna beräkningar

Bruttovinstandel

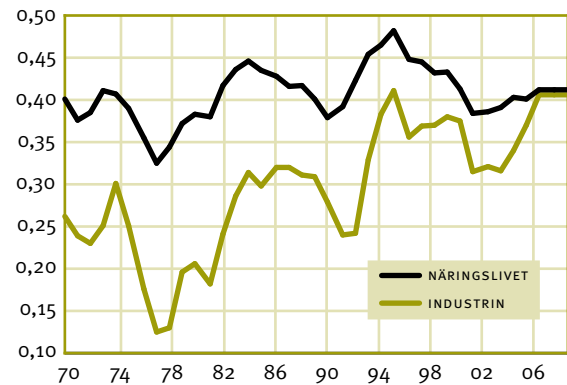

Diagram 2:42

Källa: scb samt egna beräkningar

Arbetade timmar Säsongrensade kvartalsvärden

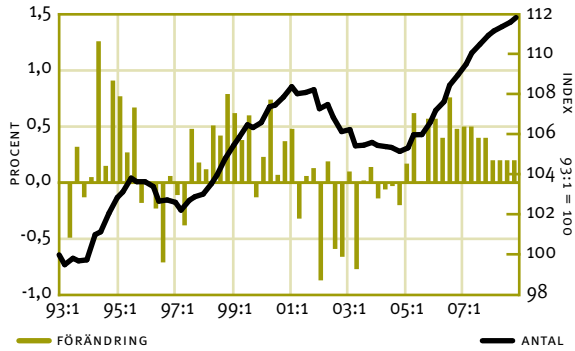

Diagram 2:43

Källa: scb samt egna beräkningar

Befolkningsammansättning Procent

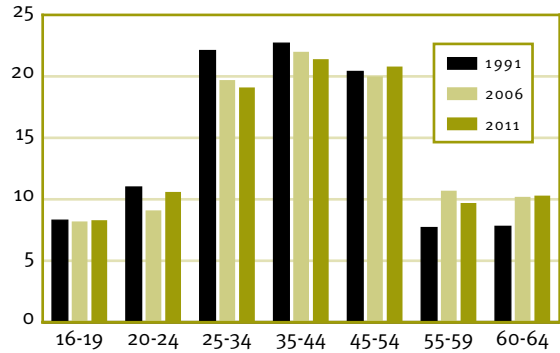

Diagram 2:46

Källa: scb samt egna beräkningar

Produktivitet, varu- och tjänsteproducenter Årlig procentuell förändring

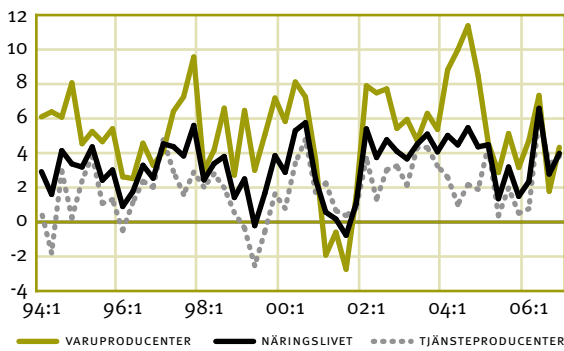

Diagram 2:44

Källa: scb

Personalomsättning i privata sektorn Tillsvidareanställda, procent

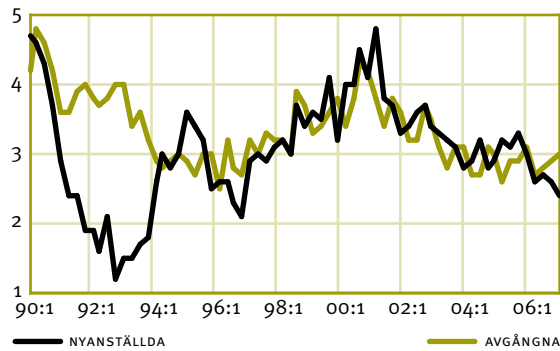

Diagram 2:47

Källa: scb

Totalt utbud och sysselsättning Tusental, säsongrensade

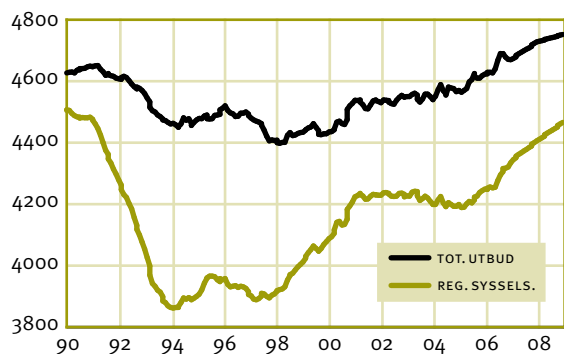

Diagram 2:45

Källa: scb samt egna beräkningar

Nyanmälda platser och varsel 3 månaders glid och 1000-tal

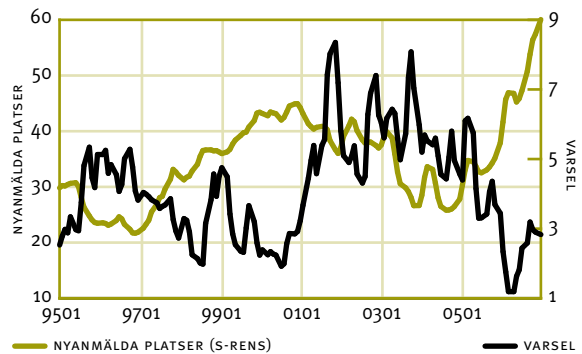

Diagram 2:48

Källa: AMS

Brist på arbetskraft i tjänstebranscher

Andel företag i procent

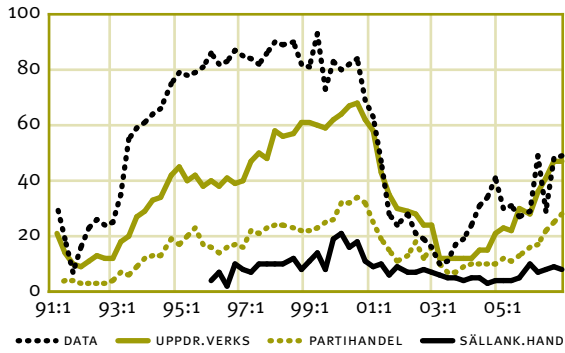

Diagram 2:49

Källa: Konjunkturinstitutet

Lediga jobb och vakanser

Antal

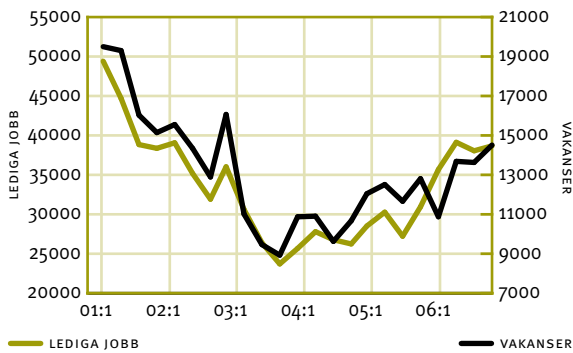

Diagram 2:50

Källa: scb

Sveriges Phillipskurva

1980-2007, 3 års genomsnitt

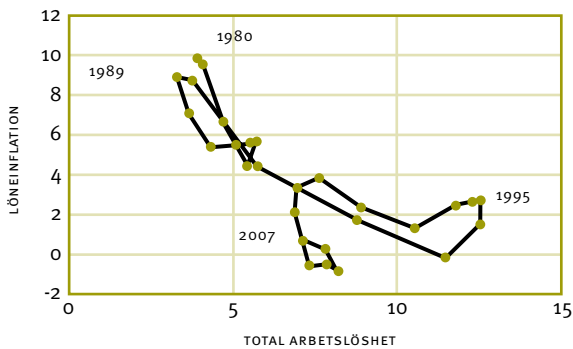

Diagram 2:51

Källa: scb samt egna beräkningar

Finanspolitiken på kort och lång sikt

LO-ekonomerna har i ett flertal skrifter de senaste åren diskuterat finanspolitiken på lång och kort sikt.¹ Vi menar att det saknas en konstruktiv debatt rörande finanspolitiken och att detta är ett problem då det nuvarande regelverket kring denna behöver förnyas. Det finns därför skäl att publicera ytterligare en text om finanspolitiken. Detta kapitel diskuterar dels finanspolitikens inriktning på lång sikt och dels huruvida den kortsiktiga finanspolitiken stödjer den långsiktiga inriktningen.

Den långa sikten

Välfärdsstaten och därmed finanspolitiken står inför två stora framtida utmaningar. För det första Baumols sjuka, dvs att tjänsteproduktion successivt blir dyrare till följd av den längre produktivitetsutvecklingen jämfört med den varuproducerande sektorn. För det andra den demografiska utvecklingen, i form av en åldrande befolkning. Denna text handlar endast om den andra utmaningen men det innebär inte att vi inte ser betydelsen av den första utmaningen.²

Figur 3.1 visar att antalet som ska försörjas per arbetande, försörjningskvoten, prognostiseras öka kraftigt mellan 2015 och 2035 om andelen som är i arbete är konstant på dagens nivå. Att förhindra försörjningskvoten från att öka skulle kräva betydligt fler i arbete i framtiden. Figur 3.2 visar att i-arbetegraden för ålderrarna 20 till 64 år skulle behöva öka med 5 till 6 procentenheter fram till 2050 för att hålla försörjningskvoten på 2005-års nivå.

Såsom visas i figur 3.2 är det en betydande utmaning att klara av den demografiska utvecklingen via fler som arbetar. I-arbetegraden måste stiga till en högre nivå än vad den varit de senaste 30 åren. Med tanke på att andelen som är i arbete endast ökat med drygt 2 procentenheter sedan 1997 är det rimligt att fråga sig vad som krävs för ett helt annat resultat.

Den ökade försörjningskvoten drivs av två faktorer:

1. En generellt ökad medellivslängd. De senaste 50 åren har medellivslängden ökat med ungefär sju år.³
2. Fallande födelsetal från 1940-talets fram till 1990-talet (Figur 3.3).

Till skillnad från vad många tror kommer huvuddelen av den demografiska utmaningen inte från 1940-talist kohortens storlek. Om 1940-talisterna varit lika många som 1950-talisterna så skulle enligt en grov kalkyl behovet att öka i-arbetegraden, för att hålla en konstant

Försörjningskvot 2005-2050

Icke arbetande i hela befolkningen per person i arbete

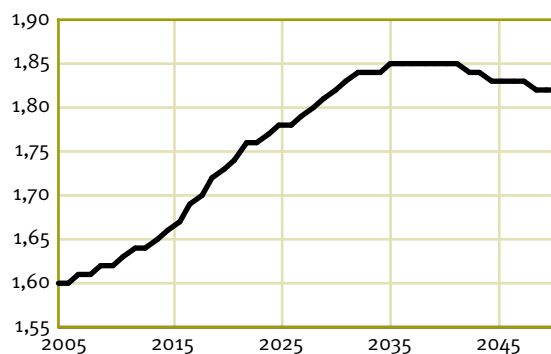

Diagram 3:1

Källa: scb samt egna beräkningar

I arbete grad 20-64 år som krävs för konstant försörjningskvot på 2005-års nivå

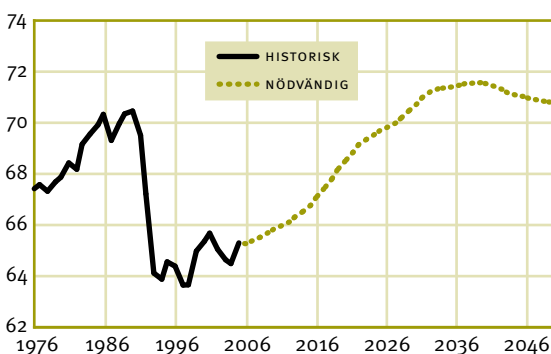

Diagram 3:2

Källa: scb samt egna beräkningar

försörjningskvot, minska som mest med 1,5 procentenheter, dvs. ungefär ¼-del av det totala betinget. Denna effekt försvinner dock allt eftersom 1940-talisterna avlider och framåt 2040 så är försörjningskvoten oberoende av 1940-talist kohortens antal.

Den demografiska utmaningen är alltså inte ett övergående problem utan ett successivt växande problem. Framst beroende på en ökad medellivslängd

¹ Se bland annat ekonomiska utsikter våren 2005 och våren 2006.

² För en diskussion om vår syn på Baumols kostnadssjuka se LO-ekonomernas (2004) rapport *Kan framtidens välfärd finansieras?*

³ SCB (2007), *Livslängden i Sverige 2001-2005*.

⁴ Detta diskuteras mer djupgående i LO-ekonomernas (2004) rapport *Kan framtidens välfärd finansieras?*

Födda i procent av befolkningen

1930-2006

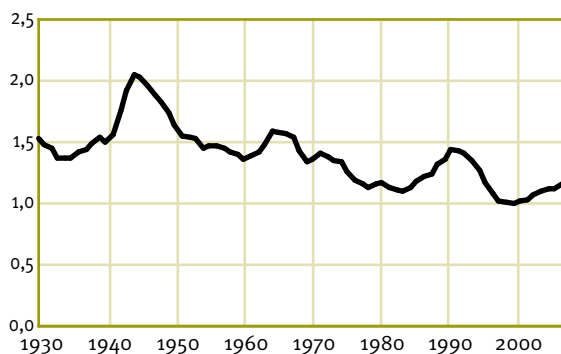

Diagram 3:3

Källa: SCB samt egna beräkningar

men också på grund av att födelsetalet kontinuerligt minskade från 1940-talet till och med 1980-talet. Ett fallande födelsetal innebär i ett pay-as-you-go system att det är allt färre som ska försörja allt fler. Först när födelsetalet stabiliseras kommer kohorterna att vara lika stora.

Sverige behöver en ekonomisk politik som garanterar en uthållig finansiering av välfärdsstaten när livslängden stiger. Ju närmare vi kommer år 2015, då försörjningskvoten förväntas börja öka kraftigt, desto viktigare är det att svara på frågan om hur välfärdsutgifterna skall finansieras på lång sikt.

Det finns minst fyra sätt att hantera den demografiska utmaningen:

1. Minskade offentliga åtaganden.
2. Högre skatter.
3. Amortera idag och låna imorgon eller fondera idag och ta ut ur fonden imorgon.
4. Öka antalet arbetade timmar.

Vi kommer i denna text att diskutera de två sistnämnda alternativen eftersom de båda förstnämnda alternativen inte är önskvärda om det går att hantera den demografiska utvecklingen på annat vis.⁴

Enligt Långtidsutredningens basscenario skulle en oförändrad kvalitet i verksamheterna innebära ett behov av att öka den offentliga konsumtionen med cirka 5 procentenheter av BNP fram till 2050. Detta är tänkt att finansieras genom att staten amorterar på statskulden idag och lånar i framtiden. Men vad händer

med den offentliga konsumtionen om staten i framtiden är ovillig att gå med underskott och om sysselsättningen inte ökar? Alternativet till detta är att omprioritera inom den offentliga sektorn från transfereringar till verksamheter.

Den offentliga sektorns utgifter är 50 procent av BNP. Om det behövs ett utrymme på 5 procent av BNP måste skatterna öka med 10 procent eller så behövs det omprioriteringar motsvarande en tiondel av utgifterna. Transfereringar exklusive pensioner utgör ungefär två femtedelar av den offentliga sektorns utgifter, 20% av BNP. Om hela besparingen görs här skulle dessa behöva skäras ned med 25 procent. Det innebär att ersättningen vid sjukdom, arbetslöshet, förtida pension, studier samt barnbidrag måste minska med 1/4. Stora delar befolkningen kommer då att få inkomster under fattigdomsstrecket. Eftersom LO-grupper och kvinnor är mer beroende av offentliga transfereringar så kommer dessa grupper att påverkas mer.

Dagens strategi

Regeringens långsiktiga finanspolitik bygger på att staten ska minska skulden fram till dess att försörjningskvoten börjar öka kraftigt. Då ska delar av de ökade offentliga utgifterna finansieras genom att staten lånar pengar. För att förbereda staten för att låna längre fram finns ett överskottsmål. Den offentliga sektorn skall spara i genomsnitt 2 procent av BNP varje år. Utan att spara idag anses det inte möjligt att låna så mycket som planerat i framtiden.

Detta överskottsmål har medfört att den statliga skulden har minskat snabbt de senaste 10 åren och förväntas fortsätta att minska snabbt fram till 2020. Statsskulden planeras minska från motsvarande 45 procent av BNP idag till som lägst motsvarande cirka 15 procent av BNP år 2020 för att sedan öka till motsvarande 45 procent av BNP år 2050. Regeringen planerar att staten mellan 2020 och 2050 ska låna sammanlagt 800 miljarder kronor i dagens penningvärde.

Statens finansiella ställning är idag relativt god. De finansiella tillgångarna är nu större än skulderna och motsvarar cirka 15 procent av BNP. Bara de oljeproducerande länderna Norge och Kanada har under de senaste 10 åren minskat statens nettostatskulld mer än Sverige.

Är nuvarande strategi hållbar?

Trots, eller kanske tack vare, att alla får del av utbildning, pensioner vård och omsorg oavsett hur mycket de betalat in i skatt finns ett starkt folkligt stöd för att dessa ska finansieras skattevägen. Att medborgarna är

beredda att betala skatt bygger på att det finns en tillit mellan generationerna. Varje generation måste kunna lita på nästkommande generations vilja och förmåga att dra omsorg om de äldre mot att de i sin tur får motsvarande omsorg när de blir gamla. För att behålla medborgarnas tillit måste statens modell för att omfördela över livet vara trovärdig.

Mot denna bakgrund måste det ställas två frågor:

1. Hur agerar medborgarna idag? Har de tillit till välfärdsrättigheter som under en lång period delvis är lånefinansierade? Om skattebetalarna inte har tilltro till välfärdsstatens långsiktiga finansiering kommer de som har ekonomiska resurser att själva spara inför ålderdomen. Hushållens sparande är historiskt sett högt men orsakerna till detta är oklara. Det är dock sannolikt att en del av detta höga sparande är en följd av osäkerheten om välfärden på lång sikt.
2. Hur kommer framtidens förvärsaktiva generation att reagera på ökad statskuld med ökade räntekostnader och därmed in-teckning av det framtida konsumtionsutrymmet? Enligt sk ricardiansk ekvivalens uppfattar skattebetalarna underskott i den offentliga budgeten som framtida skatteökningar och reagerar genom att minska sin konsumtion för att kunna betala den framtida skattesökningen. Den universella giltigheten i teorin om ricardiansk ekvivalens kan ifrågasättas. Men teorin är mer trovärdig om upplåning sker i betydande omfattning och under en längre period.

Det finns goda argument för att fortsätta med överskottsmål:

1. Försiktighetsregeln vid beslutsfattande innebär att om man är osäker om framtiden så är det klokt med marginaler. En minskad statskuld, när den offentliga sektorn förväntar sig ökade utgifter, är enligt denna handlingsregel rationell.
2. Det offentliga förmögenhetsställning påverkar fördelningen mellan olika generationer, olika inkomstgrupper och privat respektive offentligt sektor. Goda offentliga finanser motverkar ökad inkomst- och förmögenhetsspridning.
3. En minskad inlåsnings av framtida generationer. En hög statskuld tar upp framtida generations konsumtionsutrymme genom räntekostnader och amorteringar. Skulder bör flyttas till framtiden endast om även motsvarande tillgångar flyttas till framtiden.
4. Statens uppgift är inte bara att finansiera välfärdsutgifter utan också att bedriva stabiliseringspolitik. För en välfungerande stabiliseringspolitik är det avgörande att staten låter de automatiska stabilisatorerna verka. En kraftigt ökande statskuld

innebär att statens förmåga att samtidigt underbalansera budgeten av konjunkturskäl försvagas.

Det finns dock även goda argument för att inte fortsätta med överskottsmål:

1. Under tiden med hög statsskuld och hög ränta var det i högsta grad motiverat med en snabb amorteringstakt för att få ned räntekostnaden. Vi lever nu i en värld med betydligt lägre räntor än tidigare och stora överskott i den offentliga sektorn. Redan vid balans i statsbudgeten minskar statskulden som andel av BNP genom att BNP växer. Med årlig balans i de statliga finanserna och en BNP-tillväxt på 2,5 procent sjunker statskulden som andel av BNP med 15 procentenheter fram till 2020.
2. En låg statsskuld är inget mål i sig. Om överskottsmålet förhindrar nödvändiga investeringar för att öka sysselsättningen riskerar det att leda till långsiktigt sämre offentliga finanser. De investeringar i infrastruktur, utbildning och arbetslinje som är lönsamma bör genomföras även om de innebär kortsiktigt lägre överskott.

Argument för och emot fonder

Ett finansiellt överskott kan användas antingen till att amortera skulder eller fonderas. Enligt ett renodlat makroekonomiskt synsätt är en ökning av nettoförmögenheten genom amortering av statsskulden liktydigt med en fondering. Frågan är dock om detta gäller när hänsyn tas till aktörernas agerande i olika situationer.

Fördelen med en fond är att det tvingar fram ett regelverk. Själva regelverket skapar transparens och förutsägbarhet både när det gäller välfärdens finansiering och stabiliseringspolitiken. Det är möjligt att skapa liknande regler för när, till vad och hur mycket upplåning som skall göras, men det är troligtvis svårare. Om man väljer att fondera följer således ett behov av att bestämma minst när och kanske också till vad och hur mycket av de fonderade medlen som skall användas. Dessa regler kommer att tvinga fram en ökad långsiktighet i finanspolitiken.

Ett argument för att fondera istället för att amortera är *riskaversion*. Hushåll, företag och politiker har motvilja mot risker. Det är rimligt att tro att det i framtiden åter kommer en snabb och kraftig försämring av de offentliga finanserna beroende på en djup lågkonjunktur. Frågan är då hur staten uppträder om det samtidigt finns ett tryck på kraftigt ökade utgifter för pensioner, omsorg samt sjukvård. De svenska erfarenheterna från 1990-talet visar att regeringar som upplever en snabb ökning av statsskulden blir kamerala, dvs agerar som privata aktörer, skär ned utgifterna och ökar inkomsterna för att bibehålla soliditeten. Regeringar förlorar vid knappa resurser tilltron till politiken.

Som beskrivits ovan är själva syftet med fondering att låsa fast det politiska systemet för lång tid framöver. Det är ur demokratisk synvinkel inte problemfritt att på detta vis ta bort frågor från den politiska debatten. Ska inte väljarna ha rätt att ompröva tidigare beslut? Kan viktiga delar av välfärdspolitiken låsas på så lång sikt?

Det finns en vänster- och högerkonflikt när det gäller hur mycket politiken ska låsas fast i framtiden. Vänstern uppfattar att högern säljer ut tillgångar, som företag eller bostäder, som de i nästa mandatperiod, om de vinner, inte kan köpa tillbaka. De anser också att högern missköter statsfinanserna och att vänstern i nästa mandatperiod får reparera finanserna i stället för att genomföra önskade reformer. Högern å andra sidan anser att medborgarnas förväntningar om framtida offentlig finansierad välfärd begränsar de sänkningar av skatterna de anser nödvändiga.

Regeringens agerande vid utförsäljningen av statliga bolag visar på en ovilja att agera långsiktigt. Detta eftersom de planerar att sälja finansiella tillgångar som ger en hög avkastning och amorterar på statsskulden utan att samtidigt föra till mellanskillnaden i budgeten. Som genomsnitt har det under 2000-talet kostat staten 3 procent reallt att ta lån på 10 års sikt. Detta kan jämföras med att aktier som regel antas ge en real avkastning på minst 5 procent per år. Regeringen vill sälja statliga företag för minst 200 miljarder under mandatperioden och använda pengarna till att minska statsskulden. Det innebär att denna politik varje år kostar minst 4 miljarder kronor per år. Detta borde regeringen budgetera för i vårpropositionen.

Vår syn på den långsiktiga finanspolitiken

Rättsvetsteoretikern Rawls menade att den som fattar beslut bör göra det utifrån att man själv kan acceptera att leva i alla samhällets positioner. Konkret så skall den som idag är frisk och resursstark konstruera regler som om man själv var resursfattig, äldre och med stort vårdbehov. Regler för välfärdspolitiskens långsiktiga finansiering bör ha dessa utgångspunkter.

Som beskrivs i bilaga 1 finns visserligen en rättighetslagstiftning som anger vad kommunerna måste leverera till medborgarna men denna är inte särskilt stark. Vilken vård och omsorg medborgarna kan förvänta sig att få på såväl kort som lång sikt är därmed beroende av om det finns ekonomiska resurser att infria utlovade rättigheter.

Såväl den nuvarande som föregående regeringen har/hade som huvudinriktning att den demografiska utmaningen skall hanteras genom att staten amorterar idag för att kunna låna i framtiden när det är färre som arbetar. Vi menar att detta dock endast är en hållbar strategi när det gäller att lösa kohortproblem, inte den ökade medellivslängden. De offentliga utgifterna

till följd av den ökade medellivslängd kan på sikt bara finansieras via ökad arbetad tid. Det kommer att innebära en väsentligt högre arbetstid över livet och ett starkt tryck mot höjd pensionsålder.

Framtiden är osäker, därför finns det dock av försiktighetsskäl orsak att behålla överskottsmålet. Att öka i-arbete graden med 5-6 procentenheter är en mycket stor uppgift och det finns med tanke på de senaste 15 årens utveckling all anledning att fråga sig om det är möjligt. Vi vill därför behålla överskottsmålet. Enligt EUs regler får inte PPM-sparandet räknas som offentligt sparande och överskottsmålet måste därför omformuleras. Regeringen bör i vårproposition presentera ett överskottsmål vars nivå motsvarar dagens nivå exklusive PPM-systemet.

Även om vi är för ett överskottsmål ser vi stora problem med hur överskottsmålet hittills fungerat. Huvudfokus för politiken måste vara att öka andelen av befolkningen som arbetar, inte skuldutvecklingen. Den nuvarande strategin bygger dock helt på ett överskottsmål och inte tillräckligt mycket på en politik för fler arbetade timmar. Detta bör förändras. Reformerna som ökar den arbetade tiden tillräckligt mycket är på sikt självfinansierade. Det innebär att en aktiv politik för fler i arbete i högsta grad är förenlig med ett överskottsmål.

Vi menar att en politik som bygger på att staten i framtiden ska låna till delar av välfärden under flera decennier kräver bättre förberedelser. Vi menar att följande förutsättningar måste vara uppfyllda för att det skall vara möjligt med överskott idag som följs av framtida upplåning:

- Det skall vara en rimligt rättvis finansiering av överskottet – Regeringen minskar nu beskattningen av fastigheter och förmögenheter, vilket ger framför allt personer i övre medelåldern lägre skatt och mindre incitament att arbeta trots att dessa ålderskohorter om 15 till 30 år kommer att vara vårdkrävande. Det finns en tydlig samvariation mellan inkomst och medellivslängd, vilket innebär att det av detta skäl kan vara befogat att beskatta dem med högre inkomst mer.
- Det måste finnas en politisk samsyn kring hur högt överskottet skall vara för att de offentliga finanserna skall vara långsiktigt uthålliga – Även om både socialdemokraterna och de borgerliga förespråkar överskottsmål finns det ingen blocköverskridande överenskommelse på detta område. En sådan överenskommelse skulle avsevärt minska risken för att en regering använder överskottet till reformer som inte minskar den framtida försörjningsbördan.
- Det bör finnas i förväg fastställda riktlinjer för hur de i framtiden lånade medlen skall fördelas.

Syftet med en välfärdsöverenskommelse bör vara att reglera när och hur mycket resurser som skall tillföras sjukvård och äldreomsorg från staten. En välfärdsöverenskommelse skulle för en lång tid framöver ta bort några av politikens viktigaste stridsfrågor. Det är frågor som motiverar människor att rösta och där ideologi kanske borde få spela roll. Det finns således skäl både för och mot en sådan överenskommelse. Men vi tror att en välfärdsöverenskommelse är nödvändig för att trygga finansieringen. Det kan också vara en del i en samlad politik för längre livsarbetslivstid.

Vilken vård och omsorg medborgarna kan förvänta sig är på såväl kort som lång sikt beroende av om det finns ekonomiska resurser att infria utlovade rättigheter. Vi ställer därför frågan om dessa rättigheter kommer att vara svagare om staten uthålligt måste låna till delar av välfärdsutgifterna? Är det trovärdigt att under tre decennier låna för att finansiera fler äldre. Det bör därför diskuteras om någon form av fondering är nödvändig. För att detta ska vara möjligt krävs en bred överenskommelse över blockgränserna.

Den korta sikten

Fokus för finanspolitiken på lång sikt bör som beskrivits ovan främst vara att öka antalet arbetade timmar för att göra välfärdsstaten långsiktigt hållbar. I detta avsnitt diskuteras huruvida regeringens politik är tillräckligt inriktad på att öka antalet arbetade timmar. Vår slutsats är att regeringens politik är relativt ineffektiv och att det är möjligt att uppnå minst samma utbud utan ökad inkomstspridning. Vi presenterar därför huvuddragen i en alternativ politik för fler arbetade timmar.

Regeringens politik

Om antalet arbetade timmar ska öka så kan det ske både genom att de som befinner sig utanför arbetsmarknaden träder in på arbetsmarknaden och att de som redan finns på arbetsmarknaden arbetar fler timmar. För att klara den långsiktiga finansieringen av vård och omsorg är det nödvändigt att öka den arbetade tiden genom båda dessa vägar.

De ekonomiska villkoren för arbetslösa och sjuka avgörs av ersättningsgraden, dvs hur stor del av den tidigare inkomsten den arbetslöse eller sjuke får behålla. För att ekonomiskt påverka dem som redan arbetar att arbeta mer är det marginaleffekten, dvs hur stor del av en inkomstökning som individen inte får behålla, som är viktigast.

Under åren 1997 till 2006 minskade den genomsnittliga marginaleffekten för en anställd med nästan 6 procentenheter.⁵ Minskningen var i huvudsak en följd av sänkta inkomstskatter genom kompensatio-

nen för egenavgifterna. Den borgerliga regeringens budget för 2007 beräknas minska den genomsnittliga marginaleffekten för en anställd med 2 procentenheter jämfört med 2006.⁶ Jämfört med tidigare sänktes ersättningsnivåerna i arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen.⁷

Regeringens stora satsning på att göra det mer lönsamt att arbeta ger således bara 1/3-del så stor minskning av den genomsnittliga marginaleffekten som den som genomfördes mellan åren 1997 och 2006. Däremot sänks ersättningsgraden vid arbetslöshet och sjukdom i motsats till utvecklingen under de socialdemokratiska regeringarna. Därigenom kan regeringens politik förväntas få en effekt främst genom att det blir mer lönsamt att gå från att inte arbeta till att arbeta snarare än att det blir mer lönsamt för dem som redan arbetar att arbeta mer.

Konjunkturinstitutet har utrett effekten av de sänkta ersättningsnivåerna och jobbavdraget på sysselsättning och arbetslöshet men inte på antalet arbetade timmar.⁸ De finner att denna reform ökar sysselsättningen med 1,6 procent och minskar jämviktsarbetslösheten med 0,4 procentenheter. Vi ifrågasätter inte rimligheten i denna beräkning utifrån de antaganden som ligger bakom denna.

Vi ifrågasätter dock om regeringen för en effektiv politik för fler arbetade timmar. Det finns åtminstone fem invändningar:

1. Jobbavdraget är en dyr metod att öka arbetsutbudet. Via jobbavdraget används ca 39 miljarder kronor för att öka sysselsättningen med 1,6 procent.⁹ Det blir cirka 600 000 kronor per ny sysselsatt. Vi menar att alliansens jobbavdrag har en orimligt liten effekt för mycket pengar.
2. Den som arbetar får mer i pension, sjukpenning och inte minst avtalade förmåner än den som inte arbetar. Genom att försämra dessa försäkringar minskas incitamenten att arbeta. Till detta tas ingen hänsyn i KIs beräkning.
3. Regeringen urholkar arbetslinjen genom sina nedskärningar i arbetsmarknadspolitiken. Som visats av OECD kan aktiv arbetsmarknadspolitik helt ta bort den negativa effekten av ersättningsnivåer på arbetslösheten.¹⁰ Det innebär att det går att ha höga ersättningsnivåer utan att detta ökar arbetslösheten om det kombineras med en arbetslinje.

⁵ Vårpropositionen 2006.

⁶ Budgetpropositionen 2006.

⁷ I sjukförsäkringen genom förändrad princip för beräkning av sgi.

⁸ Konjunkturläget, december 2006.

⁹ Enligt Ki.

¹⁰ OECD, Employment Outlook 2006.

¹¹ Detta är en underskattning av jobbavdragets effekt eftersom pensionärerna samtidigt har frånräknats det högre jobbavdraget på pensionärens jobbinkomster.

4. Regeringens politik syftar till att ge dem utanför arbetsmarknaden drivkrafter att ta sig in på arbetsmarknaden. Men den minskar drivkraften för många väletablerade att jobba mer. Detta eftersom jobbavdraget över en viss inkomstnivå ger skattesänkningar som är oberoende av lönen. Det finns goda skäl att hävda att $\frac{3}{4}$ av jobbavdraget främst ger en inkomsteffekt, alltså mer pengar i plånboken som kan användas för att köpa mer fritid.
5. Regeringen för en politik som gynnar ägande av den egna bostaden trots att det minskar rörligheten på arbetsmarknaden. En sammanställning av forskningen i OECD (2005) visar att i stort sett all forskning visar att hög andel ägande av den egna bostaden minskar den geografiska rörligheten och ökar arbetslösheten.

Det finns delar av regeringens politik som leder till ett högre arbetsutbud men det finns också delar som leder till ett lägre arbetsutbud. Därför är det svårt att uttala sig om den totala effekten på arbetsutbudet.

Det kan exemplifieras med jobbavdragets effekter för pensionsinkomsterna och förändringen av fastighetsskatten. Jobbavdrag får inte användas för pensionsinkomster, vilket innebär att pensionsinkomster beskattas högre än arbetsinkomster. Därigenom blir värdet av pensionen relativt arbetsinkomsten lägre.

Om ålderspensionärer fick göra ett lika stort grundavdrag på sina pensionsinkomster som jobbavdraget skulle deras skatt sänkas med, i snitt cirka 6800 kronor om året.¹¹ Denna skatteminskning skulle motsvara cirka 4 procent av ålderspensionärernas taxerade förvärvsinkomst. Pensionen blir således relativt sett nära 4 procent mindre värd efter skatt om det är skilda grundavdrag för arbetsinkomster och pensioner.

Hushållen vill enligt teorin om permanenta livsinkomster inte ha stora variationer i sina inkomster. Det medför att en inkomstökning efter skatt inte bara leder till ett val mellan fritid och varor utan också mellan att konsumera nu och att konsumera senare. Om hushållen vill ha en utjämnad konsumtion över tiden måste de sedan jobbavdraget infördes öka sitt privata pensionssparande. Detta för att hålla relationen mellan inkomsterna i livets olika skeenden konstant.

Hushållen påverkas samtidigt av skattesänkningar på kapital. Kapitaltillgångar är starkt koncentrerade till de äldre bland de förvärvsarbetande. Lägre skatt på kapital kommer därför att öka dessa hushålls tillgångar och därmed också resurserna som kan användas till tidig pensionering.

I början av 2006 var genomsnittspriset för en villa i Sverige 1,6 miljoner kronor. Efter regeringsskiftet hösten 2006 sänktes fastighetsskatteuttaget med 30 procent. Med ett prisgenomslag på 50 procent kan värde-

ökningen beräknas till ca 6 procent till följd av den sänkta fastighetsskatten. I genomsnitt skulle sänkningen av fastighetsskatten då ha ökat värdet på en villa med cirka 100 000 kronor.

Exemplet visar att friska hushåll med kapital snarare får mindre drivkrafter att arbeta med regeringens skattesänkningar eller att det neutraliserar jobbavdragets utbudseffekter.

En alternativ politik

Vi är tveksamma till jobbavdraget av både fördelings- och effektivitetsskal. Av fördelningsskal eftersom det minskar värdet av sjukförsäkring, arbetslöshetsförsäkring och pension. Givetvis ska det löna sig att arbeta men vi tror inte att lägre ersättningsnivåer är nödvändiga.

Vi anser att ersättningsnivåerna och taken i inkomstförsäkringarna ska återställas. 80 procent skall vara 80 procent i sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen. Därför kan vi inte acceptera ett jobbavdrag som sänker ersättningsnivåerna genom att pensions- och socialförsäkringsinkomster beskattas högre än jobbinkomster.

För LO-ekonomerna vore den ideala lösningen att jobbavdraget avskaffades i samband med en större skattereform som tog ett helhetsgrepp om skattesystemet. Utsikterna för detta är dock små.

Det alternativ till jobbavdraget som vi presenterar nedan skall inte ses som en färdig politik utan snarare som en möjlighetsstudie eller laboration. Det finns både för- och nackdelar med det alternativ som presenteras. Vi visar att det går att avskaffa jobbavdraget med en begränsad skattehöjning för dem som arbetar samtidigt som alla får ett bättre försäkringsskydd vid arbetslöshet och ohälsa. Det skulle dock kosta relativt mycket jämfört med att återvända till det gamla grundavdraget och tröskeleffekterna skulle öka.

Grundavdrag år 2008
samt jobbavdrag för arbetsinkomster

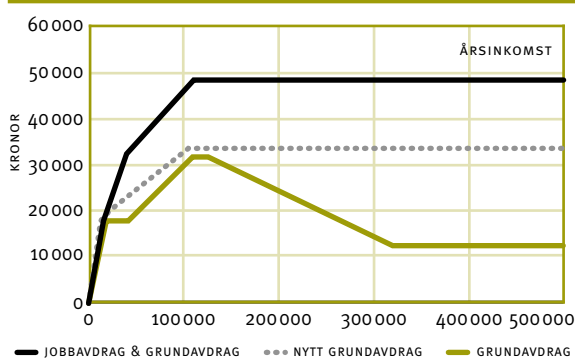

Diagram 3:4

Effekter av inkomstskatte- och avgiftsändringar för olika yrkesgrupper med regeringens politik

	Månadslön 2007	Regeringens förändringar*	Förändrat jobbavdrag	Ändrad a-kasseavgift	Återinförda skatte-reduktioner	Effekt av alternativet
Kassörska, 50%	10 600	111	-413	244	88	-81
Städare, 75%	13 600	202	-413	251	86	-76
Undersköterska, 75%	16 000	301	-413	225	90	-98
Vaktmästare, 100%	20 300	415	-413	251	86	-76
Undersköterska, 100%	21 400	472	-413	225	90	-98
vvs-montör, 100%	25 600	612	-413	219	91	-103
Läkare, 100%	52 300	641	-413	222	86	-105

* Jobbavdrag, a-kasseavgift och skattereduktion för fack- och a-kasseavgift.

En skattesats på 32% har använts i beräkningarna.

Tabell 3:1

Jobbavdraget kostar ca 39 miljarder kronor. I vårt alternativ används dessa pengar till ett nytt grundavdrag för alla och för att återta försämringarna i inkomstförsäkringarna. Eftersom vi använder hela jobbavdraget till reformer som går direkt till hushållen förlorar inte hushållssektorn på detta jämfört med jobbavdraget. Fördelningen mellan olika hushåll blir dock annorlunda.

För det första vill vi återställa egenavgiften i a-kassan och skattereduktionerna för fackföreningsavgift och a-kassa. Detta kostar omkring 14 miljarder kronor. Därtill vill vi återställa de borgerligas försämringar av ersättningsnivåerna i a-kassan, sjukförsäkringen och för förtidspensionärerna. Detta kostar omkring 8 miljarder. De 17 miljarder som återstår av jobbavdraget vill vi använda till att göra en reform av grundavdraget. I vårt alternativ till grundavdrag görs ingen skillnad på inkomster från arbete och inkomster från inkomstförsäkringarna. Därigenom minskas skillnaderna mellan sysselsatta å ena sidan och pensionärer, arbetslösa samt sjuka å andra sidan.

I vårt alternativ ersätts jobbavdraget och nuvarande grundavdrag, för dem som inte får jobbavdraget, av ett grundavdrag som trappas upp till cirka 32 000 kronor per år, för årsinkomster på 111 000 kronor och däröver. Ett sådant grundavdrag tillsammans med återställningarna av ersättningsnivåerna och egenavgiften till a-kassan skulle kosta omkring 4,5 miljarder kronor mer än vad dagens jobbavdrag kostar. Det innebär att detta alternativ kräver ytterligare finansiering förutom om jobbavdraget.

Idag får en VVS-montör drygt 900 kronor i jobbavdrag och en deltidsarbetande undersköterska drygt 600 kronor. Men med hänsyn tagen till ökad a-kasse-

avgift och slopade skattereduktioner så innebär jobbavdraget en ökning av den disponibla inkomsten med 200 till 600 kronor i månaden för de LO-medlemmar som arbetar.

Vårt alternativ skulle visserligen innebära en måttlig skatthöjning för dem som arbetar. Men de får samtidigt lägre avgift till a-kassan och ett starkare försäkringsskydd. Det föreslagna grundavdraget innebär en omfördelning av skatteuttaget mellan dem som arbetar och dem som får pension, sjukpenning, sjukersättning eller arbetslöshetsersättning. De som arbetar skulle, i detta alternativ, sammantaget, få en skatthöjning på omkring 100 kronor i månaden relativt jobbavdraget. För det får de en försäkring om bättre inkomst om de skulle bli sjuka eller arbetslösa än idag.

Arbetslösa som har haft en månadslön på mer än 20 075 kronor skulle de första månaderna få cirka 1 000 kronor mer i månaden efter skatt. Detta är främst en följd av den återställda ersättningsnivån (700 kronor). Det nya grundavdraget ökar inkomsten efter skatt med 200 kronor och de återinförda skattereduktionerna med omkring 90 kronor. Det betyder, för många, en försäkring om omkring en tusenlapp mer i månaden, den första tiden, om de skulle bli arbetslösa. Det föreslagna grundavdraget skulle också höja nettopensionen för pensionärerna. De som har en pension på omkring 15 400 kronor i månaden skulle få omkring 180 kronor mer i månaden efter skatt.

Politik för ökat arbetskraftsutbud

På kort sikt är det efterfrågan som avgör sysselsättningen i ekonomin medan utbudet spelar mindre roll. På lång sikt är det tvärtom. Såsom visats tidigare finns det ett stort behov av ökat arbetskraftsutbud på lång sikt.

Jobbavdraget bör innebära en viss utbudsstimulans som försvinner om det slopas. Eftersom det är en dyr och ineffektiv metod att öka arbetsutbudet är det möjligt och önskvärt att vidta andra utbudsåtgärder. Det finns andra vägar än regeringens ineffektiva och orättvisa väg att öka arbetsutbudet.

För att påverka det långsiktiga utbudet av arbetskraft är vårt huvudförslag ett återskapande av en arbetslinje med både möjligheter och krav. Detta kommer att kosta på kort sikt, men ger på lång sikt intäkter i form av fler arbetade timmar.

Vi uppskattar att den pågående sysselsättningsuppgången, som endast marginellt är en följd av regeringens politik, ger ett reformutrymme i den statliga budgeten på ca 30 miljarder kronor. Detta reformutrymme vill vi främst använda till att stärka arbetslinjen för att få fler i arbete. Exempel på önskvärda reformer är en utbyggnad av plusjobben och en nystart i arbetsmarknadspolitiken. Arbetslinjen syftar till att ge arbetslösa stöd och samtidigt ställa krav genom att minska möjligheten till ledighet. Det kan därtill behövas mer riktade insatser för att påverka grupper där margineffekterna är höga.

Vi menar att en konsekvent utbudspolitik måste påverka varje samhällsgrupp för att klara uppgiften att öka i-arbetegraden med cirka 5 procentenheter. Regeringens politik leder till att bara en femtedel av detta nås och bara en del förväntas jobba mer. Vi menar att alla måste påverkas oavsett om de är äldre, deltidarbetande, föräldrar, företagare, studerande, arbetslösa, sjukskrivna, pensionssparare, fastighetsägare,

höginkomsttagare eller låginkomsttagare. Det innebär inte att alla ska jobba mer i alla lägen av livet. Men över livet så behöver de flesta öka sin arbetstid.

Tabell 3.2 visar på utmaningarna när det gäller att vända utvecklingen. Inträdet på arbetsmarknaden för både infödda svenskar och invandrade tar längre tid än tidigare. Höga sjukskrivningstal, hög arbetslöshet och hög förekomst av deltidsarbete minskar tiden som arbetas i de förvärvsaktiva åldrarna. Utträdet på arbetsmarknaden sker som genomsnitt alltför tidigt.

Det uppenbara är att det kommer att krävas flera års längre livsarbetsliv för att finansiera välfärdstatens utgifter. Enligt Försäkringskassan krävs det för att intäkterna ska täcka kostnaderna i pensionssystemet att pensionsåldern för den som född 1940 är 65 år och 9 månader medan den måste vara 68 år och 9 månader för den som är född 1990.¹²

Är det möjligt att öka livsarbetstiden? I Norden ligger utträdesåldern kring 63 år medan den i USA ligger nära 64 år och bara drygt 60 år i Tyskland och är än lägre i fler stora EU-länder.¹³ Skillnader mellan länder visar att institutioner har betydelse. Det antyder att politiken kan ha betydande påverkan på livsarbets-tiden. Det visar också att de det går att nå en hög arbetsvilja mot slutet av arbetslivet även med rimliga ersättningsnivåer.

¹² Försäkringskassan (2007), Pensionssystemets årsredovisning 2006.

¹³ Försäkringskassan (2006), Genomsnittlig pensionsålder i de nordiska länderna, Försäkringskassan redovisar 2006:11.

Faktorer som påverkar antalet arbetade timmar över livet	
Trend	
UNGAS INTRÄDE PÅ ARBETSMARKNADEN	Förseñas allt mer. Etableringsåldern ¹⁴ har ökat från 21 till 27 år mellan 1990 och 2004. ¹⁵ Ungdomsarbetslösheten är hög och högskolestudierna tar lång tid.
INVANDRARES INTRÄDE PÅ ARBETSMARKNADEN	Tiden det tar för de som invandrat att finna ett jobb har minskat jämfört med början av 1990-talet men är fortfarande betydligt längre än på 1980-talet. ¹⁶
ARBETSTID UNDER YRKESVERKSAMMA ÅR	Sjukskrivningstalen är fortfarande höga även om antalet sjukpenningdagar minskat de senaste åren. Arbetslösheten ligger historiskt sett högt även om den för närvarande minskar. 36 procent av kvinnorna och 11 procent av männen har en veckoarbetstid som understiger 35 timmar.
UTTRÄDET FRÅN ARBETSMARKNADEN	Den genomsnittliga utträdesåldern ¹⁷ från arbetsmarknaden har ökat kontinuerligt från 1998. ¹⁸ Andelen som är i arbete i åldersgruppen 55 till 64 år har ökat kraftigt de senaste tio åren. Medelpensioneringsåldern ¹⁹ minskade mellan 1998 och 2002 men ökade till 2005. Nivån 2005 är dock lägre än 1998.

Tabell 3:2

¹⁴ Den ålder då minst 75 procent är sysselsatta.

¹⁵ AMS, Arbetsmiljöverket, Försäkringskassan och Socialstyrelsen (2006), Arbetsivs fakta, nr. 2.

¹⁶ SNS (2007), Välfärdsrådets rapport 2007.

¹⁷ Den ålder en person genomsnittligen lämnar arbetskraften.

¹⁸ Försäkringskassan (2006), *Medelpensioneringsålder*, Försäkringskassan redovisar 2006:8.

¹⁹ Den ålder en person börjar uppbära ålders- eller förtidspension.

BILAGA: Sociala rättigheter

Vilken rätt har den enskilde medborgaren till sjukvård och vilka rättigheter har äldre till hemtjänst eller särskilt boende? Många tror nog att svaret är att den enskilde har rättigheten att få sjukvård när han/hon är i behov av det. Riktigt så enkelt är det inte. I motsats till vad man kan tro existerar ingen absolut juridisk rättighet för den enskilde att få sjukvård. Rätten till hemtjänst eller särskilt boende för äldre är starkare i rent juridisk mening för den enskilde och vi kan här tala om att det föreligger en juridisk rättighet för den enskilde att få äldreomsorg. Emellertid är det inte självklart att kommunerna tillhandahåller denna service eftersom det görs en individuell behovsprövning i varje enskilt fall och ingen enhetlig praxis har utvecklats. Det förekommer stora skillnader mellan olika kommuner vad gäller kostnaderna och utförandet i äldreomsorgen som inte kan förklaras av strukturella skillnader. Skillnaderna kan troligtvis förklaras både av skillnader i effektivitet och av skillnader i ambitionsnivå mellan olika kommuner.

Hälso- och sjukvårdslagen (HSL) reglerar landstingens och kommunernas skyldighet att erbjuda vård. Lagen betecknas som en skyldighetslagstiftning. Med det menas att landstingen och kommunerna har en skyldighet att tillhandahålla god sjukvård, men den enskilde individen har inte någon motsvarande rättighet till densamma. Det saknas överprövningsmöjligheter för den enskilde i HSL och därför kan det inte anses att den enskilde har rätt till sjukvård enligt lag.

Socialtjänstlagen (SoL) ger äldre rätt till hemhjälp, äldreboende etc. En viktig skillnad gentemot HSL är att beslut om äldreomsorg och hemhjälp går att överklaga. Det går därför att tala om en rätt till äldreomsorg. I 1 § 4 kapitlet SoL regleras individens rättighet till äldreomsorg. Problemet med paragrafen är att den juridiska innebörden bestäms av praxis eftersom lagtexten är väldigt oprecis. Men någon enhetlig praxis har inte utvecklats.

Det kan hävdas att det kommunala åtagandet vad gäller äldreomsorgen i betydande grad styrs av de ekonomiska resurserna. Denna hypotes stöds till viss del av hur äldreomsorgen har utvecklats i Sverige de senaste fem åren. Andelen som får särskilt boende har minskat och andelen med hemtjänst har ökat, dock ej i motsvarande grad.

Åldersutvecklingen med fler äldre har inneburit att kommunerna har koncentrerat sig på de äldsta med störst hjälpbehov. Hjälp ges idag till färre personer, men med större insatser till dem som får hjälp. Den ökade insatsen till dem som får hjälp väger inte

Andel av befolkningen i åldersgruppen 80+ år med hemtjänst eller särskilt boende

	Andel 80+ år
1980	62%
1990	47%
1995	44%
2000	38%
2005	37%

Tabell 3:3

Källa: Socialstyrelsen och egna beräkningar

upp den befolkningsförändring som skett med ett ökat antal äldre.

En hårdare behovsprövning veckor ha utvecklats. I tabell 3.3 ser vi att andelen personer över 80 år som får hemtjänst eller plats på särskilt boende har minskat. En del av minskningen kan förklaras av att statistiken lades om 1998. Tidigare räknades personer i korttidsvård in bland dem som fick plats i särskilt boende och personer med hemsjukvård räknades in bland dem som erhöll hemtjänst. En minskad efterfrågan på äldreomsorg kan också förklara en del av minskningen. Andelen personer med svår ohälsa har minskat även bland personer över 80 år, i vilken utsträckning är dock svårt att säga.

Rättigheter såsom vård och omsorg förmedlas i välfärdsstaten via en myndighet till individen. Således blir det så att det är myndigheten som bär rättigheten gentemot individen, administrerar densamma och i slutändan är det myndigheten som utformar rättigheten. Eftersom myndigheternas roll är så stark har lagstiftarna ansett att det inte har behövts något utbyggt rättsligt skydd för den enskilde individen. För att denna lösning skall vara optimal krävs det att välfärdsstaten lever upp till sina principer och ideal.

Utvecklingen på det medicintekniska området har gjort stora framsteg. Det har även inneburit ökade kostnader för vården. På senare år har problem uppkommit då tillförda medel inte räcker till för att uppfylla sjukvårdens mål. Vid resursbrist är det de verksamhetsansvariga inom vården som äger rätt att besluta vilka behandlingar som skall och vilka som inte skall genomföras. Det saknas som regel klara direktiv för hur sjukvården skall prioritera i samband med resursbrist. Sjukvården och äldreomsorgen utformas i slutändan utifrån de för tillfället tillförda resurserna.

Ekonomiska utsikter

LO-ekonomerna har sedan 1947 publicerat en serie konjunkturrapporter, *Ekonomiska utsikter*. Rapporterna kommer två gånger om året, vår och höst.

I *Ekonomiska utsikter* analyserar och diskuterar LO-ekonomerna den samhällsekonomiska utvecklingen i Sverige och omvärlden.

En viktig uppgift för LO-ekonomerna är att påverka den samhällsekonomiska debatten. I rapportserien presenteras analyser och argument som bygger på arbetarrörelsens grundläggande värderingar, med LO-förbundens medlemmar i fokus. Den ekonomiska debatten i vårt samhälle präglas ofta av andra värderingar. *Ekonomiska utsikter* bidrar därmed till att bredda och nyansera den samhällsekonomiska debatten, ge motbilder, alternativa analyser och nya argument.